

Innst. S. nr. 49

(2004–2005)

**Innstilling til Stortinget
fra forsvarskomiteen**

St.meld. nr. 39 (2003–2004)

**Innstilling fra forsvarskomiteen om samfunnssikkerhet
og sivil-militært samarbeid**

Innst. S. nr. 49

(2004-2005)

Innstilling til Stortinget fra forsvarskomiteen

St.meld. nr. 39 (2003-2004)

Innstilling fra forsvarskomiteen om samfunnssikkerhet og sivilt-militært samarbeid

Til Stortinget

1. INNLEDNING

1.1 Formål

Samfunnssikkerhetsarbeidet er styrket de senere år, bl.a. ved flere organisatoriske endringer. Justisdepartementets samordningsrolle for samfunnets sivile sikkerhet er tydeliggjort og styrket, bl.a. ved etableringen av et nytt direktorat for samfunnssikkerhet og beredskap og ved å gi Nasjonal sikkerhetsmyndighet en faglig ansvarslinje til Justisdepartementet i sivil sektor. Det er etablert et permanent sekretariat for Koordinerings- og rådgivningsutvalget for etterretnings- og sikkerhetstjenestene. Sivildforsvaret er omorganisert. De endringer som er gjennomført har gitt en mer helhetlig beredskap.

Regjeringen følger i denne meldingen opp Innst. S. nr. 9 (2002-2003), jf. St.meld. nr. 17 (2001-2002) Samfunnssikkerhet, og forsvarskomiteens og justiskomiteens merknad om å opprettholde en ordning med parallell behandling av langtidsplaner for militært forsvar og sivilt beredskap. Med utgangspunkt i komiteenes merknader, de sikkerhetspolitiske endringer og den videre moderniseringen av Forsvaret, legger Regjeringen i denne meldingen særlig vekt på å beskrive det sivil-militære samarbeidet og utviklingen innen totalforsvaret. Regjeringen vil også beskrive utviklingen i sikkerhets- og beredskapsarbeidet innen en del samfunnssektorer, risiko forbundet med informasjonsteknologi, aktuelle trusler som internasjonal terrorisme og bruk av masseødeleggelsesmidler. Videre gir meldingen status for etableringen av Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap og Nasjonal sikkerhetsmyndighets faglige ansvarslinje til Justisdepartementet

når det gjelder forebyggende sikkerhetstjeneste i sivil sektor. Det gis dessuten en nærmere beskrivelse av enkelte områder fra St.meld. nr. 41 (2000-2001) Brann- og eksplosjonsvern, jf. Innst. S. nr. 341 (2000-2001), ettersom dette må sees i nær sammenheng med det øvrige samfunnssikkerhetsarbeidet.

Endringene i trusselbildet og omfattende omstilling i Forsvaret har medført et endret sivilt-militært samarbeidsmønster. I Innst. S. nr. 9 (2002-2003), jf. St.meld. nr. 17 (2001-2002) Samfunnssikkerhet, understreket komiteene at Forsvarets bistand til det sivile samfunnet er en viktig del av totalforsvaret og ba om en gjennomdrøfting av samarbeidet mellom Forsvaret og sivilt beredskap. I Budsjett-innst. S. nr. 7 (2003-2004), jf. St.prp. nr. 1 (2003-2004), fastslo forsvarskomiteen at den samlede forsvarspolitikken må bidra til at den enkelte borgers sikkerhet mot tilsiktede og utilsiktede hendelser settes i sentrum, og at dette betyr nye samarbeidsformer mellom sivilt og militært beredskap.

Framveksten av internasjonale terrornettverk og trusler om bruk av masseødeleggelsesmidler er blitt en viktig del av dagens trusselbilde og har særlig relevans for det sivil-militære samarbeidet. Forsvaret har ressurser, erfaring og kunnskap som er relevant for å støtte sivile myndigheter ved håndtering av terrorhendelser på norsk jord. Heimevernet omformes bl.a. for å kunne være en støtte for sivile myndigheter ved terrorhendelser og ved ulike katastrofer.

Regjeringen vil vurdere nye metoder i arbeidet med å bekjempe alvorlige anslag mot demokratiet og menneskerettighetene. Spesielt når det gjelder forebygging og bekjempelse av terror skal relevante faglige og politiske innspill vurderes. Behovet for effektive metoder og sikkerhet vil imidlertid kontinuerlig måtte veies opp mot å sikre de grunnleggende verdier i et demokrati, slik som frihet og åpenhet. Sikkerhets- og beredskaps tiltak må også vurderes i forhold til eventuelle økte kostnader, effektivitetstap og andre ulemper for næringslivet, offentlig tjenesteyting og befolkningen generelt.

1.2 Prioriteringer

Arbeidet med samfunnssikkerhet tar utgangspunkt i tre prinsipper:

- Ansvarsprinsippet betyr at den som har et ansvar i en normal situasjon også har ansvar i tilfelle ekstraordinære hendelser.
- Likhetsprinsippet betyr at en organisasjon man opererer med til daglig skal være mest mulig lik den organisasjon man har under kriser.
- Nærhetsprinsippet betyr at kriser skal håndteres på lavest mulig nivå.

Sikkerhets- og beredskapsarbeidet skal organiseres slik at det oppnås en best mulig ressursbruk og et godt samvirke på tvers av sektorer. De enkelte tilsynsmyndigheter har ansvar for å føre tilsyn innenfor sine fagfelt og sektorer. I tillegg er det behov for å se spesifikt på sikkerhets- og beredskapsarbeidet på tvers av sektorer, spesielt rettet mot samfunnskritiske infrastrukturer og funksjoner.

Nødeetatene (brann, politi og helse) må i tillegg til sine løpende oppgaver, også ha tilstrekkelige ressurser, planer og en effektiv organisasjon for en best mulig håndtering av de mest alvorlige hendelsene. Sikkerhets- og beredskapssystemer må dimensjoneres fleksibelt. Hvis hendelsen i sin art eller omfang går ut over de normalhendelser en organisasjon er dimensjonert for, må ressursene kunne forsterkes med innsats fra Sivilforsvaret, Forsvaret, frivillige hjelpeorganisasjoner og andre ressurser, herunder private.

1.3 Viktige samfunnsfunksjoner og kritisk infrastruktur

Forsvarets forskningsinstitutt har i sitt forskningsprosjekt "Beskyttelse av samfunnet" særlig viet oppmerksomhet til kritiske infrastrukturer som samfunnet har gjort seg svært avhengig av; kraftforsyning, telekommunikasjon og transport. Det pågår et arbeid for å etablere et prosjekt for vurdering av sårbarhet i kritiske IKT-systemer.

En velfungerende infrastruktur er også av avgjørende betydning for det militære forsvaret. Detaljerte forsyningsplaner og støtteordninger er bygget ned og i stedet skal Forsvaret basere seg på normale logistikksystemer for å skaffe til veie varer og tjenester i krisesituasjoner.

For å opprettholde samfunnets vitale funksjoner er det særlig viktig å trygge energiforsyning, telekommunikasjon, transport og forsyning av andre viktige produkter og tjenester. Arbeid med sikkerhet og beredskap innrettes slik at det tas særlig hensyn til samfunnets viktige samfunnsfunksjoner og avhengigheten av kritisk infrastruktur.

1.4 Målsettinger

Sentralt i dagens samfunnssikkerhetsarbeid er beskyttelse av sivilbefolkningen og vitale samfunnsinteresser i en tid hvor en militær trussel ikke er fremtredende. I Innst. S. nr. 9 (2002-2003) fra forsvarskomiteen og justiskomiteen om samfunnssikkerhet (s. 40)

mente komiteene at følgende målsettinger må legges til grunn for samfunnssikkerhetsarbeidet i framtiden:

- Norge skal oppleves som et trygt og sikkert land å leve og virke i.
- Samfunnets samlede ressurser skal gjennom samordnet bruk og prioriteringer settes inn i samfunnssikkerhetsarbeidet.
- Norge skal aktivt bidra innen internasjonale organisasjoner og internasjonale virksomheter for derigjennom indirekte å styrke det nasjonale samfunnssikkerhetsarbeidet.
- Arbeidet med samfunnssikkerhet skal ha høy prioritet og det organisatoriske ansvaret skal gjenspeile dette.
- Forebyggende samfunnssikkerhetsarbeid skal prioriteres, samtidig som trening og øvingsvirksomhet ytterligere skal intensiveres.

Med bakgrunn i disse målsettingene ønsker Regjeringen i perioden 2005-2008 å legge særlig vekt på:

- Forebyggende virksomhet, herunder helse, miljø og sikkerhetsarbeid.
- Sikring av nød- og beredskapsetatenes evne til å håndtere større hendelser, herunder terrorisme og bruk av masseødelegelsesmidler.
- Måltrettet og samordnet arbeid for å sikre samfunnets kritiske infrastruktur.
- Økt samarbeid, herunder planverk og øvelser, mellom sivile og militære myndigheter.
- Styrking av etterretnings- og sikkerhetstjenestenes evne til å analysere, varsle og forebygge ulike former for terror i Norge.
- Helhetlig og samordnet krisehåndtering sentralt, regionalt og lokalt.

2. SAMMENDRAG

Regjeringen følger i denne meldingen opp Innst. S. nr. 9 (2002-2003), jf. St.meld. nr. 17 (2001-2002) Samfunnssikkerhet, og forsvarskomiteens og justiskomiteens henvisning til tidligere vedtak om parallell behandling av langtidsplaner for militært forsvar og sivil beredskap. Med utgangspunkt i komiteenes merknader, de sikkerhetspolitiske endringer og den videre moderniseringen av Forsvaret, legger Regjeringen i denne meldingen særlig vekt på å beskrive det sivil-militære samarbeidet og utviklingen innen totalforsvaret.

En god grunnberedskap i forhold til hyppig forekommende hendelser gir også god beredskap når samfunnet står overfor mer ekstraordinære situasjoner. I tillegg er det behov for rutiner, planverk og avklarte ansvarsforhold når nød- og beredskapsetatene har behov for bistand.

Et helhetlig og moderne totalforsvarskonsept består av gjensidig støtte og samarbeid og optimal ressursbruk mellom Forsvaret og det sivile samfunn om både forebygging, beredskapsplanlegging og operative forhold. Det nye totalforsvarskonseptet vektlegger i større

grad militær støtte til det sivile samfunn. I arbeidet med samfunnssikkerhet vil Regjeringen prioritere å videreutvikle sivile og militære forsterkningsressurser som kan understøtte nødetatenes håndtering av også mer sjeldne og alvorlige situasjoner.

Politiet er hovedansvarlig for å forebygge, etterforske og bekjempe terrorhandlinger og har ressurser og trening for dette. Politiet kan be Forsvaret om bistand etter en egen instruks. En grunnleggende forutsetning for at Forsvaret skal yte bistand ved terrorhandlinger er at politiets personell og materielle ressurser ikke strekker til. Forsvarets spesialkommando (FSK) er særlig forbedret på å yte støtte ved angrep på petroleumsinstallasjoner på sokkelen. Heimevernet spiller særlig en viktig rolle i situasjoner hvor det er behov for styrket vakthold rundt samfunnsskrittiske funksjoner og objekter.

Det er en rekke forhold som påvirker det nasjonale risikobildet. Norges sikkerhetspolitiske rammer synes i mindre grad enn tidligere å være knyttet til vårt nasjonale territorium og i større grad integrert i våre internasjonale omgivelser. I et internasjonalt næringsliv og globalisert marked preget av sterk konkurranse er det en utfordring å sikre et godt forebyggende sikkerhets- og beredskapsarbeid.

Endringer i det internasjonale trusselbildet og globale sikkerhetsutfordringer skal møtes gjennom økt internasjonalt samarbeid. Regjeringen vil arbeide aktivt for at de internasjonale aspekter ved samfunnssikkerhetsarbeidet fortsatt får en fremtredende plass i årene som kommer. Det skal arbeides for å skape en større bevissthet om spørsmålene knyttet til det sivil-militære samarbeidet, også på internasjonalt nivå, bl.a. innenfor rammen av NATO og FN. Gjennom Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap har Norge internasjonale støtteteam som opereres av Sivilforsvaret. Inntil 1 pst. av den norske politistyrken skal til enhver tid kunne avgis til fredsbevarende oppdrag under regionale organisasjoner og bilaterale prosjekter. Det er også opprettet en "styrkebrønn" som skal kunne bistå med veiledning og oppbygning av institusjoner i hele rettskjeden, hvor personell kan bli sendt ut på enkeltoppdrag eller i team som en del av et større program i regi av bl.a. FN, OSSE og EU. Militær innsats i internasjonale operasjoner bør først og fremst bidra til å skape sikre og stabile rammebetingelser for at sivile aktører skal kunne gjennomføre sine oppgaver. Militære styrker bør vanligvis ikke utføre humanitært arbeid eller gjenoppbygningsoppgaver, dersom ikke sikkerhetssituasjonen tilsier noe annet.

Mangfoldet i de trusler og risikoen samfunnet står overfor kan gi en rekke sektorer betydelige sikkerhetsmessige utfordringer. Forskningen tyder på at klimændringer i fremtiden vil ha større konsekvenser for samfunnssikkerhetsarbeidet og det skal arbeides for økt bevissthet om mulige tiltak for å møte utfordringene på en hensiktsmessig måte. Ansvarsforholdene for skred er klarlagt i tråd med ansvarsprinsippet. Det gis redegjørelser for utviklingen på de områder komiteene i Innst. S. nr. 9 (2002-2003) mente burde ha en særlig oppmerksomhet i de tilbakemeldinger om sam-

funnets sårbarhet. Regjeringen legger fram for Stortinget. Komiteene understreket videre at klargjøring av ansvarsforhold, beredskapsplaner og krisehåndteringsplaner innenfor disse områder er viktig: IKT-sikkerhet, bruk av masseødeleggelsesmidler, petroleumssektoren, næringsberedskap, mattrygghet og drikkevannssikkerhet.

Det gis en redegjørelse for Regjeringens arbeid med informasjonssikkerhet, med vekt på beskrivelse av ansvarsforhold og tiltak forankret i Nasjonal strategi for informasjonssikkerhet som ble fremlagt i juni 2003. Det gis en beskrivelse av ansvarsforhold mellom enkelte sentrale aktører. Som en oppfølging av den nasjonale strategien er det bl.a. etablert et bredt sammensatt Koordineringsutvalg for informasjonssikkerhet under ledelse av Nærings- og handelsdepartementet.

Et godt fungerende allment smittevern er en forutsetning og basis for beredskap mot epidemier og bioterrorisme. Etter St.meld. nr. 17 (2001-2002) Samfunnssikkerhet har helsemyndighetene gjennomført en rekke tiltak for å styrke den nasjonale smittevernberedskapen. Blant annet er nasjonal beredskapsplan for pandemisk influensa revidert.

Det er i de senere år gjennomført en rekke tiltak for å øke kompetansen og styrke ressurser og utstyr i nødetatene når det gjelder beredskap mot kjemiske midler. Det sivil-militære samarbeidet når det gjelder beredskap mot masseødeleggelsesmidler skal videreutvikles, særlig når det gjelder rutiner for utveksling av kompetanse, trening og utstyr mellom sivile og militære etater.

Petroleumstilsynet ble etablert fra 1. januar 2004. Petroleumstilsynet har som prioritert oppgave å få satt i gang en oppfølging av sikkerhet og beredskap ved landanleggene.

Kraftforsyningen i Norge er mindre sårbar enn i andre land, bl.a. på grunn av at avhengigheten av det enkelte produksjonsanlegg er mindre.

Samferdselsektoren skal videreutvikle og modernisere beredskapsordninger i transportsektoren, og internasjonale regler mot terrorisme og organisert kriminalitet integreres fortløpende i de nye beredskapsordninger.

Deltagelse i den generelle samfunnsberedskapen og beredskap i forhold til ekstraordinære hendelser innenfor eget forvaltningsområde vil være prioriterte områder for Mattilsynet, som ble opprettet 1. januar 2004. Mattilsynet, som er godkjenningmyndighet etter drikkevannforskriften, skal føre tilsyn med at vannverkene har utarbeidet pålagte beredskapsplaner.

Innenfor næringsberedskap er det gjennomført store omstillinger i tradisjonelle beredskapsordninger de senere år. Det prioriteres å videreføre samarbeidsordninger som allerede er etablert med dagligvarebransjen, bygg- og anleggsnæringen og rederinæringen. I tillegg skal det gjennomføres robusthetsfremmende tiltak med særlig vekt på Nord-Norge i samarbeid med dagligvarebransjen.

Det er behov for å vurdere videre et bredt spekter av virkemidler for å sikre at kritisk infrastruktur har

robusthet også når virksomheter gjennomgår endringer, bl.a. i eierform.

Komiteene ba i Innst. S. nr. 9 (2002-2003) om at Regjeringen legger fram forslag om en sentral krisehåndteringsenhet. Det legges opp til at den organisasjonen som har ansvaret for et saksområde til daglig skal håndtere krisesituasjoner. Det redegjøres for de ordninger med sentral krisehåndtering som er etablert i kapittel 11.3.

Meldingen gir status for organisatoriske endringer på samfunnssikkerhetsområdet som ble varslet i St.meld. nr. 17 (2001-2002) Samfunnssikkerhet. Justisdepartementets samordnings- og tilsynsrolle er tydeliggjort og styrket, bl.a. ved etableringen av Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) 1. september 2003 og ved å gi Nasjonal sikkerhetsmyndighet en faglig ansvarslinje til Justisdepartementet i sivil sektor. Etableringen av DSB har gitt en felles myndighetslinje fra sentralt til lokalt nivå innen brann og redning, forebygging og generell beredskap og gitt et felles operativt og samordnende miljø for hendelser på sentralt, regionalt og lokalt nivå. DSB forvalter saker som faller inn under lov om brann- og eksplosjonsvern, lov om tilsyn med elektriske anlegg og elektrisk utstyr, lov om kontroll med produkter og forbrukertjenester og lov om sivilforsvaret. DSB understøtter Justisdepartementets samordningsrolle for samfunnets sivile sikkerhet. Det skal utarbeides en egen instruks om direktoratets rolle når det gjelder koordinering av tilsyn i forhold til virksomheter med potensiale for store ulykker, jf. St.meld. nr. 17 (2002-2003) om statlige tilsyn.

Arbeidet med forebyggende brannvern er en viktig del av samfunnssikkerhetsarbeidet og tiltak for å bedre brannsikkerheten i pleie- og omsorgsboliger og brannsikkerhet i forbindelse med uerstattelige nasjonale kulturverdier er beskrevet i meldingen. Brannsikkerheten i eldre tunneler skal oppgraderes som omtalt i St.meld. nr. 24 (2003-2004) Nasjonal Transportplan 2006-2015. Det er gjennomført en kartlegging av transport av farlig gods på vei og jernbane.

Sivilforsvarets kretsstruktur er omorganisert fra 40 til 20 distrikter, og i tråd med St.meld. nr. 17 (2001-2002) Samfunnssikkerhet vil Regjeringen videreutvikle Sivilforsvarets forsterkningsressurser i tett relasjon med nødetatene (brann, politi og helse).

Meldingen omtaler også redningstjenesten, satsingen på de frivillige organisasjoner, behovet for et nødnett, anskaffelse av nye redningshelikoptre og nødmeldetjenesten. Det er gjennomført en utredning for å vurdere mulige modeller for forenkling og effektivisering av nødmeldetjenesten, herunder overgangen til ett nødnummer. Justisdepartementet arbeider videre med spørsmålet om hvordan et nytt nødnett kan realiseres, og vil komme tilbake til saken så snart nødvendige avklaringer foreligger.

De administrative og økonomiske konsekvenser av tiltak i denne meldingen vil avklares som ledd i de årlige budsjettprosesser innenfor de enkelte departementene.

3. RISIKOBILDE

Risikobildet er ikke vesentlig endret siden fremleggelsen av St.meld. nr. 17 (2001-2002) Samfunnssikkerhet. I dette kapitlet presenteres noen sentrale risikofaktorer som Regjeringen vil vektlegge i perioden frem til 2008. De sikkerhetspolitiske rammer og utviklingen i internasjonal terrorisme har fått økt betydning for planleggingen innen det sivil-militære samarbeidet. I tillegg rettes i dette kapitlet oppmerksomhet mot en rekke risikofaktorer som vil få økt betydning for sikkerhets- og beredskapsarbeidet; bl.a. faren for smittsomme sykdommer, risikoen forbundet med informasjonsteknologi, naturhendelser og store ulykker.

Nærmere vurderinger og tiltak vil bli drøftet og utdypet i meldingens øvrige kapitler.

3.1 Sikkerhetspolitiske rammer

I St.prp. nr. 42 (2003 - 2004) Den videre moderniseringen av Forsvaret i perioden 2005-2008 beskrives Norges sikkerhetspolitiske situasjon utfyllende. I dag preges den sikkerhetspolitiske situasjon av et bredere og mer sammensatt risikobilde, der en omfattende eksistensiell trussel er erstattet av usikkerhet og uforutsigbarhet med hensyn til de sikkerhetsutfordringer vi kan bli stilt overfor. Dette gjelder også potensielle sikkerhetsutfordringer i Norges egne nærområder.

Basert på de senere års alvorlige terrorhendelser som har vært direkte rettet mot vestlige interesser, slik som terroranslagene i New York høsten 2001 og i Madrid våren 2004, kan det være grunnlag for å hevde at det har utviklet seg et syn på terrorisme som en type kriminalitet som også har til hensikt å ramme grunnfestede demokratiske verdier, et lands økonomiske stabilitet og samfunnets trygghet og sikkerhet. I tråd med dette har terrorisme også fått større oppmerksomhet i NATO, med bl.a. revisjon av beredskapsplanverket.

Rikets sikkerhet eller kriser med sikkerhetspolitisk dimensjon er dessuten ikke den eneste målestokken for nasjonal og internasjonal sikkerhet og stabilitet og for samarbeidet mellom forsvar og sivile myndigheter. Sikkerhetsbegrepet er blitt utvidet til også å omfatte nye dimensjoner, bl.a. knyttet til økonomiske, miljømessige og ressursmessige forhold.

3.2 Sårbarhetsforhold og globalisering

Den teknologiske, økonomiske og sosiale utviklingen har ført til en mer integrert verden, hvor nasjonale skillelinjer viskes ut og felles interesser på tvers av grensene blir stadig viktigere. Den gjensidige avhengigheten mellom viktige samfunnsfunksjoner medfører at svikt i en av disse samfunnsfunksjonene kan få betydelige konsekvenser for samfunnet. Økt teknologi- og markedsmessig utvikling kan medføre økt sårbarhet.

3.3 Terrortrusselen

Terrorisme har fått økt oppmerksomhet de siste år og er blitt en viktigere del av den sikkerhetspolitiske utvikling og sikkerhets- og beredskapsarbeidet. Terrortrusselen mot Norge har av Politiets sikkerhetstje-

neste i perioden etter 11. september 2001 stort sett vært vurdert som lav. Vurderingen av trusselen når det gjelder norske interesser i utlandet har variert noe. Til tross for at trusselen nasjonalt for tiden vurderes som lav, er det likevel nødvendig å ha en god beredskap i samfunnet fordi det kan være for sent å bygge den opp i tilfelle trusselsituasjonen skulle endres. I tråd med ansvarsprinsippet er den enkelte virksomhet og myndighet ansvarlig for å holde et tilfredsstillende sikkerhets- og beredskapsnivå.

Frem til i dag har det ikke forekommet alvorlig terroranslag mot Norge, men terroraksjoner, inkludert alvorlige og koordinerte angrep på viktig infrastruktur, kan imidlertid ikke utelukkes. Terrortrusselen mot Norge kan påvirkes av Norges engasjement som megler i forbindelse med ulike konflikter verden over, som deltaker i internasjonale operasjoner og som en stor oljeeksportør. Norge har i tillegg verdens tredje største handelsflåte.

Å forhindre spredning av masseødelegelsesmidler representerer en betydelig utfordring for det internasjonale samfunn, og når det gjelder angrep mot informasjonssystemer bør ikke oppmerksomheten bare rettes mot terrorister som de mest sannsynlige aktørene. I fredstid kan en tenke seg andre og mer sannsynlige aktører som eksempelvis misfornøyde ansatte, hackere, andre typer aktivister og kriminelle. Ulike former for innbrudd og sabotasje i datasystemer er et økende problem.

3.4 Ulike andre risikoforhold

En studie av risiko i et framtidsperspektiv beskriver store globale utfordringer knyttet til kombinasjonen av stor befolkningsøkning, klimaendringer, vannmangel og reduksjon i biologisk mangfold. Statistikken viser en stor økning i antallet rapporterte katastrofer knyttet til helse- og naturhendelser de siste 30 år. Teknologiske ulykker har også økt betydelig i samme tidsrom. Risikoforhold som det i sikkerhets- og beredskapsarbeidet også i Norge vil være viktig å ta høyde for i perioden, er pandemier, klimaendringer og store ulykker.

Naturlig overføring av smittsomme sykdommer og faren for tilsiktet spredning av sykdommer ved biologiske midler, såkalt bioterrorisme, er risikoer som har fått økende oppmerksomhet de senere år. Risikoen i Norge ved pandemier antas lav i dag i forhold til mange andre land på grunn av høy levestandard og god hygiene.

Statistikk viser at det gjennomsnittlige antallet naturkatastrofer pr. år på global basis har økt med over 65 pst. i perioden fra 1993 til 2002. Det må forutsettes at ulike former for naturhendelser, særlig kraftig vind og nedbør med fare for flom og ras vil øke betydelig.

Antallet trafikkdrepte på vei har ligget mellom 250 og 350 mennesker årlig de siste 20 årene og er den største ulykkesrisiko i samfunnet målt i antall døde og skadede. Det er innrapportert om lag 60 uhell pr. år i forbindelse med transport av farlig gods.

4. TOTALFORSVAR OG SIVILT-MILITÆRT SAMARBEID

4.1 Sivilt-militært samarbeid i en ny tid

Totalforsvarskonseptets grunnprinsipp har siden 1946 vært at samfunnets samlede ressurser, om nødvendig også private ressurser, skal kunne settes inn for å understøtte forsvaret av Norge. Formålet har vært å verne om Norges territorium, selvstendighet og nasjonale verdier og verne om sivilbefolkningen. Det endrede trussel- og risikobildet har ført til store endringer i Forsvarets struktur og i samarbeidet i sivil sektor. Forsvaret er lagt om for å kunne håndtere et bredt spekter av potensielle utfordringer på kort varsel, både hjemme og ute.

Totalforsvarskonseptet må tilpasses dagens utfordringer. Et helhetlig og moderne konsept for totalforsvar vil bestå av gjensidig støtte og samarbeid mellom Forsvaret og det sivile samfunn om både forebygging, beredskapsplanlegging og operative forhold. Forsvaret vil bidra med tilgjengelige kapasiteter, kompetanse og ressurser så fremt dette er forenlig med Forsvarets primæroppgaver.

Totalforsvarssamarbeidet omfatter krig og sikkerhetspolitiske kriser slik som tidligere. Som nevnt i kapittel 3.1 legges det til grunn at slike kriser også omfatter gråsoner og inkluderer kriminalitet som utfordrer sentrale nasjonale interesser, f.eks. alvorlige og omfattende terrorhandlinger. Forsvaret skal i tillegg som en av sine oppgaver bidra til samfunnets sikkerhet også i situasjoner som ikke berører rikets sikkerhet, i forbindelse med andre alvorlige hendelser hvor det vil kunne være behov for å støtte det sivile samfunn.

4.2 Sivil-militære samarbeidsområder

I tråd med komiteenes merknader i Innst. S. nr. 232 (2001-2002) og Innst. S. nr. 9 (2002-2003) legger Regjeringen vekt på sivilt-militært samarbeid og den militære støtte til det sivile samfunn. Samarbeidsordningene mellom Forsvaret og det sivile samfunn er i utvikling. Instruks for totalforsvarsnemndene, som skal bidra til hensiktsmessige nasjonale og regionale arenaer for sivilt-militært samarbeid, er under revisjon.

Terrorhandlinger forebygges, etterforskes og bekjempes av politiet, jf. kapittel 5.1. Bruk av Forsvarets ressurser i fred vil måtte bero på et identifisert sivilt behov og hente sin legitimitet i de oppdrag som gis av sivile myndigheter. I den videre moderniseringen av Forsvaret legges det til rette for at Forsvarets ressurser i større grad kan tas effektivt i bruk for å støtte politiets og sivile myndigheters håndtering av slike hendelser. Bistand til politiet fra Heimevernet vil særlig være aktuelt der det iverksettes omfattende objektsikring og der beskyttelsesbehovet vil kunne strekke seg over lengre tidsperiode.

En grunnleggende forutsetning for at Forsvaret skal yte bistand ved terrorhandlinger er at politiets personell og materielle ressurser ikke strekker til. Politiets ressurser er nærmere omtalt i kapittel 5.2. Ved omfattende terror- og sabotasjesituasjoner som kan sidestil-

les med militære angrep, vil Forsvaret måtte håndtere situasjonen, jf. kapittel 5.1.4.

Forsvaret yter støtte til det sivile samfunn i fredstid når dette er forenlig med forsvarspolitiske mål og øvrige oppgaver for Forsvaret. Alle forsvarsgrener stiller redningsressurser til rådighet for redningstjenesten, og det er Fellesoperativt hovedkvarter (FOHK) som beslutter om ressurser kan gjøres tilgjengelige i redningsoperasjoner.

Heimevernets lokale forankring og tilstedeværelse gjør disse styrkene spesielt egnet til å bistå det sivile samfunn i forbindelse med redningsoppdrag, jf. lov 17. juli 1953 nr. 28 om Heimevernet. Heimevernet har et utstrakt samarbeid med sivile myndigheter og institusjoner. I kraft av samarbeidet i Landsrådet for heimevernet, distriktsrådene og fylkesberedskapsrådene fungerer Heimevernet som et viktig bindeledd mellom Forsvaret og det sivile samfunn.

Redningshelikoptertjenesten er et eksempel på sivilt-militært sambruk. Helikoptrene har som hovedoppgave å drive redningstjeneste, men kan også i visse situasjoner tas i bruk av Forsvaret. Helikoptrene opereres av Luftforsvarets 330 skvadron og Justisdepartementet kjøper fra 1. januar 2004 tjenesten fra Forsvarsdepartementet. I tillegg har Forsvaret helikopterkapasitet som kan brukes som assistanse til det sivile dersom det er behov.

Norge disponerer store naturressurser innenfor vårt store sjøterritorium som er av strategisk interesse for andre land. Forsvaret har viktige oppgaver knyttet til beskyttelse og forvaltning av disse ressursene, bl.a. gjennom overvåkning, myndighetsutøvelse, suverenitetshevdelse og kriseberedskap. Forsvarets myndighetsutøvelse forutsetter nær og kontinuerlig kontakt og samarbeid med sivile myndigheter og organisasjoner. Kystvaktens tjenestemenn er etter kystvaktloven tildelt begrenset politimyndighet for kontroll med overholdelsen av bestemmelser gitt i eller i medhold av loven eller de lovene som kystvaktloven viser til. Dette omfatter bl.a. områder som fiskerioppsyn, fangstoppsyn, tolloppsyn og miljøoppsyn. På områder hvor Kystvakten ikke har begrenset politimyndighet, kan Kystvakten yte bistand til politiet, f.eks. i forbindelse med forebygging og bekjempelse av forbrytelser og ulovlige aksjoner mot personer, fartøyer eller faste innretninger.

Forsvaret bidrar med bergingsberedskap for skip i havsnød nær av kysten i Finnmark eller Troms, yter bistand til primæransvarlig etat og ivaretar om nødvendig aksjonsledelsen til sivile instanser overtar. For å ivareta dette har Forsvaret etablert en organisasjon for kystberedskap og aksjonsledelse (KYBAL) i forbindelse med akutte situasjoner til sjøs, eksempelvis fare for oljeforurensning, utslipp, havari, skipskollisjoner, drivende gjenstander, strålingsfare fra fartøyer og andre fare- og ulykkesituasjoner til sjøs.

Ved beredskap mot masseødelegelsesmidler vil Forsvaret nasjonalt først og fremst kunne bidra med kompetanse og rådgivning for sivile fagmyndigheter.

Samarbeidet mellom Forsvarsdepartementet og Justisdepartementet om etatsstyringen av Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) er et annet eksempel på sivilt-

militært samarbeid innenfor et nytt totalforsvarskonsept. Forsvaret liksom samfunnet for øvrig, er avhengig av at vitale samfunnsfunksjoner fungerer og NSM er et viktig verktøy som bidrar med kompetanse og tilsynsvirksomhet innenfor forebyggende sikkerhet, spesielt informasjonssikkerhet.

Selv om militær støtte til det sivile samfunn vektlegges i dagens sikkerhetspolitiske situasjon, vil Forsvaret fortsatt ha behov for sivil støtte når det gjelder varer og tjenester. Støtten har tidligere bl.a. bestått i logistikkplanlegging for leveranser til Forsvaret, produksjonsplaner og lagerhold. Det meste av denne støtten er i dag endret i tråd med endringene i Forsvaret.

Forsvaret legger i den pågående transformasjonsprosess mer vekt på å ha kapasiteter med bl.a. fleksibilitet, reaksjonsevne og tettere alliansetilpasning. Dette krever at Forsvaret i sine operasjoner har med seg de støtteressurser som de trenger for å være operative og er dermed mindre avhengig av det sivile samfunn i den operative fasen. Analyser har imidlertid vist at det fortsatt er behov for sivilt-militært samarbeid innen enkelte logistikkområder, og sivil støtte til Forsvaret i situasjoner der beredskapslovgivningen ikke kommer til anvendelse vil også inngå i et modernisert totalforsvarskonsept.

4.3 Planlegging og øvelser

Det er viktig at sivile og militære myndigheter som er forutsatt å samhandle i en krisesituasjon utarbeider felles planverk eller tilpasser planverkene til hverandre. Dette gjelder alle forvaltningsnivåer og organisasjoner. Frem mot 2008 vil de nasjonale overordnede beredskapsplanverk tilpasses NATOs krisehåndteringssystem, som er ferdig utarbeidet og som snarlig vil bli formelt godkjent. Strukturen i det reviderte beredskapsystem på sivil side vil bli tilpasset NATOs krisehåndteringssystem.

Ulike typer planverk øves jevnlig, og det er viktig at både administrative og operative øvelser legger vekt på sivilt-militært samarbeid innen samfunnssikkerhet. Det gjennomføres øvelser på lokalt og regionalt nivå med sivil og militær deltakelse, der hensikten er å øve hvordan Forsvaret konkret kan støtte det sivile samfunn under ulike aktuelle scenarier. Fylkesmennene vil få et særlig ansvar for å ta initiativ til og bidra til å planlegge slike øvelser, med deltakelse fra både sivile og militære instanser i planlegging og gjennomføring.

4.4 Sivile konsekvenser av endringene i verneplikten og befalsordning

4.4.1 Reservebefal

Forsvaret tar sikte på å redusere antallet reservebefal. Regjeringen har i St.prp. nr. 42 (2003-2004) Den videre modernisering i Forsvaret i perioden 2005-2008 foreslått at sivil forvaltning og beredskapsorganer kan benytte reservebefal i sine ruller. Spesielt nevnt er politireserven og Sivilforsvaret. Vernepliktsverket (VPV) i samarbeid med Politidirektoratet og Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, vil forvalte dette og annet personell.

4.4.2 Rekruttering til Sivilforsvaret

Den reduserte utnyttelse av vernepliktsmassen innebærer at det i dag er rikelig tilgang på personell til Sivilforsvaret de fleste steder i landet. Sivilforsvarets styrkestruktur vil bli gjennomgått som et ledd i arbeidet med ny lov om Sivilforsvaret. Personellbehovet vil trolig ikke bli større i fremtiden.

Det kan stilles spørsmål ved om dagens ordning med maksimal 19 måneders tjenesteplikt i forsvarsgren, Heimevern og politireserve, der en og samme person kan pålegges tjeneste i Forsvaret og deretter f.eks. i Sivilforsvaret, er hensiktsmessig. Eksempelvis kan det i dagens situasjon synes mer naturlig at Sivilforsvaret rekrutterer personellet blant dem Forsvaret ikke bruker. Det tas sikte på å utrede nærmere om en felles sesjon for personell til Forsvaret, Sivilforsvaret og eventuelle andre beredskapsmyndigheter kan gi gevinster i form av rasjonell administrasjon og sikring av at det rekrutterte personellet innehar nødvendige egenskaper.

4.4.3 Sivil verneplikt

I Norge er retten til å nekte militærtjeneste nedfelt i lov 19. mars 1965 nr. 3 om fritaking for militærtjeneste av overbevisningsgrunner (militærnektekterloven) § 1. I henhold til militærnektekterloven § 11 er den sivile førstegangstjeneste av samme varighet som militær førstegangstjeneste, med et tillegg som fastsettes av Kongen i statsråd. Det legges vekt på at den sivile verneplikt bør være noe lengre enn den militære verneplikt som en garanti for mannskapenes overbevisning.

Hovedformålet og den bærende begrunnelse for siviltjenesten er at tjenesten skal være en erstatningstjeneste som skal støtte opp under rekrutteringen til vårt vernepliktsbaserte forsvar. Sekundært skal den arbeidskraftsressurs de sivile vernepliktige utgjør brukes til best mulig nytte for samfunnet. Justisdepartementet har bl.a. satt de sivile vernepliktige inn i voldsforebyggende arbeid (VOKT) blant unge. Dette arbeidet vil bli videre prioritert.

Dersom militærtjenesten differensieres ytterligere, eksempelvis i form av kortere tjenestetid for større grupper, vil dette kunne gjøre det vanskeligere å sette sivile vernepliktige mannskaper inn i tilfredsstillende tjenesteoppdrag. Et vernepliktig militært mannskap kan i dag søke om fritak fra militærtjeneste av overbevisningsgrunner etter gjennomført sesjon. Erfaringene viser at over halvparten av mannskapene som innvilges fritak av overbevisningsgrunner får dette i perioden mellom sesjon og innkalling fra Forsvaret. Forsvarets behov for mannskaper anslås til 9 500 mann årlig. Dette kan medføre at mannskaper som uansett ikke ville blitt kalt inn til militærtjeneste innkalles til siviltjeneste. Kapasiteten i siviltjenesteforvaltningen kan dermed bli unødvendig stor, ettersom siviltjeneste skal representere en erstatningstjeneste.

Justisdepartementet vil vurdere en ordning hvor innkalling til siviltjeneste avventer innkalling til militærtjeneste. Skulle et mannskap som er ønsket av Forsvaret, kreve seg fritatt fra det militære, overføres mannskapet til siviltjenesteforvaltningen for gjennomføring av sivil verneplikt som erstatningstjeneste.

5. BEREDSKAP OG FOREBYGGING MOT TERRORISME I NORGE

5.1 Ansvarsforhold mellom politiet og Forsvaret

5.1.1 Generelt

I kampen mot terrorisme er et godt samarbeid om etterretning mellom Politiets sikkerhetstjeneste, politiet, Forsvaret, Nasjonal sikkerhetsmyndighet og utenlandske samarbeidende tjenester av grunnleggende betydning. Regjeringen viser til at Norge deltar i internasjonalt samarbeid for bekjempelse av terrorisme. Det er også viktig at politiet har de nødvendige metoder for å avdekke terrorisme. Politimetodeutvalget har vurdert om politiet bør få nye metoder i å forebygge bl.a. terrorisme. Innstillingen vil om kort tid bli sendt på høring.

Politiet har et særskilt ansvar for å bekjempe kriminalitet og opprettholde den alminnelige ro og orden i landet, mens Forsvaret er statens primære maktapparat for vern mot ytre fiender. Fra dette utgangspunkt er det utledet en rekke oppgaver både for politiet og Forsvaret. Terror- og sabotasjesituasjoner har tradisjonelt vært betraktet som en særlig alvorlig type kriminalitet. Bekjempelse av kriminalitet er en definert politioppgave, og det generelle ansvaret for antiterrorberedskap er lagt til politiet. Eventuell bruk av Forsvarets ressurser baseres på gjeldende instruks om Forsvarets bistand til politiet, jf. kgl.res. 28. februar 2003.

Tilsvarende ordning gjelder også i forhold til sikring og beskyttelse av infrastrukturen offshore. Politiet er ansvarlig for å bekjempe terror- og sabotasjesituasjoner offshore, samt beskytte og sikre infrastrukturen offshore mot terrorisme og andre kriminelle handlinger som ikke er å anse som militære angrep. Dette ansvaret tilligger politiet både i fred, krise og krig. Politiet vil i slike situasjoner også være ansvarlig for preventive aksjoner rettet mot fartøyer mv., som i områdene rundt installasjonen kan mistenkes for å forberede terroranslag eller lignende.

Forsvarets primæroppgave er å hevde norsk suverenitet i forbindelse med utfordringer i tilknytning til norsk land-, luft-, eller sjøterritorium. For Forsvaret er overvåking og etterretning et avgjørende grunnlag for effektiv og troverdig suverenitetshevdelse og episode- og krisehåndtering. Virksomheten forutsetter ulike typer overvåkingsressurser fra samtlige forsvarsgrener i land-, luft- og havområder hvor Norge har formelle rettigheter, samt i tilstøtende områder. Oppgaven innebærer fysisk tilstedeværelse med styrker og avdelinger, men forutsettes i stigende grad å bli supplert med moderne teknologi og flernasjonalt samarbeid. I tillegg til informasjonsinnhenting i tilknytning til norske interesseområder, omfatter oppgaven fortløpende bearbeidelse og analyse av informasjon om ulike statlige og ikke-statlige aktører. Virksomheten er i større grad blitt dreid mot et bredere spekter av utfordringer, som for eksempel spredning av masseødeleggingsvapen. Det presiseres at Forsvaret ikke har ansvar for overvåking av personer på norsk territorium. Dette er en oppgave for Politiets sikkerhetstjeneste.

Med begrepet suverenitetshevdelse forstås vern av de grunnrettighetene Norge har i egenskap av å være en

stat. Oppgaven med å ivareta suverenitetshevdelse utføres uten at det reises spørsmål om virksomheten har tilstrekkelig hjemmel i lov. Faktiske tiltak mot ytre fiender støter ikke an mot legalitetsprinsippet. Maktanvendelse i denne forbindelse er primært et folkerettslig spørsmål, og er derfor i liten grad lov-, forskrifts- eller instruksbestemt. Unntaket er kgl.res. 10. juni 1949 nr. 1, som pålegger væpnet motstand fra militært personell ved militært overfall mot landet. I tillegg regulerer forskriftene om anløp av fremmede militære og sivile fartøyer aspekter ved Forsvarets suverenitetshevdelse i norsk territorialfarvann og luftterritorium. For øvrig gjennomføres væpnet maktbruk fra Forsvarets side i forbindelse med suverenitetshevdelse innenfor rammen av Norges folkerettslige forpliktelser, og direkte med utgangspunkt i folkerettslige suverenitetsbetraktninger og prinsipper. På denne bakgrunn kreves det f.eks. ikke hjemmel i lov for at Forsvarets jagerfly skal kunne avskjære fly som nærmer seg norsk luftterritorium uten tillatelse eller avtale, eller iverksette tiltak for å skyte ned et innkommende missil mot norsk territorium.

Forsvaret har et betydelig ansvar for å utøve og håndheve myndighet på vegne av andre etater. Myndighetsutøvelsen vil ofte være subsidær og komplementær i forhold til Forsvarets primære ansvarsområde. Forholdet mellom suverenitetshevdelse og myndighetsutøvelse kan eksempelvis innebære at en krenkelse av norsk suverenitet samtidig er et brudd på bl.a. grense-lovgivningen og utlendingslovgivningen. Selv om håndhevelsen av lovgivningen primært vil være en sivil oppgave, vil et sentralt kriterium i denne sammenheng være hva intensjonen bak grensekrenkelsen er, og hvem som står bak. Det vil for eksempel være stor forskjell mellom en situasjon hvor en militær enhet oppdages på feil side av grensen, og en situasjon hvor en enkelt soldat har flyktet over grensen. Jo nærmere en krenkelse konkret vurderes å inneholde en sikkerhetspolitisk dimensjon, jf. pkt. 3.1, desto større grunn er det til å håndtere forholdet som militær suverenitetshevdelse.

I henhold til folkeretten er det i utgangspunktet bare et lands væpnede styrker som kan bekjempe stridende styrker fra, eller som opptrer på vegne av, en fremmed stat. Å bekjempe kombattante motstandere er m.a.o. Forsvarets ansvar. Polititjenestemenn er etter norsk ordning ikke kombattante. Dette betyr at de ikke lovlig kan delta i stridshandlinger mot en stridende fiende. Når en stat utøver selvforsvar etter folkeretten mot "armed attacks", jf. FN-pakten artikkel 51, vil dette derfor prinsipielt være en selvstendig militær oppgave som gjennomføres under egne engasjementsregler.

5.1.2 Om beredskapslovgivningen - rettslig grunnlag for overføring av ansvar fra politi til Forsvaret

Anvendelsesområdet for beredskapsloven § 3 ble grundig utredet av et offentlig oppnevnt utvalg (Beredskapslovutvalget) i 1995, jf. NOU 1995: 31 - "Beredskapslovgivningen i lys av endrede forsvars- og sikkerhetspolitiske rammebetingelser". Utvalgets hoved-

konklusjon var at beredskapslovgivningen slik den er utformet er en tilfredsstillende hjemmel for Regjeringen til å kunne håndtere kisesituasjoner på en hensiktsmessig måte, og at det således ikke er grunnlag for å foreslå lovendringer.

Stortinget har gjennom behandlingen av Innst. S. nr. 9 (2002-2003) jf. St.meld. nr. 17 (2001-2002) Samfunnssikkerhet bedt Regjeringen gjennomgå beredskapslovgivningen på nytt, bl.a. med tanke på en klargjøring av kommandolinjer og "med bakgrunn i siste års hendelser som for eksempel terrorangrepene 11. september 2001 og flomkatastrofen i Europa ...". For så vidt gjelder vurderingen av beredskapslovgivningen opp mot grensesnittet mellom politi og Forsvar, legger Regjeringen følgende vurderinger til grunn:

Normalt vil det ikke være aktuelt å la Forsvaret overta mer tradisjonelle politioppgaver. I de fleste tilfeller vil ansvarsfordelingen fremgå av en vurdering av politiets og Forsvarets ulike oppgaver. I tvils- eller gråsonetilfeller vil forsvarsministeren og justisministeren i fellesskap, eventuelt regjeringen, kunne konstatere hvem som har primæransvaret for å håndtere en oppstått situasjon. I unntakstilfeller kan det imidlertid være tale om å konstatere at en situasjon åpenbart er en politioppgave, men at politiske myndigheter likevel finner at Forsvaret bør ha primæransvaret for håndteringen. I så fall krever dette et rettslig grunnlag som følge av at man ved en ansvarsoverføring avviker fra politilovens og straffeprosesslovens bestemmelser om politi- og påtalemyndighetens særskilte myndighetsbeføyelser ved forebygging og etterforskning av straffbare handlinger. Det kreves således lovhjemmel for å overføre ansvaret. Slik lovhjemmel finnes i dag i § 3 i lov 15. desember 1950 nr. 7 om særlige rådgjerd under krig, krigsfare og liknende forhold (beredskapsloven), som gir Kongen anledning til å treffe bestemmelser av lovgivningsmessig innhold på visse vilkår. Hovedkriteriet for når lovbestemmelsen kan anvendes, er at "riket er i krig eller krig truer eller rikets selvstendighet eller sikkerhet er i fare". Dette er skjønnsmessige kriterier, hvor Regjeringen langt på vei vil ha et betydelig spillerom til å vurdere situasjonen.

Angrepet mot USA 11. september 2001 vil kunne anses som et væpnet angrep mot landet i henhold til FN-paktens artikkel 51 om rett til selvforsvar. Her kan det være nærliggende å anse at "rikets ... sikkerhet er i fare". Normalt vil det i en slik situasjon ikke være tale om en ansvarsoverføring med hjemmel i beredskapsloven § 3, da utøvelse av selvforsvar mot angrep utenfra tilligger Forsvaret som selvstendig oppgave, men Regjeringen kan benytte loven som rettslig grunnlag for overføring av ansvaret for politioppgaver dersom dette skulle være ønskelig eller nødvendig.

Regjeringen slutter seg til Beredskapslovutvalgets vurderinger og konklusjoner, og fremhever at heller ikke nye sikkerhetspolitiske utfordringer og risikoer siden midten på 1990-tallet endrer utvalgets konklusjoner. Beredskapsloven § 3 er en fullt ut tilstrekkelig "hjemmel" i forbindelse med aktuelle krisescenarier hvor det helt unntaksvis kan tenkes behov for å overføre ansvar fra politiet til Forsvaret. På denne bakgrunn

kan det heller ikke ses at det foreligger behov for å iverksette et videre lovarbeid på dette området.

5.1.3 Instruks om Forsvarets bistand til politiet

Instruks om Forsvarets bistand til politiet (bistandsinstruks) er fastsatt ved kgl. res. 28. februar 2003. Instruksen har som formål å fastsette bestemmelser om Forsvarets bistand til politiet, og gi aktuelle sjefer i Forsvaret og politiet generelle og praktiske retningslinjer for rask og sikker vurdering og handling.

En grunnleggende forutsetning for at Forsvaret skal yte bistand til politiet er at politiets personell og/eller materiellressurser ikke strekker til. Dette gjelder som en absolutt forutsetning, og uansett hva slags bistand det er tale om.

Instruksen omfatter tre bistandstyper, - administrativ bistand, operativ bistand og håndhevelsesbistand. Administrativ bistand omfatter bistand i forbindelse med transport og annen administrativ støtte, herunder bistand i tilfeller der Forsvaret har en særskilt teknisk kapasitet eller kompetanse, som ikke direkte involverer den militære bistandsenhet i den politimessige operative oppgaveløsning. Operativ bistand omfatter bistand i forbindelse med ulykker og naturkatastrofer med videre, samt bistand i forbindelse med uskadeliggjøring eller fjerning av eksplosiver med videre. Håndhevelsesbistand omfatter bistand til ettersøking og pågriping av farlige personer, når det er nødvendig for å avverge nærliggende fare for liv eller helse. Adgangen for militært personell til å delta under slike aksjoner er imidlertid sterkt begrenset, og det er i instruksens fastsatt at den militære innsatsen fortrinnsvis skal konsentreres om vakthold, sikring og dekning, og at politiet bør ta seg av den aktive pågripelse. Håndhevelsesbistand kan ha politiske implikasjoner. I instruksens er det derfor fastsatt at spørsmålet om bistand i slike situasjoner skal behandles i henholdsvis Justisdepartementet og Forsvarsdepartementet.

Annen bistand fra Forsvaret til politiet enn den bistand som omfattes av instruksens, eller som for øvrig er regulert i instruksens, kan bare ytes etter beslutning av Forsvarsdepartementet eller den Forsvarsdepartementet bemyndiger.

Den politimester som mottar bistand fra Forsvaret har den overordnede ledelse av operasjonen, og skal påse at midler som tas i bruk ikke overskrider de rettslige og andre grenser som er satt for politiets virksomhet. Forsvaret utpeker sjef for den militære bistandsressurs (enhet), og vedkommende militære sjef viderefører politimesterens oppdrag gjennom ordre på militær side. Politiets og militære enheter skal ikke inkorporeres i hverandre under politiaksjoner. Skal politienhet og militær enhet settes inn mot samme objekt, skal enhetene gis samordnede, men klart atskilte oppdrag og løse disse under sine respektive sjefer direkte underlagt politiets operasjonsleder. Regelverk om utøvelse av politimyndighet, herunder politiets våpeninstruks, gjelder så langt de passer for militært personell som bistår politiet. For øvrig gir politimesteren nødvendige retningslinjer, og meddeler begrenset politimyndighet når det er aktuelt.

I instruksens er det tatt inn en bestemmelse om at Forsvarets personell ikke skal kunne brukes til oppdrag i forbindelse med vakt- og sikringsoppdrag som kan innebære nærkontakt med og risiko for maktbruk mot media og sivilbefolkningen for øvrig.

5.1.4 Særskilt om terror- og sabotasjesituasjoner offshore

Regjeringen ba i 1978 Forsvaret om å etablere en assistansekapasitet, senere benevnt Forsvarets spesialkommando (FSK), til disposisjon for politiet ved gissel-/terrorhandlinger på innretninger på kontinental-sokkelen. FSK vil som en sekundær oppgave også kunne bistå politiet ved terror- og sabotasjesituasjoner på land.

Den politimester som mottar bistand fra FSK har den overordnede ledelse av operasjonen, og definerer behovet for militær støtte innenfor rammen av politiets overordnede plan. Nærmere bestemmelser om ansvar og ledelse er utdypet i bl.a. Forsvarssjefens direktiv om innsetting av FSK i støtte til politiet i antiterroraksjoner. Den praktiske saksgang ved eventuell innsetting av FSK reguleres av bistandsinstruksens gjennom prosedyrene for håndhevelsesbistand.

Justisdepartementet varslet i St.meld nr. 17 (2001-2002) Samfunnssikkerhet at Forsvarsdepartementet, Olje- og energidepartementet og Justisdepartementet i samarbeid ville iverksette et arbeid med sikte på å utrede ulike scenarier i forbindelse med terror- og sabotasjesituasjoner offshore, herunder foreta en vurdering av ansvarsforholdene mellom politiet og Forsvaret i ekstraordinære situasjoner. Arbeidet ble fullført høsten 2003, og i hovedsak konkluderte arbeidsgruppen med at det er et politiansvar å håndtere slike situasjoner, og at vedkommende politimester er ansvarlig for å iverksette nødvendige tiltak. I enkelte situasjoner vil det imidlertid være naturlig at Regjeringen vurderer å tildele Forsvaret ansvaret for å håndtere situasjonen. Dette vil f.eks. omfatte situasjoner hvor det rettes massive angrep mot oljeinstallasjoner, og hvor det er uklart om man står overfor en fredskrise, sikkerhetspolitisk krise eller krig.

Ved et luftbårent terroranslag vil man stå overfor en kriminell handling som det i utgangspunktet er politiets ansvar å håndtere. Det er imidlertid bare Forsvaret som besitter kapasiteter til å bekjempe luftfartøyer, og tidsaspektet vil normalt ikke tillate konsultasjoner og prosedyrer slik disse er nedfelt i instruks for Forsvarets bistand til politiet. Forsvaret vil således ha et overordnet ansvar for å håndtere terrorsituasjoner som kun kan løses ved bruk av Forsvarets jagerfly, og det er utarbeidet særskilte prosedyrer og engasjementsregler for slike situasjoner.

5.2 Politiets ressurser

5.2.1 Operative ressurser

Beredskapstroppen, som sorterer under Oslo politidistrikt, er på landsbasis politiets spesielle innsatsavdeling ved alvorlige og kompliserte gissel- og terrorsituasjoner, eller ved åpenbar fare for slike. Bered-

skapstroppen skal som oppsatt spesialenhet yte bistand til de øvrige politidistriktene, samt til sysselmannen på Svalbard. Avdelingens ansvarsområde inkluderer også bistand i forbindelse med terrorsituasjoner på norsk kontinentalsokkel.

Beredskapstroppen er utrykningsklar på kort varsel etter mottatt bistandsanmodning. Mannskapene i Beredskapstroppen trener 50 pst. av arbeidstiden for å være best mulig rustet til å kunne løse de krevende oppgavene troppen er tillagt. Skarpere oppdrag som innebærer bevæpning løses ofte med bistand fra tjenestemenn i Beredskapstroppen.

Et større antall polititjenestemenn er gitt supplerende politiutdanning for å håndtere spesialoppgaver. Tjenestemennene er organisert i utrykningsenheter (UEH). I dag er det utrykningsenheter i samtlige politidistrikt. Totalt 800 polititjenestemenn inngår i ordningen. Alle politidistriktene har minst ett UEH-lag, bestående av minst 8 tjenestemenn.

Etableringen av utrykningsenhetene har gitt politiet kompetanse for å møte ekstraordinære situasjoner. Utrykningsenhetenes kompetanse må imidlertid avgrenses mot det ansvar og de oppgaver Beredskapstroppen er pålagt. Totalt trenes det enkelte UEH-mannskap ca. 100 timer i året, hvorav ca. 50 timer lokalt og 50 timer i form av regionale og sentrale repetisjonskurs i regi av Politihøgskolen.

På landsbasis består politiet av i overkant av ca. 8 000 tjenestemenn og kvinner. Dette er en betydelig stående styrke i en krisesituasjon. Tidligere ble ca. 50 pst. av denne styrken innkalt av Forsvaret ved mobilisering, men det er nå iverksatt mobiliseringsfritak for fast ansatte polititjenestemenn.

For ytterligere å styrke politiet i en beredskapssituasjon, er det etablert en egen politireserve. Denne reserven består av mannskaper som har utført militær førstegangstjeneste, og som i stedet for å utføre repetisjonsøvelser er avgitt til tjeneste i politiet. I perioden 2002-2003 er til sammen 721 mannskaper øvet og utrustet etter nye og reviderte fagplaner. Innen utgangen av 2004, vil politireserven bestå av ca. 920 operative politireservemannskaper. Mannskapene er oppsatt med våpen og nødvendig utstyr for væpnet tjeneste.

Politireserveordningen er for tiden under evaluering. Det planlegges med sikte på å opprette en fremtidig godt utdannet og utrustet nasjonal politireservestyrke på 1 500 mannskaper.

5.2.2 Politiets beredskapsplan mot terror/sabotasjevirkksomhet

Politiets beredskapsplan mot terror/sabotasjevirkksomhet er et eget planverk for Politidirektoratet og politiet for øvrig. Hensikten med planverket er å gi overordnede rammer for planlegging og iverksetting av tiltak som er nasjonalt initiert og koordinert. Beredskapsplanen inneholder primært ulike konkrete tiltak, herunder handlingsalternativer, som politiet kan iverksette med utgangspunkt i det aktuelle trusselbildet. Tiltakene kan iverksettes helt eller delvis, og kan også begrenses til å omfatte enkelte utvalgte politidistrikter. Planverket kan anvendes uavhengig av andre bered-

skapsplanverk, men det er en forutsetning at planverket i nødvendig grad er koordinert og tilpasset tiltak i sivil beredskapssystem (SBS). En effektiv bruk av planverket forutsetter at Politidirektoratet og Politiets sikkerhetstjeneste samarbeider om oppfølgingen av Politiets sikkerhetstjenestes trusselvurderinger, og at disse etatene i fellesskap vurderer og fremmer forslag om aktuelle politioperative tiltak.

5.3 Bistand fra Heimevernet

Lov 17. juli 1953 nr. 28 om Heimevernet § 1 slår fast at HV fortrinnsvis skal delta i vernet av heimtrakten. HVs tradisjonelle primæroppgave er å sikre mobiliseringen av totalforsvaret, overvåke lokalområdene og støtte forsvarsgrenenes operasjoner. Heimevernsavdelingene skal i denne forbindelse, som en del av territorialforsvaret, med alle midler påføre fienden størst mulig tap.

Loven § 13 slår fast at heimevernssoldater kan pålegges tjeneste som tar sikte på å avverge eller begrense naturkatastrofer eller andre alvorlige ulykker.

Det endrede trusselbildet har ført til at Heimevernets tradisjonelle primæroppgaver ikke lenger alene kan være dimensjonerende for HVs fremtidige struktur. Et modernisert HV, i tråd med Forsvarsdepartementets forslag i St.prp nr. 42 (2003-2004) om den videre moderniseringen av Forsvaret 2005-2008, vil være relevant for oppdrag knyttet til bl.a. suverenitetshevelse, forsterket grensevakt, sikring av nasjonale styrker og mottak av allierte forsterkninger.

Når det gjelder bistand til politiet i forbindelse med å bekjempe terroranslag, kan HV i gitte situasjoner være en viktig ressurs. Slik bistand antas primært å kunne være aktuelt i forbindelse med situasjoner der det iverksettes omfattende objektsikring, eller hvor beskyttelsesbehovet vil kunne strekke seg over en lengre tidsperiode.

Endringene i Heimevernets oppgaver vil aktualisere behovet for felles planlegging og øvelser mellom politiets styrker og de best forberedte delene av Heimevernet.

5.4 Koordinerings- og rådgivningsutvalget for etterretnings- og sikkerhetstjenestene

Koordinerings- og rådgivningsutvalget (KRU) er et samarbeidsorgan for spørsmål som gjelder etterretnings- og sikkerhetstjenestene, og et rådgivningsutvalg for de berørte statsråder. Utvalgets oppgaver er å ivareta overordnet koordinering av de tre tjenestenes arbeidsoppgaver, prioriteringer og mål, og å analysere og utrede felles problemstillinger knyttet til trusselbildet. Det er etablert et fast sekretariat for KRU, slik Regjeringen gikk inn for i St.meld nr. 17 (2001-2002) Samfunnssikkerhet. Sekretariatsledelsen sammenkaller sekretariatet etter behov, og kan selv ta initiativ og foreslå utredninger og analyser.

Utvalget består av 6 faste medlemmer og skal ha følgende sammensetning: en representant fra Forsvarsdepartementet, Justisdepartementet, Utenriksdepartementet, sjefen for Forsvarets etterretningstjeneste, direktøren for Nasjonal sikkerhetsmyndighet og sjefen

for Politiets sikkerhetstjeneste. Ledelsen av utvalget vil alternere mellom Justisdepartementet, Forsvarsdepartementet og Utenriksdepartementet, i nevnte rekkefølge og for henholdsvis to år av gangen.

6. INTERNASJONALT SAMARBEID OM SIVIL KRISEHÅNDTERING

6.1 Innledning

Konfliktskapte humanitære kriser medfører flere berøringspunkter mellom politiske, militære og humanitære aktører. Det er derfor viktig at den sivile og militære innsatsen sees i sammenheng, med sikte på å oppnå klart koordinerte og effektive bidrag. Erfaringene fra konfliktområder har vist at militær tilstedeværelse kan være avgjørende for å sikre den stabilitet som er nødvendig for en positiv politisk og økonomisk utvikling. Samtidig er humanitær bistand og utviklingsbistand, politiressurser og bidrag til oppbygging av rettsvesenet viktige elementer for å kunne skape langsiktig fred og forsoning. Behovet for en hensiktsmessig rolleavklaring krever løpende kontakt og koordinering både på nasjonalt plan og mellom ulike internasjonale aktører.

Både FN og NATO har utarbeidet retningslinjer som legger rammene for det sivil-militære samspillet. Retningslinjene reflekterer de to organisasjonenes ulike mandat og nedslagsfelt. Felles for dem begge er erkennelsen av behovet for en løpende og tett koordinering på ulike nivåer for å sikre størst mulig gjensidig forståelse, rolleavklaring og komplementaritet i praktisk handling. Innenfor begge organisasjoner foregår det et løpende arbeid for å videreutvikle disse retningslinjene.

Voldelige konflikter er fortsatt en stor utfordring i det internasjonale sikkerhetsbildet. Disse globale sikkerhetsutfordringene må møtes gjennom økt samarbeid på den internasjonale arena.

6.2 Forholdet mellom sivil og militær innsats i internasjonale operasjoner

6.2.1 Aktuelle operasjoner

De internasjonale operasjonene på Balkan og i Afghanistan er eksempler på de utfordringer man i dag står overfor på det sivil-militære området. I Kosovo har den NATO-ledede Kosovo Force (KFOR-styrken), i tillegg til å opprettholde den indre sikkerheten i Kosovo, støttet den sivile FN-administrasjonen (UNMIK).

I Afghanistan har den internasjonale styrken for stabilisering i Afghanistan (ISAF) vært sentral for å støtte overgangsregjeringen og legge forholdene til rette for det internasjonale bistandsarbeidet. I 2003 bidro Norge med i overkant av 300 personell. Norge har også gitt sivile bidrag til opplæring av afghansk politi gjennom det tyske politiprojektet i Kabul. Norge deltar for tiden i et britisk-ledet stabiliseringslag i Afghanistan.

Etter flere år med planlegging kunne EU i 2003 for første gang lede sivile og militære krisehåndteringsoperasjoner på Balkan. 1. januar 2003 etablerte EU sin første politioperasjon, European Union Police Mission (EUPM) i Bosnia-Hercegovina. Norge bidro her med syv polititjenestemenn og en rådgiver. I mars samme år

ble NATOs militæroperasjon i Makedonia overtatt av EU. Norge bidrar her med fire personer.

6.3 Internasjonal sivil krisehåndtering

I kapittel 6 til St.meld. nr. 39 (2003-2004), er det gitt en nærmere og detaljert beskrivelse av:

- Hovedprinsipper for rollefordeling mellom militære og sivile aktører i internasjonal sivil krisehåndtering.
- Sivil krisehåndtering i NATO, EU og FN/OSSE.
- Sivile internasjonale beredskapsressurser.
- Utvidet internasjonalt samarbeid.

7. BEREDSKAP MOT MASSEØDELEGGELSESMIDLER

Masseødeleggelsesmidler omfatter kjernefysiske, radiologiske, kjemiske og biologiske stridsmidler. I tillegg inkluderes farlige kjemiske, biologiske og radiologiske substanser som er fremstilt for andre formål enn våpenformål, men som har stort skadepotensial. Som en oppfølging av St.meld. nr. 17 (2001-2002) Samfunnssikkerhet skal beredskapen mot masseødeleggelsesmidler holdes på et høyt nivå.

I kapittel 7 i St.meld. nr. 39 (2003-2004) er det gitt nærmere beskrivelse av beredskap og utfordringer knyttet til atomberedskap, smittsomme sykdommer og bioterrorisme og kjemikalieberedskap. Følgende punkter er omtalt:

- Nye utfordringer for atomberedskap.
- Videreutvikling av atomberedskapen.
- Ansvar og beredskap mot smittsomme sykdommer.
- Beredskapstiltak mot epidemier og pandemier.
- Tiltak mot smittsomme sykdommer og bioterrorisme.
- Kjemikalieberedskap.
- Nødetatens og Siviltforsvarets beredskap ved kjemikaliehendelser.
- Sivilt-militært samarbeid om beredskap mot masseødeleggelsesmidler.
- Internasjonalt samarbeid.

8. INFORMASJONSSIKKERHET

I dette kapitlet gis en redegjørelse for status i Regjeringens arbeid med å styrke IT-sikkerheten i samfunnet. Informasjonssikkerhet omfatter tiltak for å beskytte informasjon som behandles av et informasjonssystem mot brudd på konfidensialitet, integritet og tilgjengelighet, for å beskytte systemet i seg selv og for å beskytte nett der informasjonen svekkes.

IT-sikkerhetsarbeidet tar utgangspunkt i Nasjonal strategi for informasjonssikkerhet, som ble lagt frem av Nærings- og handelsdepartementet, Justisdepartementet og Forsvarsdepartementet i juni 2003. Strategien skal legge forholdene til rette for at samfunnets behov for god informasjonssikkerhet blir ivaretatt. Regjeringens arbeid knyttet til telesikkerhet og teleberedskap

inngår som en del av Nasjonal strategi for informasjonssikkerhet, og tar utgangspunkt i St.meld. nr. 47 (2000-2001) om telesikkerhet og -beredskap i et telemarked med fri konkurranse, jf. Innst. S. nr. 329 (2000-2001).

8.1 Status

Samfunnskritiske funksjoner er avhengige av informasjons- og kommunikasjonsteknologi. Mangelfull informasjonssikkerhet kan derfor få store konsekvenser for enkeltpersoners liv og helse, bedrifters økonomi og offentlige etaters forvaltningsfunksjoner. Også brudd i alminnelige IT-systemer i næringslivet eller forvaltningen kan ha betydelige konsekvenser for produktivitet, konkurranseevne og servicenivå, med mulige økonomiske tap som følge.

Ansvar for IT-sikkerheten er et virksomhetsansvar. Det enkelte fagdepartement er ansvarlig for at dette ivaretas innenfor sine underlagte virksomheter. Samtidig skal fagdepartementet påse at aktuelt regelverk etterleves av alle målgrupper innenfor sektoren, enten dette er offentlige eller private virksomheter. Eksempler på slike regelverk er sikkerhetsloven av 20. mars 1998 nr. 10 som gir regler for forebyggende sikkerhetstjeneste, og personopplysningsloven av 14. april 2000 nr. 31 som gir regler for beskyttelse av personopplysninger.

Nærings- og handelsdepartementet er iht. kgl. res. 17. desember 1997 tildelt ansvaret for å koordinere arbeidet med IT-sikkerhet. Videre skal Nærings- og handelsdepartementet identifisere og følge opp sektorovergripende spørsmål, samt initiere og koordinere tiltak av tverrsektoriell karakter. Nærings- og handelsdepartementet har også et ansvar for å utarbeide oversikter og strategier for utvikling av den overordnede politikken på fagområdet. Som ledd i rollen som koordineringsdepartement leder departementet det nyopprettede Koordineringsutvalget for informasjonssikkerhet (KIS). Som fagdepartement arbeider Nærings- og handelsdepartementet for at IT-sikkerhet skal bli en sterkere integrert del av nærings- og handelspolitikken, samt at IT-sikkerhet i sterkere grad blir inkludert på forskningssiden.

Justisdepartementet er i henhold til Kronprinsregentens resolusjon 4. juli 2003 om fordeling av ansvar for forebyggende sikkerhetstjeneste og Nasjonal sikkerhetsmyndighet, gitt et overordnet faglig ansvar for forebyggende sikkerhetstjeneste i sivil sektor, herunder NSMs oppgaver knyttet til informasjonssikkerhet. Forsvarsdepartementet har et tilsvarende ansvar i militær sektor.

Samferdselsdepartementet har sektoransvaret for telesikkerhet og -beredskap og er regelverksforvalter av lov 4. juli 2003 nr. 83 om elektronisk kommunikasjon. Samferdselsdepartementets ansvar dekker alle tilbydere av elektroniske kommunikasjonsnett og -tjenester.

Nærings- og handelsdepartementet har et generelt, koordinerende ansvar for informasjonssikkerhetsarbeidet. Dette ansvaret omfatter både sikring av selve informasjonsutvekslingen og sikring av den informasjonen

som utveksles. Samferdselsdepartementet og Post- og teletilsynet setter krav til, og fører tilsyn med sikkerhet og beredskap hos tilbydere av elektroniske kommunikasjonsnett og -tjenester, med hjemmel i lov om elektronisk kommunikasjon. I kraft av sitt sektoransvar for telesikkerhet og -beredskap kan således Samferdselsdepartementet gi pålegg til alle tilbydere om dette, inkludert til selskap der Nærings- og handelsdepartementet forvalter statens eierinteresser. Totalforsvarets råd for sikring av tele- og informasjonssystemer (TRSTI) skal gi råd til Samferdselsdepartementet i sikkerhets- og beredskapsspørsmål på teleområdet.

8.1.1 Nasjonal strategi for informasjonssikkerhet

Utarbeidelsen av en nasjonal strategi for informasjonssikkerhet er en oppfølging av St.meld. nr.17 (2001-2002) Samfunnssikkerhet og Regjeringens IT-politiske plandokumentet om eNorge. Regjeringen etablerer fire overordnede mål for informasjonssikkerhet, gitt i meldingens kapittel 8.1.1

8.1.2 Enkelte sentrale aktører

I Nasjonal strategi for informasjonssikkerhet er det redegjort for ansvarsforholdene innen informasjonssikkerhetsarbeidet. I denne meldingen gis en redegjørelse for ansvarsforholdene mellom enkelte sentrale aktører på området.

Senter for informasjonssikring (SIS) ble i april 2002 etablert som et treårig forsøksprosjekt på initiativ fra Nærings- og handelsdepartementet. SIS er en selvstendig enhet (lagt til SINTEF i Trondheim) og skal i samarbeid med private og offentlige brukere fremskaffe et helhetlig bilde av truslene mot norske IT-systemer samt formidle informasjon, kompetanse og kunnskap om trusler og mottiltak til virksomheter innen deres ovennevnte ansvarsområde og allmennheten. En beslutning om den videre innretning av SIS vil bli tatt innen utgangen av 2004.

Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) er tillagt ansvaret for Varslingssystem for digital infrastruktur (VDI). VDI består av både offentlige etater og private bedrifter med ansvar for samfunnskritiske funksjoner, og skal identifisere og varsle angrep.

Systemet analyserer forsøk på angrep på de datanettverk som deltakerne har i bruk, og som er knyttet opp mot Internett. Deltakerne blir varslet hvis det oppdages alvorlige angrep som kan slå ut den digitale kritiske infrastrukturen. Foruten varslingen skal VDI til enhver tid ha et oppdatert situasjonsbilde, gjennomføre trendanalyser og kartlegge gjennomførte angrep (hacking, ormer, tjenestenekt). VDI skal understøtte sikkerhetsarbeidet hos deltakerne, rapportere, utvikle et bredt kontaktnett nasjonalt og internasjonalt og være en nasjonal ressurs innen datanettverkssikkerhet. Det er etablert et samarbeid mellom VDI og Senter for informasjonssikring (SIS).

Nasjonal sikkerhetsmyndighet er tillagt sertifiseringsmyndigheten for IT-sikkerhet i produkter og systemer (SERTIT). SERTIT er en sertifiseringsordning for sikkerhet i IT-produkter og systemer, for eksempel en brannmur eller et operativsystem. SER-

TIT er basert på "Common Criteria" og tilhørende metodikk, som er en internasjonal standard for produkter og systemer. Formålet med sertifiseringen er å ha tillit til at sikkerhetsmekanismene er implementert riktig i forhold til spesifikasjonene, slik at man kan avdekke eventuelle skjulte feil eller mangler.

Post og teletilsynet skal bistå Samferdselsdepartementet i planlegging og iverksetting av regulatoriske og operative tiltak innen området telesikkerhet og -beredskap. Post- og teletilsynet har med hjemmel i lov om elektronisk kommunikasjon fått et ansvar for å sette krav til sikkerhet og beredskap hos tilbydere av elektroniske kommunikasjonsnett og -tjenester, og for å føre tilsyn med at pålagte tiltak blir iverksatt. Tilsynet har også et ansvar for å følge utviklingen på Internett, herunder de utfordringene uønsket e-post og virus skaper.

Politiets datakripsenter ble etablert i 2002 og offisielt åpnet i mai 2003. Senteret er foreløpig organisert under ØKOKRIM og er den sentrale enhet i politiet for etterforskning og påtale av datakriminalitet. Politiets datakripsenter skal bistå nasjonale og utenlandske politi- og påtalemyndigheter, bidra til å heve kompetanse i politi- og påtalemyndighet, drive opplysningsvirksomhet, drive kriminaletterretning og utarbeide trusselvurderinger og være rådgivende organ for sentrale myndigheter. Datakripsenteret vil fra 1. januar 2005 inngå i et nytt særorgan i politiet, Den nasjonale enhet for bekjempelse av organisert kriminalitet og annen alvorlig kriminalitet.

8.2 Vurderinger og tiltak

Det eksisterer ingen koordinerende enhet for håndtering av koordinerte IT-angrep på samfunnskritiske funksjoner i Norge. Flere instanser har påpekt et behov for en slik enhet for å sikre effektiv håndtering av en krise der flere samfunnskritiske funksjoner blir angrepet samtidig. Etableringen av en slik enhet vil kunne knytte norske myndigheter til et internasjonalt miljø under oppbygging.

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap og Nasjonal sikkerhetsmyndighet har i samarbeid igangsatt arbeidet knyttet til et tidsavgrenset forskningsprosjekt knyttet til sikkerhet og sårbarhet i nasjonalt viktige IKT-systemer. Forskningsprosjektet er en forlengelse av forskningsserien Beskyttelse av samfunnet (BAS) ved Forsvarets forskningsinstitutt (FFI).

St.meld. nr. 47 (2000-2001) om telesikkerhet og -beredskap i et telemarked med fri konkurranse, jf. Innst. S. nr. 329 (2000-2001), varsler flere tiltak som skal øke sikkerheten og beredskapen i telenettene. En ny prioriteringsordning i telenettene til erstatning for ordningen med viktig prioritert telefon (VPT) som ble nedlagt fra årsskiftet 2000/2001, er et av tiltakene som vurderes av Samferdselsdepartementet. Et pilotprosjekt skal settes i gang i løpet av 2004.

Liberaliseringen og teknologiutviklingen i telesektoren skaper behov for nytt regelverk. I lov 4. juli 2003 nr. 83 om elektronisk kommunikasjon settes det krav til tilbydere av elektroniske kommunikasjonsnett og -tjenester om sikkerhet og beredskap.

Nærings- og handelsdepartementet samarbeider med Arbeids- og administrasjonsdepartementet og med private markedsaktører for å etablere en samfunnsinfrastruktur for elektronisk signatur. Det legges til grunn at en slik infrastruktur må utvikles i samarbeid mellom offentlig og privat sektor. Post- og teletilsynet er tilsynsorgan for utstedere av kvalifiserte sertifikater etter lov 15. juni 2001 nr. 81 om elektronisk signatur, forvaltet av Nærings- og handelsdepartementet.

Nasjonal sikkerhetsmyndighet har operativ rolle når det gjelder bruk av digitale sertifikater og PKI i graderte IT-systemer. Retningslinjer er gitt i NSMs veiledning for bruk av digitale sertifikater og PKI. Det ble utarbeidet en revidert versjon av veiledningen våren 2004.

Arbeids- og administrasjonsdepartementet forvalter forskriftene til personopplysningsloven og forskriften om elektronisk kommunikasjon med og i forvaltningen. AADs ansvarsområde er også knyttet til tverrgående spørsmål vedrørende IT i offentlig sektor. AAD vil gi anbefalinger om egnede sikkerhetsnivåer ved bruk av PKI i offentlig forvaltning. Slike anbefalinger vil ha betydning for kostnadsomfang og kvalitet ved valg av teknologi og sikkerhetssystemer.

Det er behov for sterk kryptering i mange sammenhenger innenfor elektronisk kommunikasjon. Bruk og utvikling av kryptoprodukter bør baseres på internasjonale standarder så langt det er mulig. Et kompetent fagmiljø på myndighetssiden og tett samarbeid med norsk krypteringsindustri er sentralt for å utvikle gode kryptoprodukter. Rammer for bruk og utvikling av kryptoprodukter er gitt i Norsk kryptopolitikk, utgitt av Nærings- og handelsdepartementet i 2001.

9. KLIMAENDRINGER OG KONSEKVENSER FOR SAMFUNNSSIKKERHETEN

Klimaendringer er påvist av mange forskningsmiljøer. Den globale middeltemperaturen har ifølge FNs Klimapanel (IPCC) steget jevnt i vårt århundre. Ifølge Klimapanelets tredje hovedrapport har klimaendringer allerede påvirket mange fysiske og biologiske systemer over hele kloden. I de siste årene har enkelte deler av verden opplevd hetebølger, flom, tørke og storm i økende grad. I takt med temperaturøkningen må en være forberedt på at hendelser med ekstremvær vil fortsette å øke i styrke og hyppighet i dette århundret. Tilpasning til klimaendringer står sentralt i arbeidet under FNs Klimakonvensjon (1992).

9.1 Konsekvenser

Klimaendringer vil gi økologiske og samfunnsmessige konsekvenser. Klimaendringer kan få konsekvenser for enkeltarter av planter og dyr og for hele økosystemer. Næringer som jordbruk, skogbruk, energi og fiske er sårbare for klimaendringer, som trolig vil føre til reduksjoner i det biologiske mangfoldet. I samfunnssikkerhetsarbeidet er det nødvendig å vie oppmerksomhet til mulige negative konsekvensene av et endret klima, som for eksempel ekstreme vær- og klimabegivenheter. Klimaendringer kan medføre økt sår-

barhet i kritisk infrastruktur og primærnæringene, og kan medføre helsemessige konsekvenser. Det er behov for økt kunnskap om klimaendringers konsekvenser for sikkerhets- og beredskapsarbeidet.

De arktiske områdene er spesielt sårbare overfor endringer i klima og mye tyder på at flere klimaeffekter først vil vise seg der og at de økologiske konsekvensene kan bli spesielt store. Klimaendringer i polare strøk kan føre til endringer i isdekke og havstrømmer, som i sin tur kan påvirke den globale klimautviklingen. Arctic Climate Impact Assessment (ACIA), som i 2000 ble startet i regi av Arktisk Råd, er et initiativ for miljøsamarbeid mellom land som grenser mot Arktis, og skal evaluere og sammenstille eksisterende kunnskap om virkninger av klimaendringer i Arktis og komme med forslag til tiltak. De endelige ACIA-rapportene vil bli lagt frem for Arktisk Råds ministermøte høsten 2004.

Store fjellskred har ført til noen av de verste naturkatastrofene vi kjenner til i Norge og klimaendringer kan føre til større hyppighet av ulike typer skred og naturkatastrofer. Det er flere aktører og myndigheter som har et ansvar for beredskap i forhold til ulike typer ras og skred. Problemstillinger knyttet til koordinering av beredskap i forhold til naturskader, herunder skred, ble nærmere omtalt i St.meld. nr. 17 (2001-2002) Samfunnssikkerhet. Ansvarsforholdene på området er klarlagt i tråd med ansvarsprinsippet.

9.2 Vurderinger og tiltak

En vurdering av tiltak for å redusere konsekvenser av ekstremhendelser som storm, ras og flom er gitt i meldingens kapittel 9.2 og 9.3.

10. SIKKERHETS- OG BEREDSKAPSARBEID INNEN ENKELTE SEKTORER

Mangfoldet i de trusler og risikoer samfunnet står overfor kan gi en rekke sektorer betydelige sikkerhetsmessige utfordringer. Det vil ikke bli redegjort for alle kritiske samfunnsfunksjoner eller sektorer i meldingen. I det følgende vil det bli gitt sektorvise redegjørelser, herunder for utviklingen på områder hvor komiteene i Innst. S. nr. 9 (2002-2003) ba om særlig oppmerksomhet knyttet til klargjøring av ansvarsforhold, beredskapsplaner og krisehåndteringsplaner.

Det samlede beredskapssystemet for militær og sivil sektor er under revisjon med det formål å tilpasse det bedre til sikkerhetspolitiske utfordringer i den lavere del av krisespekteret, inkludert asymmetriske trusler som terrorisme, anslag med masseødeleggelsesvapen og angrep mot informasjonssystemer. Beskyttelse av kritisk infrastruktur og sivilbefolkningen tillegges en større rolle enn i gjeldende system.

10.1 Kraftforsyning

Olje- og energidepartementet har et overordnet ansvar for beredskapsarbeid i kraftsektoren og store deler av vassdragsvirksomheten i Norge. Norges vassdrag- og energidirektorat (NVE) er delegert det opera-

tive ansvaret for kraftforsyningsberedskapen, men samarbeider også med Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB), Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM), politiet, Forsvaret, fylkesmannsembetene, nordiske myndigheter og andre aktører innen næringslivet.

NVE har utarbeidet et strategidokument for arbeidet med kraftforsyningsberedskap som løper fram til 2010. Dokumentet er i stor grad basert på Sårbarhetsutvalgets utredning og en studie av beredskapen i kraftsektoren kalt BAS 3 Beskyttelse av samfunnet 3 - Sårbarhetsreduserende tiltak i kraftforsyningen. Gjennom beredskapsforskriften har NVE definert funksjonskrav for å bedre sikringen av IKT-systemene i kraftforsyningen for driftskontroll samt økonomiske og administrative systemer, evnen til raskt å gjenopprette nettets funksjonsevne ved skade. Gjennom prosjektet eBeredskap er det etablert en nasjonal database for reservemateriell og kompetanse. Det pågår et arbeidet med å revidere de beredskapsmessige kravene som stilles til dammer og vassdragsanlegg med hjemmel i lov 29. juni 1990 nr. 50, og dambruddsbølgeberegninger er igangsatt for ca. 40 pst. av de dammer som har pålegg om dette.

10.2 Transportsektoren

Transportsektoren, bestående av veg, jernbane, luft og sjø, har en stor samfunnsmessig betydning. Sektoren er grundig omtalt både i Sårbarhetsutvalgets rapport og i St.meld. nr. 17 (2001-2002) Samfunnssikkerhet. Her gis en oversikt over den sikkerhetsmessige utviklingen både når det gjelder tilsiktede og utilsiktede hendelser innenfor noen sentrale områder. Det vises for øvrig til St.meld. nr. 24 (2003-2004) Nasjonal transportplan 2006-2015 som ble lagt frem i mars 2004.

Samferdselssektoren står overfor store utfordringer innen transportberedskapsområdet. Etablerte beredskapsordninger i transportsektoren blir løpende videreutviklet og modernisert, bl.a. for å oppnå en bedre sammenheng mellom beredskap for ulykker og større kriser i fred, og eventuelle sikkerhetspolitiske kriser og krig. De pågående prosesser skal også sikre at internasjonale regler mot terrorisme og organisert kriminalitet kan integreres i de nye beredskapsordninger.

Regjeringens prioriteringer i transportsektoren er gitt i meldingens kapittel 10.2.

10.2.1 Sikkerhetstiltak og beredskap mot terror

På bakgrunn av hendelsene 11. september 2001 har EU vedtatt felles bindende regler for beredskap mot terror og sabotasje mot luftfarten. Bestemmelsene innebærer sikkerhetskontroll av passasjerer, bagasje, frakt, post og ansatte, samt fysisk sikring av lufthavnene. Gjennom EØS-avtalen vil disse reglene også gjelde for Norge. Avinor vil i løpet av 2004 øke kontrollen fra nåværende nivå bl.a. ved å innføre full kontroll av passasjerer og bagasje på stamflughavnene. For regionallufthavnene vil de nye bestemmelsene tre i kraft 1. januar 2005. I tillegg vil kravene blitt gjort gjel-

dende for enkelte ikke-statlige lufthavner, som Sandefjord Lufthavn, Torp.

Regjeringen vil legge til grunn risiko- og sårbarhetsanalyser og kost/nytte-analyser for dimensjonering og utforming av ulike tiltak. Det er viktig at regelverket ikke virker konkurransevridende i et liberalisert transportmarked.

10.2.2 Transportberedskap

Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) avsluttet i juni 2003 prosjektet BAS 4 Beskyttelse av samfunnet – Sårbarhetsreduserende tiltak innen transport. Det ble gjennomført sårbarhetsvurderinger av norsk luftfart, jernbane, vegtransport og sjøtransport, med anbefalte tiltak for å redusere sårbarheten.

Den etablerte transportberedskapsorganisasjonen (TBO) vil bli lagt ned og erstattet av en ny mer fleksibel organisasjonsstruktur. Samferdselsdepartementet har som målsetting at den nye transportorganisasjonen skal kunne håndtere fredskriser, sikkerhetspolitiske kriser og krig, og være en ressurs for redningstjenesten og andre myndigheter som har behov for transportressurser utover det de selv disponerer ved større kriser i fred. Den nye organisasjonen vil få et sentralt rådgivningsforum og regionale/lokale ledd, som vil være forankret i fylkeskommunen og i næringen. Ny transportberedskapsstruktur planlegges etablert tidlig i 2005.

Blant annet på grunnlag av anbefalingene i prosjektet BAS – 4 Sårbarhetsreduserende tiltak innen transport, vil Samferdselsdepartementet videreutvikle underliggende etater og virksomheters arbeid med sikkerhet og beredskap. Lufthavnenes beredskapsutvalg er sentrale i oppfølging av beredskapstiltak ved den enkelte lufthavn. Beredskapsarbeidet innen jernbanen koordineres gjennom beredskapsutvalg sentralt og regionalt. Jernbaneverket vedlikeholder planverk og gjennomfører øvelser i utvalgene. Statens vegvesen har utpekt sikkerhets- og beredskapsledere i regionene og distriktene, samt har planer for reparasjonsberedskap ved ekstraordinære situasjoner i fred. De ulike beredskapsutvalgene skal videreutvikles og moderniseres, for å oppnå en tettere kopling mot det øvrige sikkerhetsområdet.

10.2.3 Felles havarikommisjon for transportulykker

Regjeringen har i Sem-erklæringen nedfelt et ønske om en felles havarikommisjon for transportulykker. Spørsmålet ble drøftet i en arbeidsgruppe ledet av Samferdselsdepartementet med deltakelse fra berørte departementer, Havarikommisjonen og SINTEF. Arbeidsgruppens rapport, som ble lagt frem i 2002, konkluderte med at det bør opprettes en felles havarikommisjon for sivil luftfart, jernbane, sjø- og vegtransport med utgangspunkt i Havarikommisjonen for sivil luftfart og jernbane. Bakgrunnen var bl.a. behovet for å samle kompetanse og utveksle erfaringer.

Utvidelsen av Havarikommisjonen i 2002 til å omfatte jernbanen har vært et viktig ledd i det langsiktige sikkerhetsarbeidet på jernbaneområdet. Utvidelsen av Havarikommisjonen kan også omfatte vegtran-

sport og sjøtransport. Samferdselsdepartementet tar sikte på å utvide Havarikommisjonens mandat i løpet av 2005 til også å omfatte undersøkelser av vegtrafikkulykker. Regjeringen vil i løpet av våren 2004 fremme forslag til endringer i lov 24. juni 1994 nr. 39 om sjøfarten.

10.3 Maritim sikkerhet og beredskap

10.3.1 Havneberedskap

Fiskeridepartementet har det sentrale ansvaret for havneberedskapen, og Samferdselsdepartementet bevilger midler til Kystdirektoratet til beredskapsformål. Kystdirektoratet gjennomfører regelmessige øvelser for havnesjefer og medlemmene av havnekomiteene, og utvikler og ajourfører lokale beredskapsplaner for havneberedskapen.

Regjeringen legger opp til å modernisere og fornye havneberedskapen. Nye sikkerhetsbestemmelser ble vedtatt 12. desember 2002 i FNs sjøfartsorganisasjon International Maritime Organisation (IMO). Sikkerhetsbestemmelsene vil få konsekvenser for sikkerhets- og beredskapsarbeidet ved norske havner.

10.3.2 Sikkerhet på skip

Som en av verdens største skipsfartsnasjoner, og med stor utenriksflåte, er det i Norges interesse å arbeide for høy sikkerhet, godt renommé og globale løsninger. Gjennom aktiv deltakelse i IMOs organer og der beslutninger tas kan vi være med på å legge premisser for et nytt og bedre internasjonalt regelverk. I EUs nye europeiske sjøfartsdirektorat, EMSA, som skal være et rådgivende organ, er Norge representert ved Sjøfartsdirektøren. For norske sjøfartsinteresser er det en fordel at EU ved hjelp av EMSA etablerer et høyt harmonisert sikkerhetsnivå innen EØS-området.

Det nye regelverket vil medføre nye og til dels omfattende forpliktelser både for flaggstater og kyststater ved at det skal fastsettes sikkerhetsnivå for skip og havner. For ytterligere omtale av regelverket rettet mot skip og havner vises det til St.meld. nr. 31 (2003-2004) Vilje til vekst - for norsk skipsfart og de maritime næringer, og Nasjonal transportplan 2006-2015.

10.3.3 Kystberedskap

Fiskeridepartementet har gjennom Kystverket ansvaret for forebyggende sjøsikkerhet, herunder fyr- og merketjenesten, lostjenesten og maritime trafikksentraler. Kystverket har også ansvaret for statlig beredskap mot akutt forurensning. Dette omfatter også forebyggende tiltak som slepebåtberedskap. Skipstrafikk langs kysten og anløp i havner medfører risiko for utslipp av olje, kjemikalier og andre giftige eller forurensende stoffer. En økende del av skipstrafikken frakter farlig eller forurensende last. I St.meld. nr. 12 (2001-2002) Rent og rikt hav, trakk Regjeringen opp en rekke tiltak for å øke sikkerheten og beredskapen langs kysten. Disse er iverksatt eller under etablering.

Fiskeridepartementet og Kystverket overtok 1. januar 2003 det overordnede ansvaret for den statlige beredskapen mot akutt forurensning fra Miljøvern-

departementet og SFT. Kystdirektoratet har etter forurensningsloven myndighet til å gripe inn og aksjonere for å avverge fare for akutt forurensning fra skip. Gjennom KYBAL-ordningen (Kystberedskap og aksjonsledelse) har Forsvaret mulighet til å håndtere en situasjon inntil Kystdirektoratet er klar til å overta aksjonsledelsen. I arbeidet med forvaltningsplan for Barentshavet utreder Kystdirektoratet konsekvenser av skipstrafikk i området Lofoten-Barentshavet. Her vil det særlig bli tatt høyde for økningen i oljetransporter fra Russland. Utredningen skal sluttføres i 2004 og vil inngå som en av fire delutredninger i en helhetlig forvaltningsplan for Barentshavet som skal ferdigstilles vinteren 2005-2006.

På bakgrunn av den økende oljetransporten fra Nordvest-Russland har Kystverket gjennomført en analyse av behovet for taubåtberedskap langs kysten av Nord-Norge. Regjeringen har på bakgrunn av analysen etablert en slepebåtberedskap for Nord-Norge. Forsvaret støtter her med fartøysressurser.

Gjennom oppfølgingen av EU-direktiv 2002/59, som bl.a. etablerer det europeiske informasjonssystemet SafeSeaNet, deltar Norge ved Kystverket i et system for informasjon om transporter med farlig eller forurensende last i og til EU/EØS-farvann.

Fiskeridepartementet samarbeider også med russiske myndigheter om å utvikle et gjensidig meldings- og informasjonssystem for oljetransporten fra Barentsområdet og langs hele norskekysten. I dette samarbeidet inngår også oljevernberedskap.

Som ledd i den totale oljevernberedskapen har Fiskeridepartementet sett det som viktig å utnytte muligheten som ligger i et utvidet territorialfarvann og tidlig etablere en påbudt minimumsavstand fra kysten for oljetransportene som går utenfor Finnmarkskysten. Med virkning fra 1. januar 2004 er det fastsatt påbudte seilingsleder utenfor kysten av Finnmark som ligger nær opp til den nye territorialgrensen. Forskriften gjelder for trafikk i territorialfarvannet, og er ikke til hinder for at fartøy kan seile enda lenger fra kysten, utenfor territorialgrensen.

Kystverket etablerer et nettverk for mottak av signaler for automatisk identifisering av skip (AIS), med sikte på dekning av hele kysten i løpet av 2004. Detaljprosjekteringen av trafikksentralen for Nord-Norge i Vardø er startet. Fram til trafikksentralen settes i operativ drift vil overvåkning av skipstrafikken utenfor Nord-Norge ivaretas ved utnyttelse av Kystverkets ressurser, bl.a. Fedje trafikksentral og AIS, samt samarbeid med Forsvaret.

Ti nye mellomdepoter for oljevernutstyr er under etablering i tillegg til de 15 eksisterende oljeverndepotene. I 2004 starter også oppgraderingen av hoveddepotene. I dette arbeidet vil Nord-Norge bli prioritert først. I tillegg er det plassert oljevernutstyr på ni av Forsvarets fartøyer.

10.4 Sikkerhetstiltak i petroleumsvirksomheten - sokkelen og enkelte landanlegg

Ved Stortingets behandling av St.meld. nr.17 (2002-2003) Om statlige tilsyn, ble det besluttet at Oljedirek-

toratet (OD) skulle deles med virkning fra 1. januar 2004. Den delen av direktoratet som ivaretok hensynet til sikkerhet og arbeidsmiljø i petroleumssektoren ble skilt ut som eget tilsynsorgan - Petroleumstilsynet (Ptil). OD ivaretar fortsatt overordnede ressursforvaltningshensyn under Olje- og energidepartementet. Ansvarsforholdet mellom Olje- og energidepartementet/OD og Arbeids- og administrasjonsdepartementet/Ptil er beskrevet i kronprinsregentens resolusjon av 17. desember 2003. Samarbeidet, også om beredskap, mellom OD og Ptil vil bli avklart i en samarbeidsavtale, som er under utarbeidelse.

Arbeids- og administrasjonsdepartementet har gjennom Ptil ansvaret for at det til enhver tid opprettholdes en effektiv beredskap med sikte på å møte fare- og ulykkessituasjoner, både når det gjelder offshore og for noen nærmere angitte landanlegg.

Ptil skal utover dette bistå Forsvaret og politiet og Olje- og energidepartementet/OD i deres arbeid med den totale beredskap i krigs- og krisesituasjoner. I lov 29. november 1996 nr. 72 om petroleumsvirksomhet er det innført en bestemmelse (§ 9-3 beredskap mot bevisste anslag) som gir rettighetshaverne plikter som vil bidra til å opprettholde nødvendige sikrings- og beredskapstiltak for de installasjoner og kjeder av installasjoner som til enhver tid er kritiske for utvinning og transport av petroleum. Det er nå lovfestet at rettighetshaver til enhver tid skal ha beredskapsplaner for bevisste anslag. Disse planene må også omfatte tiltak som rettighetshaver skal iverksette for å bidra til å hindre drifts- og leveranseavbrudd. Tidligere var det faren for krig som utgjorde den relevante trussel. I dag er faren for bevisste skadehandling som terroraksjoner og lignende.

Adgangen til å opprette sikkerhetssoner rundt offshoreinstallasjonene er regulert i Havrettskonvensjonen av 10. desember 1982, lov 29. november 1996 nr. 72 om petroleumsvirksomhet § 9-4 og forskrift av 31. august 2001 om helse, miljø og sikkerhet i petroleumsvirksomheten (rammeforskriften). En sikkerhetsone er et geografisk avgrenset område med forbud mot, eller begrensninger med hensyn til, opphold, gjennomfart eller operasjoner av uvedkommende fartøy, herunder luftfartøy. Grensesnitt mellom Ptil og Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap skal evalueres etter en tid.

10.5 Mattrygghet

Noen av de viktigste målene for norsk matpolitikk er å sikre trygg mat, et sunt kosthold og en langsiktig matforsyning. Lovgrunnlaget for matforvaltningen er styrket, både når det gjelder helhetlig tilnærming til hele produksjonskjeden, hjemmelsgrunnlag for nærmere forskriftsregulering og virkemidler for tilsynet gjennom en ny matlov. Fra 1. januar 2004 er mat- og drikkevannstrygghet regulert gjennom lov 19. desember 2003 om matproduksjon og mattrygghet m.v. (matloven).

Ansvar for mattrygghet er på departementsnivå delt mellom Landbruksdepartementet, Fiskeridepartementet og Helsedepartementet. Ansvarsfordelingen

mellom departementene fremgår av Kronprinsregentens resolusjon av 19. desember 2003. For å styrke det faglige og vitenskapelige grunnlaget for matforvaltningens risikohåndtering, er det under Helsedepartementet opprettet en vitenskapskomité som skal sikre tilsynet uavhengige, vitenskapelig baserte risikovurderinger. Regjeringen har som mål at etablering av Mattilsynet og egen vitenskapskomité, samt fristilling av laboratorietjenestene skal bidra til å oppfylle målsettingen om at Mattilsynet skal bli et av de beste mattilsyn i Europa innen få år og ha et tilsynsapparat som er samordnet og følger hele produksjonskjeden.

Mattilsynet har overtatt forvaltningsoppgavene til Statens dyrehelsetilsyn, Statens næringsmiddeltilsyn, Statens landbrukstilsyn, de kommunale næringsmiddeltilsyn og deler av Fiskeridirektoratet. Mat- og vannforsyning til sjøs og på skip er omfattet av matloven, men er foreløpig ikke underlagt Mattilsynet. Det vil bli arbeidet videre med spørsmål knyttet til mat- og vannforsyning til sjøs og på skip i 2004.

Etter kommunehelsetjenesteloven fører også kommunene tilsyn med mat og drikkevann. Kommunenes tilsyn er til dels overlappende med Mattilsynets og må på slike områder i dag oppfattes som sekundært til Mattilsynets tilsyn. Mattilsynet er organisert med 64 distriktskontorer og 8 regionkontorer spredt over hele landet som utfører tilsyn og som dermed utgjør grunnpilaren i Mattilsynets virksomhet med totalt ca. 940 ansatte.

Beredskap både i forhold til ekstraordinære hendelser innenfor eget forvaltningsområde og deltakelse i den generelle samfunnsberedskapen vil være prioriterte områder for Mattilsynet. Mattilsynet ivaretar forvaltningsvakt for alvorlige smittsomme dyresjukdommer på alle tre forvaltningsnivåer. Mattilsynet deltar i atomulykkesberedskapen som organiseres av Statens strålevern. I tillegg har Mattilsynet grenseflater mot en rekke andre etaters forvaltningsområder som krever planverk for beredskap og krisehåndtering.

10.6 Drikkevannssikkerhet

Som varslet i St.meld. nr. 17 (2001-02) Samfunnssikkerhet tok Justisdepartementet initiativ til en vurdering av sårbarheten i norsk landbasert vannforsyning. Utredningen ble gjennomført i samarbeid med Helsedepartementet, Landbruksdepartementet, Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, vannverksbransjen (NORVAR) og ulike fagmiljøer. Som en del av dette prosjektet ble det på Forsvarets forskningsinstitutt gjennomført en studie om terror mot drikkevann. Forsvarets forskningsinstitutt mener forgiftningsanslag mot hovedvannforsyningen er lite sannsynlig da et anslag mot større drikkevannsreservoarer vil kreve tilgang til store mengder og kompetanse til å håndtere de aller farligste, og mest effektive giftstoffene. Den største risiko mot vannforsyningen i Norge er ekstreme vær-situasjoner, teknisk svikt og organisatoriske forhold som uklare rammevilkår, manglende beredskap og manglende kompetanse.

Staten ved Mattilsynet overtok 1. januar 2004 godkjenningsmyndighet etter drikkevannsforskriften for

de landbaserte vannforsyningssystemene. Med denne endringen er kommunenes dobbeltrolle som godkjenningsmyndighet og ofte også vannverkseier, endret.

Rapporten fra vannverksregisteret 2003 viser at det fortsatt er 235 vannverk som ikke har montert desinfeksjonsutstyr slik at de kan tilfredsstille minimumskravet i drikkevannsforskriften til hygienisk sikring. Disse vannverkene forsyner til sammen ca. 62 500 personer. Det er altså gjennomgående små vannverk. I tillegg er det 69 mindre vannverk som har en utilfredsstillende drift, og som tidvis utsetter til sammen 37 500 personer for hygienisk betenkelig vannkvalitet. Alle de store vannverkene har nå en god sikkerhet i kilde, vannbehandling og drift.

10.7 Næringsberedskap

Innenfor næringsberedskap er i det alt vesentlige siste rest av virkemidler med basis i et storkrigsscenario avviklet i de senere år. Dette gjelder beredskapsorganisasjoner innenfor industriberedskap (sentral og regional ordning), skipsfart (NORTRASHIP) og utenrikshandel. Statlig varekrigsforsikring som en løpende virksomhet er avviklet og erstattet av en beredskapsordning. Etter grundige analyser og høringer har Regjeringen også truffet beslutning om å avvikle forberedt rasjonerings-system for matvarer. Videre er beredskapslagre av industriråvarer og basis næringsmidler i hovedsak avviklet. Etter oppfølging og behandling av Risiko- og sårbarhetsanalyse av dagligvareforsyningen til Nord-Norge, et samarbeid mellom Nærings- og handelsdepartementet og Landbruksdepartementet, besluttet Regjeringen å bygge ned lagre av korn og mel.

Det er en målsetting å sikre forsyninger til befolkningen i hele landet, men også dekke Forsvarets og Sivilforsvarets behov tilpasset ny struktur. Som en konsekvens av Nærings- og handelsdepartementets risiko- og sårbarhetsvurdering er Nord-Norge fortsatt prioritert forsyningsmessig. Målsettingen om å dekke 30 dagers forbruk av matvarer for befolkningen nord for Ofoten ligger fast, men forutsettes oppnådd ved en kombinasjon av lagre av nødproviant for 10 dagers forbruk, som nå er på plass, og lageroppbyggingsplan for standard matvarer tilsvarende 20 dagers forbruk. De etablerte lagrene for 10 dagers forbruk består av Nærings- og handelsdepartementets lagre av nødproviant og Landbruksdepartementets lagre av mel for bakeribransjen i Nord-Norge. De senere år har all oppbygging av statlige lagre av næringsmidler vært innrettet mot produkter som er ordinær salgsvare og i det vesentlige i samarbeid med produsenter.

En oversikt over Nærings- og handelsdepartementets prioriterte områder knyttet til samfunnssikkerhet og næringsberedskap i neste planperiode er gitt i meldingens kapittel 10-7.

10.8 Sikring av tilgang på samfunnskritiske varer og tjenester

De senere år har flere statlige virksomheter blitt skilt ut som egne selskaper. Et kjennetegn ved de bedrifter som skilles ut er at de ofte har viktige beredskapsopp-

gaver. Når slike virksomheter privatiseres, vil det være behov for å sikre at de beredskapsoppgaver som det er nødvendig å ivareta, drives videre på en forsvarlig måte. Problemstillingen ble drøftet i St.meld. nr. 25 (1997-1998). Meldingen varslet at Justisdepartementet ville ta initiativ til en vurdering av de beredskapsmessige konsekvenser av omdanningen av statlige virksomheter med den målsetting at det etableres mekanismer for å unngå at det sivile beredskap svekkes. Forsvarskomiteen bemerket i Innst. S. nr. 241 (1997-98) at etter hvert som flere og flere forvaltningsenheter knyttet til de ulike departementene får endret organisasjonsform og en friere stilling, er det viktig at de beredskapsmessige oppgaver blir nærmere definert og ansvar klargjort. Dette er forhold som komiteen mener en må ta med i betraktning allerede når en planlegger organisasjonsendringer.

Vurderingen St.meld. nr. 25 (1997-1998) la opp til vil bli prioritert i perioden. Denne vurderingen vil bli sett i sammenheng med spørsmål om sikring av kritisk infrastruktur og mulighetene for å sikre tilgang på samfunnsviktige varer og tjenester.

11. SAMORDNING AV SIKKERHETS- OG BEREDSKAPSARBEIDET

11.1 Justisdepartementets samordnings- og tilsynsrolle

Arbeidet med samfunnssikkerhet skal være gjennomgripende innen alle sektorer og hver enkelt virksomhet. Hovedprinsippet i arbeidet med samfunnssikkerhet er at det departement som har ansvar for en sektor til daglig, også har ansvaret for beredskapsplanlegging og eventuell iverksettelse av beredskapstiltak i en krisesituasjon. I tillegg til dette har Justisdepartementet et samordnings- og tilsynsansvar.

Justisdepartementets rolle på samfunnssikkerhetsområdet er forankret i:

- kongelig resolusjon av 16. september 1994 om retningslinjer for Justisdepartementets funksjon som samordningsdepartement innen sivil beredskap og om Rådet for sivilt beredskap
- kongelig resolusjon 3. november 2000 om instruks om innføring av internkontroll og systemrettet tilsyn med det sivile beredskapsarbeidet i departementene
- kronprinsregentens resolusjon 4. juli 2003 om fordeling av ansvar for forebyggende sikkerhetstjeneste og Nasjonal sikkerhetsmyndighet.

I tillegg har Justisdepartementet en særlig initiativplikt ved kriser, jf. St.meld. nr. 17 (2001-2002). Dette omtales nærmere i kapittel 11.3.

Justisdepartementets ansvar for samfunnets sivile sikkerhet er etter St.meld. nr. 17 Samfunnssikkerhet (2001-2002), jf. Innst. S. nr. 9 (2002-2003), tydeliggjort og styrket, bl.a. ved etableringen av Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap og ved å gi Nasjonal sikkerhetsmyndighet en faglig rapporteringslinje til Justisdepartementet. De to nye direktoratene under-

støtter Justisdepartementets samordnings- og tilsynsrolle i arbeidet med samfunnssikkerhet og beredskap i sivil sektor.

Justisdepartementets samordningsfunksjon hviler på linjeansvaret som nevnt ovenfor, og innebærer et ansvar for å utarbeide overordnede retningslinjer, koordinere og fremme proposisjoner og meldinger til Stortinget, tilrettelegge rammebetingelser, ta initiativ, være pådriver, avklare ansvarsforhold i gråsoner og treffe prinsipielle avgjørelser på samfunnssikkerhets- og beredskapsområdet.

Justisdepartementet skal også føre tilsyn med at departementene har gjennomført internkontroll som en måte å organisere arbeidet med sikkerhet og beredskap. Formålet er å gi en systematisk metode for fagdepartementenes eget arbeid med beredskap for å sikre en samordnet og effektiv bruk av ressursene innenfor beredskapsplanlegging.

11.2 Tilsyn med departementene

Justisdepartementets tilsyn med departementene er hjemlet i instruks om internkontroll og systemrettet tilsyn, vedtatt ved kgl. res. 3. november 2000. I henhold til instruksen skal departementene etablere internkontroll som arbeidsmetode for beredskapsarbeidet innen sine ansvarsområder. Formålet er å sikre god kvalitet på sivil beredskapsplanlegging og en målrettet og effektiv bruk av ressursene. Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap bistår Justisdepartementet i gjennomføringen av tilsynet med departementene.

Nasjonal sikkerhetsmyndighet fører tilsyn med sikkerhetstiltak i de virksomheter sikkerhetsloven gjelder for. I tillegg til å bidra til etterlevelse av regelverket, gir resultatet av Nasjonal sikkerhetsmyndighet sin tilsynsvirksomhet et viktig bidrag til det totale bilde av sikkerhetstilstanden. Dette bildet rapporteres til Forsvarsdepartementet vedrørende militær sektor og til Justisdepartementet vedrørende sivil sektor. Tilsynsvirksomheten skaper en møteplass hvor Nasjonal sikkerhetsmyndighet og virksomhetene tar opp sikkerhetsmessige utfordringer. Dette gir mulighet for god motivasjon for gjennomføring av en god forebyggende sikkerhetstjeneste.

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap og Nasjonal sikkerhetsmyndighet skal samarbeide i forhold til tilsyn med departementene og kommunesektoren. I tråd med samordningsansvaret vil Justisdepartementet følge opp utviklingen innenfor områder med tverrsektorielle utfordringer innenfor beredskaps- og samfunnssikkerhetsområdet.

11.3 Sentral krisehåndtering

11.3.1 Status

Utgangspunktet i St.meld. nr. 17 (2001-2002) Samfunnssikkerhet var at samordningen mellom departementene i forbindelse med krisehåndtering må tilpasses den aktuelle situasjonen. Det ble derfor lagt til grunn at en ikke skulle ha en permanent samordningsgruppe på departementsnivå i fredstid med fast utpekte medlemmer. Utgangspunktet var at det var det departe-

mentet som er mest berørt av krisen, som får hovedansvaret for å ivareta samordningen. Det het videre at alle departementer kan ta initiativ til å etablere midlertidige samordningsgrupper. Ved usikkerhet om hvilket departement som er ansvarlig for å samordne, ble det lagt til grunn at Justisdepartementet avklarer dette med de aktuelle departementer. Ved uenighet om ansvarsforhold legges saken frem for Regjeringen. Inntil Regjeringen har behandlet saken, skal Justisdepartementet ta de nødvendige initiativ for å sikre en effektiv samordning av sivil krisehåndtering på sentralt nivå.

Statsministerens kontor kan dessuten alltid ta initiativ til å fastsette en særskilt organisering av sentral krisehåndtering. Når krig truer eller når den sikkerhetspolitiske situasjonen har som konsekvens at de normale beslutningssystemene ikke fungerer, er det utarbeidet egne krisehåndteringssystemer. Regjeringen uttalte i St.meld. nr. 17 (2001-2002) at erfaringene tilsa at håndteringen av kriser og samordningen mellom departementene hadde fungert tilfredsstillende, og at den ikke ville foreslå at ansvaret for å forberede og samordne krise- og konsekvenshåndtering legges til en egen enhet med spesialister på krisehåndtering for å bistå Regjeringen og statsrådene i krisesituasjoner.

I Innst. S. nr. 9 (2002-2003) viste et flertall i forsvarskomiteen og justiskomiteen til at Regjeringen ikke ønsker et eget overordnet departement som skal ha det overordnede styringsansvar i krisesituasjoner, slik sårbarhetsutvalget foreslo.

Flertallet pekte på at det i dagens situasjon og med framtidens trusselbilde er nødvendig å gi det videre samfunnssikkerhetsarbeidet en enda klarere prioritering innenfor en spesifikk og strukturert ramme. Komiteens flertall ba derfor Regjeringen om å legge frem et forslag om en sentral krisehåndteringsenhet som ved kriser skal ha koordineringsansvar av departement og etater som må være operative i beredskapsarbeidet. Når det gjaldt nasjonal krisehåndtering, påpekte komiteene viktigheten av klare kommandolinjer og ansvarsforhold.

11.3.2 Regjeringens vurdering

Regjeringen er enig i at det er grunnleggende å ha klare kommandolinjer og ansvarsforhold i kriser. Det er derfor viktig å holde fast ved utgangspunktet om at det er det departementet som er mest berørt av krisen som får et hovedansvar for å ivareta samordningen, og at hver enkelt statsråd beholder sitt konstitusjonelle ansvar også i en krisesituasjon. Prinsippet om at det ut i fra den aktuelle krisesituasjonen skal utpekes et lederdepartement som får ansvaret for å koordinere krisehåndteringen mellom departementene, er også lagt til grunn i en rekke andre land. Hvordan sekretariatsfunksjoner og arbeidet med planlegging og analyser er organisert varierer imidlertid mellom landene, ikke minst ved at ulike land har ulike forvaltningstradisjoner.

Sikkerhetsutfordringer kan oppstå uten forvarsel og på uventet vis. Dette krever et krisehåndteringssystem som er fleksibelt slik at etablerte strukturer lett kan tilpasses forandringer. Utgangspunktet er at det er den organisasjonen som har ansvaret for et saksområde til

daglig som vil være best rustet til å håndtere aktuelle krisesituasjoner. Det operative ansvaret, det vil si å iverksette nødvendige avbøtende tiltak, informasjonshåndtering med videre må legges til en enhet som har faglig kompetanse innenfor de samfunnsområder som er berørt. Denne enheten tar også ansvar for samordning mot andre departementer. En viser i denne forbindelse også til at hvert departement har ansvaret for å utarbeide beredskapsplaner og gjennomføre øvelser for håndtering av aktuelle situasjoner innen sine ansvarsområder.

Håndteringen av alvorlige kriser eller katastrofer som berører flere departementer må forankres klart i ledelsen i det enkelte departement. I alvorlige krisesituasjoner vil det bli nedsatt en egen departementsrådsgruppe bestående av de berørte departementer og Statsministerens kontor.

Justisdepartementet og Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap er tillagt en samordningsfunksjon for sikkerhet og beredskap i sivil sektor. Justisdepartementet vil være et sentralt departement ved krisehåndtering innenfor landets grenser, med ansvar for viktige operative ressurser, sikkerhetstjeneste og samordningsoppgaver for det sivile beredskap.

Den nasjonale beredskapen blir koordinert av Justisdepartementet gjennom en egen kontaktgruppe som består av Statsministerens kontor, departementene, Politidirektoratet, Politiets sikkerhetstjeneste og Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap. Gruppen skal sørge for at departementene får oppdatert og lik informasjon om situasjonen og skape et forum hvor gjensidig informasjon om beredskapstiltak kan utveksles. Kriser i utlandet vil kunne nødvendiggjøre beredskapstiltak i Norge. Behovet for samordning mellom departementene og ulike forvaltningsnivåer kan være nødvendige. Departementene får tilgang på trusselvurderinger fra sivile og militære tjenester og vil på bakgrunn av disse, men også på bakgrunn av beredskapsfaglige råd kunne ta en selvstendig vurdering av hvilke tiltak som skal iverksettes innen egen sektor.

Kontakten med det regionale nivå ivaretas gjennom fylkesmannen ved DSBs deltakelse i gruppen.

11.4 Informasjonsberedskap

11.4.1 Organisering

Informasjon og kommunikasjon er viktige virkemidler for god og effektiv forebygging og håndtering av en krise. Informasjonsberedskap er derfor en viktig del av samfunnssikkerhetsarbeidet. Prinsippene i den statlige informasjonspolitikken slår fast at den som har ansvaret for en sak også har informasjonsansvaret.

Regjeringens kriseinformasjonsenhet (Kriseinfo) ble opprettet i 1989 som er et støttesystem for å bistå sentralforvaltningen med informasjonshåndtering ved større kriser og hendelser i fredstid. Enheten består av informasjonssjefer fra ti ulike departementer. Det er opp til fagansvarlig departement å vurdere om det er ønskelig å be om støtte fra enheten. Statskonsult har sekretariatsfunksjonen for Kriseinfo.

I St.prp. nr. 1 (2003-2004) for Arbeids- og administrasjonsdepartementet ble Statskonsult foreslått

omdannet til aksjeselskap fra 1. januar 2004. Det ble i denne forbindelse lagt til grunn at oppgavene knyttet til sekretariatsarbeidet for Kriseinfo i påvente av en evaluering inntil videre vil bli ivarettatt over Arbeids- og administrasjonsdepartementets budsjett.

11.4.2 Nærmere om informasjonsberedskapen

Statskonsult har, med støtte fra Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, bistått forvaltningen med rådgivning og veiledning om informasjonsberedskap. Som en oppfølging av Innst. S. nr. 9 (2002-2003) jf. St.meld. nr. 17 (2001-2002) Samfunnssikkerhet har Statskonsult utarbeidet kriterier for god informasjonsberedskap. Det slås fast at kommunikasjonsevnen ved kriser har sammenheng med kommunikasjonsberedskapen, og at slik beredskap styrkes gjennom en kommunikasjonsplan (Statskonsult-rapport 2003:21).

11.4.3 Vurdering

Statskonsults kartlegginger viser at departementenes informasjonsenheter har blitt betydelig styrket når det gjelder antall ansatte og kompetanse i de senere år. For å sikre en best mulig håndtering av nye informasjonsutfordringer på sentralt nivå, vil det bli tatt initiativ til en gjennomgang av gjeldende instruks, herunder instruksene om Regjeringens kriseinformasjonsenhet.

I St. meld. nr. 17 (2001-2002) ble det lagt til grunn at informasjonsberedskap og informasjonshåndtering er en viktig del av samfunnssikkerhetsarbeidet, og at informasjonshensyn og informasjonsoppgaver ville bli innarbeidet som en del av planlegging og øvelser. Regjeringen ønsker å vektlegge arbeidet med informasjonsberedskap som en integrert del av arbeidet med sikkerhet og beredskap ytterligere. Informasjonsberedskap og informasjonshåndtering må derfor inngå som en integrert del av samfunnssikkerhetsarbeidet i regi av Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap.

Justisdepartementet ønsker å legge til rette for at informasjon om sikkerhet og beredskap skal fremstå helhetlig og koordinert for publikum og berørte virksomheter. Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap har i samarbeid med bl.a. Politidirektoratet, Nasjonal sikkerhetsmyndighet, Norges vassdrags- og energidirektorat, Sosial- og helsedirektoratet, Statens strålevern, Røde Kors og representanter for fylkesmenn og kommuner konkludert med at det er behov for en sikkerhets- og beredskapsside på Internett.

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap vil som en følge av dette vurdere etablering av en nettløsning som til daglig skal presentere samordnet beredskapsinformasjon og som også er tilpasset formidling av kriseinformasjon i en aktuell krise. I dette arbeidet vil direktoratet etablere et nettverk av informasjonsmedarbeidere i sentrale direktorater. Et styrket samarbeid på direktoratsnivå er en forutsetning for koordinert planlegging av informasjonshåndteringen før, under og etter en krise.

11.5 Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB)

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) ble opprettet 1. september 2003, som oppfølging av St.meld. nr. 17 (2001-2002) Samfunnssikkerhet. Det nye direktoratet utgikk fra henholdsvis Direktoratet for sivilt beredskap og Direktoratet for brann- og elsikkerhet. Gjennom St.meld. nr. 17 (2002-2003) om statlige tilsyn ble det nye direktoratets forvaltningsområde endelig bestemt, samtidig som det ble besluttet at direktoratet skal lokaliseres i Tønsberg i løpet av 2004. DSB er underlagt Justisdepartementet og er bl.a. tilsynsmyndighet for kommunale og interkommunale brannvesen, det lokale eltilsyn og fylkesmennenes beredskapsarbeid. Direktoratet har også den faglige og administrative oppfølgingen av fem skoler. Direktoratet har en sentral rolle innen så vel forebygging som gjennomføring av tiltak på samfunnssikkerhetsområdet.

DSB bistår Justisdepartementet med den overordnede planleggingen, koordineringen og tilsynet med samfunnssikkerhet i tråd med en rekke kongelige resolusjoner. En sentral oppgave er å utvikle og vedlikeholde nasjonalt beredskapsplanverk for sikkerhetspolitiske kriser og fredskriser. Ved nasjonal krisehåndtering skal DSB gi råd og rapporter til departementet. Direktoratet planlegger og gjennomfører øvelser i krisehåndtering og vedlikeholder nasjonalt beredskapsplanverk i forhold til NATO og Forsvaret. DSB er et bindeledd mellom det regionale og sentrale nivå i krisesituasjoner, samt mellom Forsvaret og den sivile delen av forvaltningen.

Gjennom utredninger og evalueringer av ulike risikofaktorer og uønskede hendelser gir DSB faglig råd og beslutningsgrunnlag for Justisdepartementets samordnings- og tilsynsrolle for sikkerhets- og beredskapsarbeidet. DSB skal fremskaffe grunnleggende kunnskaper om forebygging og beredskapsmessige tiltak for å styrke samfunnssikkerheten og krisehåndteringsevnen på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå. Samarbeid med kompetansesentra, nasjonalt og internasjonalt, skal sikre utvikling av ny og nødvendig kunnskap om samfunnssårbarhet, sikkerhet og beredskap.

DSB forvalter saker som faller inn under lov 14. juni 2002 nr. 20 om vern mot brann, eksplosjon og ulykker med farlig stoff og om brannvesenets redningsoppgaver (brann- og eksplosjonsvernloven), lov 24. mai 1929 nr. 4 om tilsyn med elektriske anlegg og elektrisk utstyr, lov 11. juni 1976 nr. 29 om kontroll med produkter og forbrukertjenester (produktkontrollloven), lov 17. juli 1953 nr. 9 om sivilforsvaret og flere kongelige resolusjoner som omhandler nasjonal beredskap.

Etableringen av DSB har gitt en felles myndighetslinje fra sentralt til lokalt nivå innen brann, redning, forebygging og generell beredskap. Direktoratet tilrettelegger for et effektivt kommunalt og interkommunalt brannvesen, leder og utvikler Sivilforsvaret som statlig forsterkningsressurs og tar initiativ til samhandling og samtrening innenfor redningstjenesten. Store ulykker og andre ekstraordinære situasjoner, både utilsiktede hendelser og bevisste handlinger, er gjenstand for sær-

lig oppmerksomhet. Direktoratet arbeider for at risikoen ved utstyr og virksomhet som omfattes av brann- og eksplosjonsvernlovgivningen, ved elektriske anlegg og utstyr og ved produkter og forbrukertjenester reduseres. Direktoratet har også oppgaver i forbindelse med beredskapsordninger innen bygg og anlegg, kjemikalievern, skogbrann, redningsinnsats ved brann til sjøs og for koordinering og oppfølging av storulykkesforskriften.

Sivildforsvarets beredskaps- og kompetansesentre er ansvarlig for opplæring av alt tjenestepiktig personell i Sivildforsvaret og gir også opplæring til ansatt personell i DSB og Sivildforsvaret. Norges brannskole er ansvarlig for kvalifiserende utdanning av personell i de kommunale brann- og feiervesen. Sentralskolen for sivilt beredskap har pr. mars 2004 skiftet navn til Nasjonalt utdanningscenter for samfunnssikkerhet og beredskap (NUSB). Dette sentret i Heggedal (Asker) vil være et kompetansesenter for samfunnssikkerhetsspørsmål og også kunne være et kompetansesenter for totalforsvar, slik komiteene ba om i Innst. S. nr. 9 (2002-2003). Opplæringstilbudene må utvikles i nært samarbeid med relevante sivile institusjoner/fagmiljøer og Forsvarets kompetansemiljøer, eksempelvis Forsvarets forskningsinstitutt, Forsvarets stabsskole og Forsvarets høyskole.

DSB er sentral tilsynsmyndighet for de kommunale og interkommunale brannvesenene, inkludert de regionale nødalarmeringssentralene - 110. I gjennomsnitt gjennomfører og følger direktoratet opp tilsyn med brannvesenet i 100 kommuner hvert år. Tilsynet med de regionale nødalarmeringssentralene - 110 – er atskilt fra tilsynet med brannvesenet. Direktoratet fører også tilsyn med brannvernet på Svalbard. Tilsynet med de kommunale og interkommunale brannvesenene, samt nødalarmeringssentralene er et systemtilsyn som sikrer at det er fastsatte og dokumenterte systemer og prosedyrer for gjennomføring av lovpålagte oppgaver, slik at innbyggere og besøkende i alle deler av landet er sikret forebyggende og beredskapsmessig brannverninnsats på et tilfredsstillende nivå.

Direktoratet har en sentral rolle med å delta aktivt i internasjonalt arbeid innen regelverksutvikling og sivil krisehåndtering hovedsakelig gjennom samarbeid med FN, NATO, EU og med de nordiske landene.

11.5.1 Direktoratets tilsyn etter storulykkesforskriften og med virksomheter med potensial for store ulykker

I forhold til tilsyn med virksomheter som faller inn under forskrift 8. oktober 1999 om tiltak for å avverge og begrense skadevirkninger av storulykker i virksomheter der farlige kjemikalier forekommer (storulykkesforskriften), har direktoratet siden forskriften ble iverksatt hatt ansvar for koordinering av myndighetenes oppfølging av forskriften. Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap utfører koordineringsrollen gjennom ledelsen av en egen koordineringsgruppe. I tillegg til Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap består gruppen av Arbeidstilsynet, Statens foru-

rensningstilsyn, Næringslivets sikkerhetsorganisasjon og Petroleumsstilsynet.

Koordineringsgruppen sørger for at alle deltakende myndigheter behandler og vurderer rapporter i forhold til eget lovverk og storulykkesforskriften, og at tilbakemeldinger til virksomheter og næringslivet utarbeides av en samlet koordineringsgruppe. Videre gis det årlige føringer for innholdet i tilsynet og felles opplæring. Rapportering og oppfølging av storulykkestilsyn skjer i henhold til HMS-myndighetenes felles styrende dokumenter for tilsyn.

I St.meld. nr. 17 (2002-2003) om statlige tilsyn, jf. Innst. S. nr. 222 (2002-2003), fremgår det at DSB skal koordinere tilsynet med virksomheter med potensial for store ulykker, herunder storulykkesforskriften (Seveso-direktivet).

Instruks for direktoratets koordineringsrolle i forbindelse med virksomheter med potensial for store ulykker er under utarbeidelse.

11.5.2 Brann, produkter og el-sikkerhet

I det følgende gis en omtale av enkelte områder fra St.meld. nr. 41 (2000-2001) Brann- og eksplosjonsvern, da det er ønskelig å se dette i nær sammenheng med det øvrige samfunnssikkerhetsarbeidet.

Satsingen på forebyggende brannvern skal videreføres. Det arbeides for å få et konsistent og helhetlig regelverk som ivaretar også brannvernet i planlegging og oppføring av bygg. Målet er å nyttiggjøre seg brannvesenets kompetanse og ressurser i kommunens arbeid med risiko og sårbarhet.

Gjennom direktoratets arbeid vil man videreføre arbeidet med å legge til rette for at kommunene så vel innen brannvernet som i det alminnelige risiko- og sårbarhetsarbeidet får tilgang til hensiktsmessige planleggingsverktøy, for eksempel GIS (geografiske informasjonssystemer) og risiko- og sårbarhetsanalyser (ROS-analyser). Slike verktøy kan bidra til kommunenes arbeid med å omsette planarbeidet til konkrete tiltak.

I St.meld. nr. 39 (2003-2004) pkt. 11.5.2 er det gitt detaljert redegjørelse for konkrete tiltak og planarbeidet for følgende områder:

- Brann i pleie- og omsorgsboliger.
- Uerstattelige nasjonale kulturverdier.
- Tunneler.
- Farlig gods.
- Eksplosiver.
- El-sikkerhet.
- Sikkerhet ved produkter og forbrukertjenester.

11.6 Næringslivets sikkerhetsorganisasjon (NSO)

Næringslivets sikkerhetsorganisasjon (NSO) organiserer og utøver tilsyn med beredskapskrav i visse næringslivsvirksomheter i henhold til lov 17. juli 1953 nr. 9 om Sivildforsvaret. Beredskapsorganisasjonen i disse virksomhetene betegnes som "Industrivernet". I tråd med Innst. S. nr. 222 (2002-2003), jf. St.meld. nr. 17 (2002-2003) om statlige tilsyn, er Næringslivets sikkerhetsorganisasjons organisatoriske statlige forank-

ring av myndighetsutøvelsen tillagt det nye Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) under Justisdepartementet.

NSO er en verdifull ressurs, både for næringslivets sikkerhetsarbeid generelt, men også for DSB. Det er et mål for DSB, i samråd med NSO, å finne fram til samarbeidsformer som i størst mulig grad bidrar til å understøtte begge organisasjoners virksomhet. Gjennom en felles oppgavegjennomgang vil det åpne opp for bedre vurderinger av hvordan NSO og DSB best mulig kan understøtte hverandre. Områder som vurderes i denne sammenhengen er øvelser, veiledning, tilsyn og beredskap generelt.

11.7 Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM)

Forsvarets overkommando/Sikkerhetsstaben (FO/S) ble nedlagt 1. januar 2003. Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) ble samtidig opprettet som et direktorat under Forsvarsdepartementet for bl.a. å ivareta de overordnede og tverrsektorielle sikkerhetsoppgaver i henhold til sikkerhetsloven. Samtidig ble Forsvarssjefens sikkerhetsavdeling (FSA) opprettet til støtte for Forsvarssjefen, jf. St.prp. nr. 1 (2002-2003) for Forsvarsdepartementet.

Ved kronprinsregentens resolusjon 4. juli 2003 ble ansvaret for forebyggende sikkerhetstjeneste og NSM fordelt mellom Justisdepartementet og Forsvarsdepartementet. Justisdepartementet har et overordnet ansvar for den forebyggende sikkerhetstjeneste i sivil sektor, og Forsvaret har et tilsvarende ansvar i militær sektor. NSM skal på vegne av Forsvarsdepartementet og Justisdepartementet ivareta de utøvende funksjoner for den forebyggende sikkerhetstjeneste, og rapportere om sikkerhetstilstanden på militær side til Forsvarsdepartementet og på sivil side til Justisdepartementet. Forsvarsdepartementet har det administrative ansvaret for NSM og har forvaltningsansvaret for sikkerhetsloven. Ansvarsfordelingen innebærer et nært samarbeid og koordinering mellom Forsvarsdepartementet og Justisdepartementet om ressurstildeling og styring av NSM, og fastsettelse av målsettinger for det forebyggende sikkerhetsarbeidet på tvers av sivil og militær sektor.

NSMs hovedoppgave er å utøve funksjonen som nasjonal sikkerhetsmyndighet etter sikkerhetsloven. Sentralt i denne forbindelse er:

- Utvikling av forebyggende sikkerhetstiltak.
- Informasjon, råd og veiledning.
- Tilsyn med implementeringen av tiltakene i offentlig og privat sektor.
- Informasjon om sikkerhetstilstanden til overordnet politisk nivå.
- Myndighetsavgjørelser på identifiserte områder.
- Produksjon og sentral forvaltning av kryptomateriell.
- Føringsregisteret.

NSM har også oppgaver som ikke følger direkte av sikkerhetsloven. Fra høsten 2000 har NSM (tidligere FO/S) vært sertifiseringsmyndighet for IT-sikkerhet i produkter og systemer (SERTIT). Varslingssystem for

digital infrastruktur (VDI) ble høsten 2000 opprettet som en prøveordning etter initiativ fra etterretnings- og sikkerhetstjenestene, men er fra 2003 etablert fast og med administrativ forankring i NSM. For nærmere omtale av SERTIT og VDI vises til kapittel 8.

I tillegg til å holde departementene orientert om sikkerhetstilstanden skal NSM kontinuerlig arbeide med å videreutvikle kosteffektive sikkerhetstiltak.

En oppgave for NSM er å vurdere hva slags informasjon og hvilke objekter i samfunnet som trenger beskyttelse. Hensikten er at det skal legges til rette for at de sikkerhetskrav som stilles er mest mulig målrettede og at det ikke gis pålegg om sikring av informasjon eller objekter som ikke har behov for det.

NSMs tilsynsvirksomhet baseres på risikovurderinger. Av hensyn til brukerperspektivet søkes en høy grad av koordinering av tilsynsvirksomhet. NSM og DSB inngår i et samarbeid også om tilsynsvirksomheten, særlig rettet mot departementenes sikkerhets- og beredskapsansvar, men også rettet mot kommunal sektor. I dette samarbeidet inngår også fylkesmennene.

NSM må ha kunnskap om hvilke teknologiske midler som kan være tilgjengelige for mulige trusselaktører, hvilken sårbarhet dette skaper og hvordan dette kan utnyttes. Denne kunnskap ligger til grunn for videreutvikling av den forebyggende sikkerhetstjeneste.

Med utgangspunkt i sitt ansvar for NSM er Justisdepartementets prioriterte områder for NSM gitt i meldingens kapittel 11.7. For mer om NSMs aktiviteter og tiltak vises til omtalen av informasjonssikkerhet i kapittel 8, og tilsyn med departementenes sikkerhets- og beredskapsarbeid i kapittel 11.2.

11.8 Fylkesmannen

Fylkesmannen har en samordningsfunksjon innen området samfunnssikkerhet og beredskap på regionalt nivå. Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) har etatsstyringsansvaret for fylkesmannen på samfunnssikkerhets- og beredskapsområdet. Fylkesmannens beredskapsoppgaver er hjemlet i en egen instruks for fylkesmannens beredskapsarbeid.

Sentrale oppgaver for fylkesmannen er å være regional samordner, pådriver og veileder for arbeid med samfunnssikkerhet og beredskap i fylket. Fylkesmannen har et særskilt ansvar for å kartlegge viktige utfordringer i fylket knyttet til arealbruk og særskilte hendelser, og for å sikre at slike forhold synliggjøres og vurderes i større utviklingsprosjekter og i forbindelse med fylkeskommunal og kommunal planbehandling.

Fylkesmannen fører tilsyn med kommunens arbeid med samfunnssikkerhet og ved behov støtter og veileder kommunene i deres arbeid med risiko- og sårbarhetsanalyser og systematisk samfunnssikkerhet. Videre bidrar fylkesmannen til at kommunene har evne til å håndtere større hendelser og ekstraordinære situasjoner, gjennom øvelser og veiledning i utarbeidelse av kriseplaner. Fylkesmannen har også innsigelsesrett iht. plan- og bygningsloven i forhold til arealforvaltnings tiltak som er i strid med viktige sikkerhets- og beredskapsinteresser.

Fylkesmannen skal arbeide for sivilt-militært samarbeid lokalt og regionalt, ivareta god kontakt med Heimvernet og ta initiativ til arbeid for samordnede planer og øvelser innen totalforsvaret. Fylkesmannen har den overordnede ledelse av sivile beredskapstiltak på regionalt nivå ved beredskap og i krig. Som et ledd i forberedelsene til å kunne utøve denne funksjonen, har fylkesmannen et nært samarbeid med de regionale militære ledere og andre regionale organer. Politiet har ansvar for å organisere og koordinere hjelpeinnsatsen ved ulykkes- og katastrofesituasjoner i fred inntil ansvaret blir overtatt av annen myndighet, jf. politiloven § 27 tredje ledd. Fylkesmannen kan beslutte at samordningsansvaret overføres fra politiet til fylkesmannen. Dersom fylkesmannens samordningsfunksjon iverksettes, innkalles fylkesberedskapsrådet hvor en rekke statlige og andre regionale etater deltar. Fylkesmannens rolle og oppgaver er nærmere beskrevet i St.meld. nr. 17 (2001-2002) Samfunnssikkerhet.

For å sikre en samordnet statlig beredskapsoppfølging av kommunene vil det også vurderes å tillegge ytterligere oppgaver til fylkesmannen. Det regjeringsoppnevnte utvalget under ledelse av fylkesmann Tora Aasland har bl.a. dette som mandat. Dette gir også viktige signaler til øvrige sentrale regionale etater og kommunene om at dette arbeidet prioriteres.

DSB oppnevnte tidlig i 2004 en arbeidsgruppe for å se nærmere på fylkesmennenes ansvar og oppgaver innen samfunnssikkerhet og beredskap, for å sikre god kvalitet, ønsket kompetanse og nødvendige ressurser. Arbeidsgruppen skal innen 1. juli 2004 utarbeide en rapport som skal legges til grunn for den videre tilretteleggingen for fylkesmannens beredskapsarbeid. Dette vil inngå i grunnlaget for den varslede revisjon av fylkesmannens beredskapsinstruks, jf. St.prp. nr. 1 (2003-2004) for Justisdepartementet.

12. BRANN - OG REDNINGSRESSURSER

12.1 Redningstjenesten

Redningstjenesten er den offentlig organiserte virksomhet som utøves i forbindelse med øyeblikkelig innsats for å redde mennesker fra død eller skade som følge av akutte ulykkes- eller faresituasjoner, og som ikke blir ivaretatt av særskilt opprettede organer eller ved særlige tiltak. I St.meld. nr. 17 (2001-2002) Samfunnssikkerhet ble redningstjenesten beskrevet og prinsippene for den fremtidige innretningen av redningstjenesten lagt. Her er det bl.a. bekreftet at Norsk redningstjeneste er en nasjonal dugnad hvor alle ressurser i vårt land - statlige, fylkeskommunale, kommunale, private og frivillige - som er egnet for akuttinnsats for å redde liv, skal kunne mobiliseres for innsats i redningstjenesten. Tilgjengelige ressurser deltar etter anmodning og ledelse fra en av hovedredningssentralene eller en av de lokale redningssentralene, lokalisert ved politidistriktene.

De enkelte redningsinstitusjoner eller etater skal iht. samvirkeprinsippet selv bekoste utgifter til anskaffelse og drift av sine egne redningshjelpemidler, -utstyr og -beredskap og normalt til all egen redningsinnsats

som hører inn under vedkommende institusjons alminnelige virksomhet eller naturlige oppgaver i redningstjenesten. Selv om det etter hvert er etablert en praksis med å prise tjenester internt i staten så bygger redningstjenesten fortsatt på samvirkeprinsippet. Redningsberedskapsutvalget (NOU 2001: 31 Når ulykken er ute) konkluderte med at Norge har tilstrekkelige beredskapsressurser, men det finnes imidlertid store regionale forskjeller. Hovedredningssentralen Sør-Norges område har klart flest innbyggere og dermed flest hendelser og flest redningsressurser. Hovedredningssentralen Nord-Norges redningsansvarsområde er på sin side vesentlig større enn Hovedredningssentralen Sør-Norge. Det er færre hendelser i nord, men også færre ressurser og en vesentlig større avstand mellom dem. Dette gir seg bl.a. utslag i større avhengighet av Forsvarets ressurser.

12.1.1 Frivillige organisasjoner

De frivillige organisasjonene utgjør et sentralt element i norsk redningstjeneste. Det er særlig ved leteaksjoner i skog og fjellterreng og ved førstehjelpsinnsetts at disse kan stille lokalkjente og trenede styrker til rådighet. I tillegg finnes grupper som er spesialtrenet i samband, strandredning, redning i bratt og glatt lende, grøtter og søk med hund og småfly. De ca. 25 000 medlemmene i disse organisasjonene yter antakelig 2-3 millioner gratistimer i året for redningstjenesten.

I Innst. S. nr. 9 (2002-2003), jf. St.meld. nr. 17 (2001-2002) Samfunnssikkerhet, ber komiteene bl.a. om en vurdering av hvilke rednings- og beredskapsoppgaver de frivillige skal delta i som henholdsvis primærressurs, primærforsterkning og sekundærforsterkning. I det praktiske redningsarbeid og der det er hensiktsmessig legges det til grunn at det skal gjøres en oppgavefordeling mellom de frivillige og andre redningsressurser, bl.a. Siviltforsvaret.

Regjeringen ønsker å gi de frivillige organisasjonene gode betingelser og muligheter i redningstjenesten. Justisdepartementet tildelte i 2004 5,5 mill. kroner til medlemsorganisasjoner tilsluttet Frivillige Organisasjoners Redningsfaglige Forum og det stilles krav om rapportering av bruken. Det er imidlertid ikke ønskelig å stille faglige krav til organisasjonene på redningstjenesteområdet i det dette kan komme i konflikt med den frivillighet som arbeidet er tuftet på.

Det er avdekket et behov for en nasjonal standard for beskrivelse av hvilke ressurser de forskjellige etatene og institusjonene har, jf. St.meld. nr. 17 (2001-2002) Samfunnssikkerhet. Justisdepartementet skal påse at videreutviklingen av det nasjonale ressursregister for redning og beredskap gis høy prioritet.

12.2 Nærmere om brannvesenet

En nærmere beskrivelse av brannvesenet er gitt i meldingens kapittel 12.2.

12.3 Siviltforsvaret

Etableringen av Direktorat for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) la grunnlaget for en felles myndig-

hetslinje fra sentralt til lokalt nivå innen brann, redning og sivilforsvar. DSB har ansvar for administrativ og faglig oppfølging av Sivilforsvaret. Som et ledd i Regjeringens moderniserings- og effektiviseringsarbeid er Sivilforsvarets organisasjonsstruktur omorganisert fra 40 til 20 distrikter. Samtidig er de regionale sivilforsvarsskolene samlokalisert med henholdsvis sivilforsvarsdistriktene i Oppland, Sør-Trøndelag og Rogaland. Bemanningen i Sivilforsvaret skal totalt reduseres med 55 årsverk som følge av disse tiltakene. Kostnadene knyttet til omstillingene blir dekket innenfor Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskaps samlede rammer. Den nye organiseringen av Sivilforsvaret var operativt på plass 1. januar 2004, og arbeidet med gjennomføringen av ny organisering av Sivilforsvarets ytre etat er i det alt vesentlige gjennomført. Det vises i denne sammenheng til Innst. O. nr. 57 (2003-2004), jf. Ot.prp. nr. 36 (2003-2004), hvor sivilforsvarsloven ble endret slik at omstillingen kunne ferdigstilles. Det gjenstår enkelte faglige, praktiske og administrative forhold, bl.a. knyttet til fordelingen av personellressurser mellom tjenestestedene og realisering av de forutsatte synergieffekter.

Etableringen av direktoratet har gjort det naturlig å se brannvesenets og Sivilforsvarets skolevirksomheter i en nær sammenheng. Videre vil muligheten for felles innkjøpsordninger mellom Sivilforsvaret og de kommunale brann- og redningsetater utredes. Materiellforvaltningen vil vurderes nærmere som et ledd i arbeidet med ny sivilforsvarslov.

I takt med endringer i risikobildet og i samråd med relevante myndigheter vil det løpende bli vurdert å tilpasse Sivilforsvarets ressurser og kompetanse for å dekke samfunnets ekstraordinære behov. Særlig viktig vil det være å etablere en beredskap for samfunnet der den daglige beredskapen er svakest og potensialet for uønskede konsekvenser er størst.

12.3.1 Sivilforsvarets operative ressurser

Sivilforsvaret skal være en viktig del av landets beredskap mot større hendelser i fred og krig. I tråd med St.meld. nr. 17 (2001-2002) Samfunnssikkerhet skal Sivilforsvarets forsterkningsressurser videreutvikles i tett relasjon med nødetatene (politi, brann og helse). Konseptet med mindre lokalt tilpassede enheter som fredsinnsettingsgrupper (FIG), og spesialenheter som renseenhetene og radiacmålepatruljer er styrket etter terroranslagene 11. september 2001. Sivilforsvarets personell består i dag av totalt 56 638 personer inkludert reserver, som fordeler seg på fredsinnsettingsgrupper (2 856), innsatsgrupper (19 941), støttegrupper (11 299), radiacmåletjeneste (492), luftvarslingstjeneste (20), egenbeskyttelse (20 000), stab (1 646) og renseenheter (384). Sivilforsvarets styrkestruktur og antall mannskaper vil bli gjennomgått som et ledd i arbeidet med ny lov om Sivilforsvaret.

Sivilforsvarets fremtredende egenskap skal fortsatt være evnen til å bidra med et større antall personell og materiell ved større hendelser. Det vises i denne forbindelse til St.meld. nr. 17 (2001-2002) Samfunnssikkerhet om at Sivilforsvaret bl.a. skal utvikle sin kompe-

tanse med sikte på å være en reell ressurs også ved kompliserte teknologiske ulykker og branner.

For at Sivilforsvarets fremtidige avdelinger skal ha tilfredsstillende operativ evne er det av stor betydning at opplæring og øvingsvirksomheten har høy kvalitet. Omtrent 800 nye sivilforsvarsmannskaper utdannes årlig. Måltallet for Sivilforsvarets operative styrke i fredstid er i overkant av 12 000 mannskaper. Imidlertid er ikke hele fredstidsstyrken fullt oppsatt med opplært og øvet personell. Det vises til St.prp. nr. 1 (2003-2004) for Justisdepartementet. Det legges til grunn at om lag 10 000 mannskaper er opplært pr. i dag og at det årlig øves om lag 8 000 mannskaper. Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap skal gjennom sin skolevirksomhet sørge for at opplæringen av styrkene er målrettet og effektiv.

12.3.2 Sivilforsvarets oppgaver innen fortifikasjon og varsling

Sivilforsvaret disponerer og forvalter i størrelsesorden 190 fortifiserte anlegg, det vil si spesielt sikrede anlegg, herunder fjellanlegg. Anleggene har hatt ulike funksjoner, alt fra kombinerte kommandoplasser for en del av fylkesmennene og de tidligere sivilforsvarskretsene til alarmplasser som har mindre betydning sett i lys av dagens risiko- og trusselbilde. Arbeidet med kost-/nytte-vurdering av porteføljen er i ferd med å avsluttes. Det tas sikte på reduksjon i porteføljen av operative fortifiserte anlegg, bl.a. ved at kommandoplasser for Sivilforsvaret og fylkesmennene og øvrige regionale anlegg vurderes avhendet eller avstengt på en forsvarlig måte dersom avhending ikke er realiserbart.

Sivilforsvarets varslingstjeneste er et viktig virkemiddel for informasjon til befolkningen ved større hendelser som ulykker eller krig. Etter 11. september 2001 er varslingssystemet forbedret gjennom modernisering av systemet og utskifting av viktige komponenter. Dagens varslingssystem vil bli vedlikeholdt og supplert for å opprettholde dagens standard. I forhold til teknologisk utvikling og nye fremtidige metoder for varsling blir det lagt opp til å videreføre utprøvingen og klargjøre kravspesifikasjon for anskaffelse av telefonbasert varsling. Telefonbasert varsling kan brukes av nødetatene i fredskrisesituasjoner hvor det er behov for raskt å bringe informasjon ut til mindre lokalsamfunn eller byer.

Tilfluktsrom skal fortsatt være en del av den beskyttelse samfunnet skal kunne gi borgerne. Eksisterende tilfluktsrom skal vedlikeholdes. Sivilforsvaret skal gjennomføre tilsyn med tilfluktsrom for å sikre at disse holder en tilfredsstillende standard.

12.3.3 Sivilforsvarets internasjonale bistand

Det internasjonale støtteamet, som opereres av Sivilforsvaret, har vært i innsats flere ganger de siste årene, senest i februar 2004 i forbindelse med jordskjelvet i Bam, Iran. Det har også blitt gitt bistand til Tyrkia etter anmodning fra NATO i forbindelse med krigen i Irak og til Tyskland i forbindelse med storflommen i 2003. Disse oppdragene har først og fremst vært humanitær støtte. Direktoratet for samfunnssikkerhet

og beredskap gjennomfører en vurdering av Sivilforsvarets rolle i ulike internasjonale oppdrag, både i forhold til å delta med egne ressurser slik som renseenheter, radiacmålepatruljer og fredsinnsatsgrupper (FIG) men også for å se på muligheten av å utvikle et tettere samarbeid med andre etater og organisasjoner, spesielt de kommunale brann- og redningsetater og frivillige organisasjoner.

12.4 Nærmere om Forsvarets redningsoppgaver

I St.prp. nr. 42 (2003-2004) Den videre moderniseringen av Forsvaret i perioden 2005-2008 slår Regjeringen fast at Forsvaret, som en av sine oppgaver, skal bidra til samfunnssikkerhet. Dette vil i en rekke sammenhenger inkludere støtte til redningstjeneste og andre redningsoppdrag og Regjeringen legger til grunn at Forsvaret også i framtiden vil være en sentral bidragsyter som kan stille både med egnet materiell og personell i forbindelse med redningstjenesten. De av Forsvarets ressurser som primært er av interesse for redningstjenesten til sjøs, og som er svært sentrale i en slik sammenheng, vil i hovedsak videreføres. Det samme gjelder mulighetene for transportstøtte i forbindelse med visse typer redningsaksjoner. Også ved akuttinnsats der liv og helse ikke er truet, men der omfattende tiltak iverksettes for å berge miljø og materielle verdier, for eksempel ved KYBAL (Forsvarets organisasjon for kystberedskap og aksjonsledelse) og Forsvarets øvrige ansvar for kystberedskap, vil bli videreført. På lengre sikt kan omstruktureringene i Forsvaret innebære at viktige personell- og materielle ressurser ikke er tilgjengelig i samme grad som tidligere.

Kvalitetsreformen i Heimevernet skal gi som resultat bedre trenede mannskaper som kan stilles til disposisjon også ved katastrofer og ulykker i fredstid. Det er viktig at samtrening med nødetater, sivilforsvar og andre etater innen redningstjenesten inngår i deler av Heimevernets øvelser. Det er også viktig at HV besitter sambandsutstyr som kan kommunisere med sivile etater.

12.5 Redningshelikoptertjenesten

Av de mange ulike offentlige og private ressurser som hovedredningssentralene i Nord-Norge og Sør-Norge kan benytte, utgjør den offentlige organiserte redningshelikoptertjenesten en vesentlig ressurs. Luftforsvarets 330 skvadron opererer i dag, med unntak av Sysselmannens helikoptre i Longyearbyen, samtlig av de offentlige redningshelikopterbasene (Banak, Bodø, Ørlandet, Sola og Rygge). På disse basene står det alltid ett helikopter på beredskap, til eksklusiv benyttelse av hovedredningssentralene.

I St.meld. nr. 44 (2000-2001) Om redningshelikoptertjenesten i fremtiden, jf. Innst. S. nr. 156 (2001-2002), ble følgende tiltak beskrevet:

- Å etablere døgnkontinuerlig tilstedevakt på samtlige redningshelikopterbasen på fastlandet.
- Å etablere en ny redningshelikopterbase i Florø på Vestlandet.

- At Justisdepartementet skulle overta budsjettansvaret for redningshelikoptertjenesten levert av Luftforsvaret.

For å kunne komme nødstilte raskere til unnsetning, bør reaksjonstiden fra besetningen alarmeres til helikopteret tar av reduseres. I dag er reaksjonstiden maksimalt 60 minutter, i framtiden siktes det på 15 minutters reaksjonstid, noe som bl.a. forutsetter at besetningene oppholder seg på helikopterbasen til enhver tid, såkalt døgnkontinuerlig tilstedevakt. Redningshelikopterbasen på Sola vil i løpet av våren 2004 settes opp med døgnkontinuerlig tilstedevakt.

Departementet arbeider videre med tilstedevakt på de resterende baser på fastlandet, med sikte på en så rask som mulig oppsetning, herunder etableringen av en ny redningshelikopterbase i Florø.

Justisdepartementets overtagelse av det budsjettmessige ansvar for redningshelikoptertjenesten levert av Luftforsvarets 330 skvadron trådte i kraft fra og med 1. januar 2004, hvorefter Justisdepartementet nå kjøper tjenesten av Forsvarsdepartementet.

12.5.1 Anskaffelse av nye redningshelikoptre

I St.meld. nr. 44 (2000-2001) ble Stortinget orientert om prosessen med å fase ut dagens Sea King redningshelikoptre innen 2010. Forsvarsdepartementet tok på dette tidspunkt del i en nordisk anskaffelsesprosess (Norge, Sverige, Danmark og Finland) under navnet Nordic Standard Helicopter Project - NSHP. Prosessen tok sikte på anskaffelse av et enhetshelikopter i hele Norden, for alle de formål hvor Forsvaret opererer helikoptre. For Norges del var dette til Kystvakten, nye fregatter og til redningshelikoptertjenesten. Forsvarsdepartementet kontraherte høsten 2001 fjorten helikoptre av typen NH90 til bruk for Kystvakten og fregatttjeneste. I tillegg ble det tegnet en opsjon på ti NH90 til bruk for redningshelikoptertjenesten.

Opsjonen på ti NH90 redningshelikoptre gjelder nå frem til 1. februar 2005, etter forlengelse av opprinnelig frist som var 1. mars 2004.

Regjeringen vurderer om opsjonen på ti NH90 skal reforhandles i tråd med HF's anbefalte krav, eller om det skal iverksettes en ny anskaffelsesprosess i markedet. I oktober 2003 ble den norske regjering innklaget til Efta Surveillance Authority (ESA) for brudd på de allmenlige anskaffelsesreglene med grunnlag i EØS-avtalen. Det kan forventes at ESA tar stilling til klagen innen sommeren 2004. Departementet vil på hensiktsmessig måte komme tilbake til Stortinget om den videre anskaffelsesstrategi etter at ESAs vurdering foreligger.

De redningshelikoptre som opereres av Forsvaret benyttes til ulike oppgaver. Helikoptre som står på beredskap for Hovedredningssentralen (HRS) utfører kun søk- og redningsoppgaver og luftambulanseoppdrag. Redningshelikoptre som ikke står på beredskap kan imidlertid benyttes også til andre oppgaver. Ved behov for å skulle benytte redningshelikoptrene på beredskap til andre formål enn søk og redning, eller luftambulanse, må dette klareres konkret med HRS.

Innfasing av nye helikoptre forventes å gi flere tilgjengelige flytimer i året enn dagens Sea King-helikoptre. Annen hensiktsmessig bruk av disse må vurderes for å utnytte helikopterflåten optimalt.

12.6 Nødmedtjenesten

Første kontaktpunkt i mange typer hendelser er nødmedtjenesten bestående av nødetatene brannvesen, politi og helsevesenets akuttmedisinske beredskap med nødnumrene 110, 112 og 113. Nødmedtjenestens oppgaver omfatter å motta nødanrop fra nødtilte, å gi den nødtilte profesjonell veiledning og å iverksette nødvendige tiltak, herunder eventuell viderevarsling.

Nødmedtjenesten utgjør på denne måten den viktigste innfallsporten til hele redningstjeneste- og beredskaps-Norge. Rask og riktig håndtering fra nødetatene hver for seg og samlet, og deres effektivitet overfor eventuelle øvrige aktører, kan være avgjørende for en hendelses forløp og resultat. Akuttberedskapen er avhengig av varsling for å kunne iverksette tiltak, enten det handler en hverdagshendelse eller ekstraordinære situasjoner. Tidsfaktoren er av vesentlig betydning for å redde liv, samt å verne natur, miljø og verdier.

Det er gjennomført en utredning for å vurdere mulige modeller for forenkling og effektivisering av nødmedtjenesten, herunder overgang til ett nødnummer. Justisdepartementet tar sikte på å sende utredningen på høring i løpet av kort tid.

12.7 Nødnett

Det er fastslått at mangelfull radiokommunikasjon bidro til at flere hundre brannmenn døde ved terroranslaget i New York 11. september 2001. Brannmannskapene løp opp i bygningene som raste sammen, mens politiets personell som hadde helikopter i området, fikk beskjed om å trekke seg tilbake. Hendelsen illustrerer behovet for felles radiokommunikasjon mellom nødetatene og et sambandssystem som er til å stole på i krisesituasjoner. Hendelsen viser også at etableringen av et felles nødnett ikke bare har en funksjon i utilsiktede hendelser av forskjellig slag og omfang, men også i forbindelse med tilsiktede hendelser i form av terror og sabotasje.

Effektiv livreddende og sikker innsats, særlig ved store hendelser, har akutt behov for et nytt, forutsigbart og moderne nødnett med stor kapasitet. Dagens sambandsnett bygger på gammel analog teknologi, og hver enkelt nødetat håndterer sitt eget sambandssystem. I de kommunale brannvesen har man i dag over 200 små lokale radiosystemer, mens politi og helsevesen begge har landsdekkende system. Systemene legger ikke til rette for kommunikasjon mellom etatene og mellom ulike geografiske områder innen hver etat. Systemene kan avlyttes med utstyr som nå har blitt lovlig, og politiets samband kan nå overhøres via Internett.

Brudd i sambandet mellom en sambandssentral og tjenestemenn kan føre til farlige misforståelser og er sammen med manglende avlyttingssikkerhet et alvorlig hinder for det kriminalitetsforebyggende arbeidet.

12.7.1 Status for realisering av nødnett i Europa

Nye nasjonale nødnett er etablert eller besluttet etablert i flere europeiske land. Sverige er kommet lengst i en anskaffelsesprosess hvor målet er at sentrale strøk er ferdig utbygd i 2006 og at hele landet skal ha dekning i 2009.

Så langt er samtlige realisererte nødnett basert på enten TETRA- eller TETRAPOL-teknologi. Bare TETRA er godkjent av Schengensamarbeidet. Disse to teknologiene er spesielt innrettet mot nødetatenes behov. I Sverige er markedshenvendelsen teknologinøytral, noe som også planlegges i Norge. Flere løsninger kan være aktuelle. I de fleste land har beslutningen knyttet til realiseringen av nødnettet tatt tid på grunn av de økonomiske utfordringene som knytter seg til realiseringen. Statens måte å anskaffe egnet kommunikasjonssystem for nødetatene varierer også fra land til land. Tjenestekjøp er valgt i fire av de største europeiske landene, Storbritannia, Tyskland, Østerrike og Spania, mens det opereres med statlig eierskap i andre land, deriblant våre naboland Finland og Sverige. I Tyskland er det anslått at livssyklus kostnadene for det nye tyske nettet vil beløpe seg til ca. 35 mrd kroner over en 15-20 års periode.

12.7.2 Vurderinger

Erfaringene etter Rocknes-forliset 19. januar 2004 utenfor Bergen viser enkelte forhold med relevans for diskusjonen om nødnett. Enkelte av deltakere i redningsaksjonen meldte at mobilsambandet periodisk hadde kapasitetssvikt. Liknende problemer ble avdekket under Åsta-ulykken i januar 2000. I et felles digitalt nødsamband vil kommunikasjon være tilgjengelig uavhengig av kapasiteten i mobilsambandet.

Realisering av et nytt landsdekkende nødnett medfører at store etater som har egne sambandssystemer skal avvikle disse og samle seg om et felles, nasjonalt radiosamband. Nytt teknisk utstyr skal innplasseres i omkring 2 300 eksisterende telerom, antennemaster og tunneler for å oppnå landsdekkende radiodekning. Utstyr skal inn i dagens ca. 70 nødmedesentraler (110, 112, 113) samt ca. 1 000 legevaktsentraler, brannvesen og politistasjoner/lensmannskontorer. Det inngår i overkant av 36 000 håndholdte og bilmonterte radioapparater til de brukerne i etatene som er pålagt gjennom instruks å ha samband.

Kravene til sikring av informasjon i nødnettet vil være ivarettatt og omfatter bl.a. sikring mot avlytting. Av operative og økonomiske grunner er det interessant å utvide nødnettets brukergruppe utover nødetatene. Omstillingen av Forsvaret og særlig Heimevernet går i retning av å styrke samarbeid med sivile myndigheter innen terror, redningstjeneste og ulykkeshåndtering. I betraktning av nødnettets tilgjengelighet, robusthet og informasjonssikkerhet er inkludering av brukergrupper i Forsvaret særlig aktuell. Justisdepartementet arbeider videre med spørsmålet om hvordan et nytt nødnett kan realiseres, og vil komme tilbake til saken så snart nødvendige avklaringer foreligger.

13. ØKONOMISKE OG ADMINISTRATIVE KONSEKVENSER

I denne meldingen er det gitt en orientering om utviklingen i det sivil-militære samarbeidet og samfunnssikkerhetsarbeidet innen en del sektorer. En sentral del av meldingen er en orientering om status i oppfølgingen av St.meld. nr. 17 (2001-2002) Samfunnssikkerhet, jf. Innst. S. nr. 9 (2002-2003).

Det vil i sikkerhets- og beredskapsarbeidet kontinuerlig måtte foretas avveininger mellom kostnadene knyttet til økt sikkerhet og beredskap og de gevinster (reduksjon i trussel, risiko og sårbarhet) som ønskes oppnådd. Dette vil avhenge av hvor mye risiko som aksepteres av individene, av næringslivet og av myndighetene. Det er beregnet at de økonomiske konsekvensene av terrorangrepene 11. september 2001 for USAs økonomi beløper seg til om lag 120 mrd. USD, eller i underkant av 1 000 mrd. NOK. Dette iberegner skader på eiendom og infrastruktur, konsekvenser for arbeidsmarkedet, finansmarkedet og forretningsdrift, m.m.

Det at alvorlige hendelser eller katastrofer sjelden inntreffer i Norge bør i utgangspunktet ikke åpne for at sikkerhets- og beredskapsarbeidet blir nedprioritert. Økningen i offentlige utgifter til dette formål etter 11. september 2001 hadde sin bakgrunn i et ressursbehov som hadde bygget seg opp over tid samtidig som det var påvist nye behov i takt med utviklingen av trusselbildet, et forhold som er nærmere omtalt i St.prp. nr. 54 (2001-2002). I et langsiktig samfunnsøkonomisk perspektiv legges det til grunn at denne styrkingen kan forebygge store kostnader.

Samtidig vil økte kostnader til tiltak for sikkerhet og beredskap kunne ha negative samfunnsøkonomiske konsekvenser gjennom effektivitetstap. For eksempel kan økt oppmerksomhet om sikkerhet innenfor transport føre til økte kostnader i forbindelse med innførsel og kontroll av varer, forsikringspremier, og lignende. Dette kan ha en negativ effekt på handel.

Totalt ble det i 2001 og 2002 bevilget ca. 500 mill. kroner over statsbudsjettet til nye tiltak i sivil sektor etter 11. september 2001. Beredskapen mot masseødeleggelsesmidler ble styrket bl.a. gjennom tiltak knyttet til kompetanseheving i Sivilforsvaret og nødetatene, anskaffelser av verneutstyr, renseutstyr, deteksjonsutstyr og måleutstyr. Det graderte sambandet ble styrket, bl.a. gjennom innkjøp av krypterte mobiltelefoner til viktig personell i sentralforvaltningen. Videre ble politisektoren styrket betydelig, bl.a. gjennom tiltak knyttet til vakthold og sikring samt diverse tiltak innenfor Politiets sikkerhetstjeneste.

Det må anses som effektiv ressursanvendelse å etablere tiltak som først og fremst forhindrer at trusler, risikoer og sårbarhet oppstår, samt tiltak som bidrar til å sikre samfunnets evne til å håndtere eventuelle krise- og katastrofesituasjoner slik at de menneskelige og materielle tap reduseres. Det kan imidlertid være vanskelig å vurdere hvor mye sikkerhet og beredskap som skal bygges inn i samfunnet før dette kan virke negativt, både sosialt og økonomisk.

Den videre vurdering og oppfølging av tiltak som har administrative og økonomiske konsekvenser vil sektoransvarlige departementer komme tilbake til i den ordinære budsjettprosessen.

14. KOMITEENS MERKNADER

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Gunnar Halvorsen, lederen Marit Nybakk og Rita Tveiten, fra Høyre, Bjørn Hernæs og Åge Konradsen, fra Fremskrittspartiet, Per Roar Bredvold og Per Ove Width, fra Sosialistisk Venstreparti, Kjetil Bjørklund, fra Kristelig Folkeparti, Åse Wisløff Nilssen, og fra Senterpartiet, Marit Arnstad, viser til Innst. S. nr. 9 (2002-2003), jf. St.meld. nr. 17 (2001-2002) Samfunnssikkerhet - Veien til et mindre sårbart samfunn, der forsvarskomiteen og justiskomiteen presiserte at Stortingets forutsetning var at langtidsplaner for militært forsvar og sivilt beredskap skal behandles parallelt. Komiteen forventer at det vil skje ved neste langtidsrullering våren 2008.

Komiteen mener det var riktig av Regjeringen å fremme nok en stortingsmelding om samfunnssikkerhet, selv om det kun ble 2 år mellom fremleggelsene av St.meld. nr. 17 (2001-2002) og St.meld. nr. 39 (2003-2004).

Komiteen vurderte at imidlertid at meldingen kom så sent at 3-4 uker ble for kort tid til en forsvarlig behandling av samfunnssikkerhetsmeldingen i vårseksjonen 2004.

Komiteen mener det er viktig med parallell behandling av militære og sivile langtidsmeldinger sett i forhold til totalforsvarskonseptet som fordrer en helhetstenkning og at det er en stor overføringsverdi mellom de aktuelle saksområdene.

Komiteen vil presisere nødvendigheten av å tenke konsekvenser for samfunnssikkerhet, bl.a. ved privatisering av tjenester i Forsvaret. Det er viktig å påse at private tjenesteytere ikke gjør at det offentlige mister nødvendig kompetanse som samfunnssikkerheten og beredskapen er avhengig av.

Innledning, visjoner, målsettinger (jf. kap. 1, 2 og 3)

I Innst. S. nr. 9 (2002-2003), jf. St.meld. nr. 17 (2001-2002) Samfunnssikkerhet, la forsvarskomiteen og justiskomiteen noen føringer for det videre arbeid og ba om tilbakemelding på en del problemstillinger. Komiteen vil kommentere departementenes oppfølging av disse føringene, rette søkelyset mot problemstillinger som er spesielt utfordrende, samt gi noen premisser for det videre arbeid med utgangspunkt i det nye totalforsvarskonseptet. Komiteen er innforstått med at etterarbeidet med Innst. S. nr. 9 (2002-2003), jf. St.meld. nr. 17 (2001-2002), som ble vedtatt for 2 år siden, pågår.

Komiteen holder fast ved de visjoner og målsettinger som kom fram i Innst. S. nr. 9 (2002-2003), jf. St.meld. nr. 17 (2001-2002), fra forsvarskomiteen og justiskomiteen og slutter seg til Regjeringens

forslag til områder det skal legges særlig vekt på i perioden 2005-2008, se St.meld. nr. 39 (2003-2004) Samfunnssikkerhet og sivilt-militært samarbeid i pkt. 1.4.

Komiteen vil vise til Innst. S. nr. 9 (2002-2003), jf. St.meld. nr. 17 (2001-2002), der forsvarskomiteen og justiskomiteen uttaler:

"Komiteene viser til at det moderne samfunnet også er et sårbart samfunn, der trusler mot folks trygghet både består av utilsiktede og tilsiktede hendelser.

De utilsiktede hendelsene kan være naturkatastrofer som flom, skogbrann eller skred. Det kan være større ulykker som utløser behov for en militær og sivil beredskap, slik som store hotellbranner, utblåsing på oljeplattformene eller fly - og togulykker. Utilsiktede hendelser kan også være feilhåndtering som utløser kaos, kriser eller katastrofer.

Tilsiktede hendelser er terrorangrep, sabotasje, spionasje, internasjonal kriminalitet i stort omfang. Den sikkerhetspolitiske utviklingen viser at det internasjonale samfunnet står overfor et sammensatt risikobilde som er uforutsigbart.

De samlede ressurser innenfor sivil beredskap, politiet og Forsvaret skal sikre at samfunnet er rustet til å møte utfordringene som moderne terrorisme representerer. Et totalkonsept må styrke samarbeidet mellom sivilt og militært beredskap og definere vanskelige gråsoner i akutte situasjoner."

Komiteen mener at dette er blitt enda mer relevant i løpet av de to årene som er gått etter at innstillingen ble behandlet i Stortinget.

Komiteen mener det er viktig at departementene viser til samfunnssikkerhet og beredskap i de aktuelle saker som legges fram for Stortinget. Det vil gi en større bevissthet om viktigheten av samfunnssikkerhets- og beredskapsarbeidet og en mer aktiv holdning til gjennomføringen av de grunnleggende prinsippene ansvar, likhet og nærhet. Like viktig er helhetstenkning og samordning av ressurser.

Komiteen vil vise til at alle borgere i realiteten har et medansvar for redusert sårbarhet og større samfunnssikkerhet innenfor det nye totalforsvarsbegrepet. Det er de dagligdagse hendelser som dominerer skadebildet. Grunnberedskapen i samfunnet sikres best ved at borgere, virksomheter, sektorer og nødetater settes i stand til å forebygge og håndtere både de dagligdagse og ekstraordinære hendelser.

Komiteen mener at det i tillegg til sårbarhetsanalyser er viktig å lage konsekvensutredninger for samfunnssikkerhet (jf. på miljø), både i offentlig og privat sektor. Samfunnet befinner seg i en rask utvikling, der endringene skjer raskt og hvor det til tider kan være vanskelig å se sammenhenger og konsekvenser. I stikkordsform kan nevnes: internasjonalisering, regionalisering, strukturrasjonalisering, effektivisering, privatisering, desentralisering, avdemokratisering, spesialisering, fragmentering, digitalisering m.m. Komiteen vil peke på at det kan stilles spørsmålsteget ved hva dette betyr for samfunnets sårbarhet, for hvilke krav myndighetene må sette, for hvor sårbare vi kan tillate oss å være. Det handler om kunnskap, informasjon, økonomi og hva som legges til grunn for politiske vedtak.

Komiteen ber derfor Regjeringen bidra til mer forskning og utredninger på viktige områder for å finne gode tiltak for økt samfunnssikkerhet.

Komiteen har merket seg og er meget fornøyd med at enkelte departement nå har et eget punkt om samfunnssikkerhet for budsjettperioden 2005 i sine fagbudsjetter i St.prp. nr. 1 (2004-2005). Komiteen ber om at alle departement lager et eget kapittel (evt. et punkt) med tittel "samfunnssikkerhet og beredskap" i de årlige budsjettproposisjoner for å synliggjøre og oppsummere sitt arbeid med mål, tiltak, øvelser og prioriteringer.

Komiteen har registrert at det i kgl.res. av 29. oktober 2004 ble nedsatt et utvalg for "sikring av landets kritiske infrastruktur". Utvalget skal vurdere hvordan hensynet til rikets sikkerhet og vitale nasjonale interesser på best mulig vis kan ivaretas overfor virksomheter som ikke er offentlige. Utvalget skal i tillegg kartlegge de virkemidler som brukes for å sikre rikets sikkerhet og vitale nasjonale interesser når offentlige virksomheter privatiseres.

Komiteen viser til at moderne samfunn er sårbare, blant annet på grunn av den teknologiske utvikling. Parallelt med denne utviklingen har det moderne mennesket gradvis mistet evnen til å fungere uten tekniske hjelpemidler, og samtidig er det klart at det finnes aktører som kan true den samfunnsform og -struktur som vårt samfunn har. Målet må være, som også understreket i de overfor nevnte innstillinger, en visjon om et trygt og robust samfunn som avverger trusler og overvinner kriser. Komiteen mener dette målet kan nås, men at det krever politisk vilje, tilgjengelige ressurser og klar sentral ansvarsfordeling.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Høyre, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, vil vise til at det i Innst. S. nr. 9 (2002-2003), jf. St.meld. nr. 17 (2001-2002), står følgende om ansvarsfordeling:

"Komiteene vil vise til at det i dagens situasjon og med fremtidens trusselbilde er nødvendig å gi det videre samfunnssikkerhetsarbeidet en enda klarere prioritering innenfor en mer spesifikk og strukturert ramme enn det meldingen legger opp til. Dette er en nødvendighet dersom fremtidige trusler i kjente og ukjente former skal kunne forebygges på en strukturell og effektiv måte."

Flertallet er av den oppfatning at den framlagte St.meld. nr. 39 (2003-2004) ikke i tilstrekkelig grad har festet seg ved denne felles merknaden. Dette flertallet er klar over at det i Regjeringens Sem-erklæring blir slått fast at ansvaret for sivil beredskap skal ligge i Justis- og politidepartementet. Flertallet mener likevel at denne fastlåsing hindrer en dynamisk og fleksibel organisasjonstilpasning innen den sektor som behandles. Dette understrekes ytterligere av den felles merknad det er referert til over.

Flertallet vil igjen vise til Sårbarhetsutvalgets visjon om et trygt og robust samfunn som avverger trusler og overvinner kriser. Samfunnet skal sikres mot utfordringer mot sentrale samfunnsverdier som liv, folkehelse og velferd, livsmiljøet, det demokratiske sys-

tem og dets lovlige institusjoner, nasjonal styringsevne og suverenitet, landets territoriale integritet, materiell og økonomisk trygghet og kulturelle verdier.

Flertallet viser også til at det i Innst. S. nr. 9 (2002-2003), jf. St.meld. nr. 17 (2001-2002), av begge komiteene ble lagt vekt på at en av målsettingene for samfunnssikkerhetsarbeidet skulle være at arbeidet med samfunnssikkerhet skal ha høy prioritet og det organisatoriske ansvaret skal gjenspeile dette. Flertallet mener at så ikke er tilfelle med den organisasjonsform og prinsipper som er valgt for dette arbeidet av den nåværende regjering, og tror at de organisasjonsmessige bindinger og prinsipper må sees på i et mer fleksibelt lys for at denne målsettingen skal oppfylles.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti mener fortsatt at det er nødvendig å gi samfunnssikkerhetsarbeidet en klar prioritering innenfor en spesifikk og strukturert ramme, slik forsvarskomiteen og justiskomiteen skrev i sin merknad i Innst. S. nr. 9 (2002-2003) jf. St.meld. nr. 17 (2001-2002). Justis- og politidepartementets samordningsansvar for samfunnets sivile sikkerhet er tydeliggjort og styrket, bl.a. ved etableringen av Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) og ved å gi Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) faglig rapporteringslinje til Justis- og politidepartementet.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Høyre og Kristelig Folkeparti, vil også vise til flertallsmerknader i Innst. S. nr. 9 (2002-2003), jf. St.meld. nr. 17 (2001-2002), når det gjelder sentralt ansvar. Flertallet viser derfor igjen til at det overordnede styringsansvar i krisesituasjoner er blitt omorganisert i flere land, samt at Sårbarhetsutvalget foreslo ett overordnet departement, et innenriksdepartement. Flertallet viser til meldingens ansvarsfordeling. Intensjonene bak denne er at den kompetanse som en etat innehar, også må utnyttes for samfunnets beste i krisesituasjoner.

Flertallet vil likevel peke på at øvelser har vist at ulike etater har ulike meninger om hvilken etat som har det overordnede ansvar for den oppståtte krisesituasjonen. At det kan oppstå slike uoverensstemmelser, er ikke vanskelig å forestille seg. Kriser kan ha et svært komplekst innhold som parallelt kan berøre flere offentlige etater med ulike rapporteringsrutiner. Flertallet viser til at krisesituasjoner av natur er tidskrittiske med tanke på å redde menneskeliv og unngå materiell skade. Flertallet vil derfor at de overordnede organisatoriske løsningene ikke skal være til hinder for rask og effektiv ledelseshåndtering når en krise oppstår.

Flertallet mener derfor at organisatoriske uoverensstemmelser skal løses ved at det etableres en krisehåndteringsenhet som delegerer og fordeler ansvar i tråd med krisesituasjonens innhold. Krisehåndteringsenheten vil altså ha som oppgave ta ledelsen over krisesituasjonen for å klargjøre hvilke etater som skal

bistå med ressurser for å redusere og forebygge effekten av krisesituasjonen, da det ikke forventes at krisehåndteringsenheten vil ha selvstendige ressurser i en slik grad at ansvarsprinsippet kan fravikes. På dette punkt stiller flertallet seg undrende til om de prinsipper som foreslås i stortingsmeldingen, er gode nok for meldingens overordnede formål. Som det pekes på i Innst. S. nr. 9 (2002-2003), jf. St.meld. nr. 17 (2001-2002), vil Regjeringen gi sin støtte til en rekke andre organisatoriske grep, heller enn et overordnet departement. Flertallet vil derfor igjen understreke, som det står i Innst. S. nr. 9 (2002-2003), jf. St.meld. nr. 17 (2001-2002), at det "i dagens situasjon og med framtidens trusselbilde er nødvendig å gi det videre samfunnssikkerhetsarbeidet en enda klarere prioritering innenfor en spesifikk og strukturert ramme". Flertallet vil også derfor understreke at et flertall i Innst. S. nr. 9 (2002-2003), jf. St.meld. nr. 17 (2001-2002), ba Regjeringen legge frem forslag om en sentral krisehåndteringsenhet som ved kriser skal ha koordineringsansvar av departement og etater som må være operative i beredskapsarbeidet. Flertallet kan ikke se at St.meld. nr. 39 (2003-2004) innfrir dette ønsket.

Komiteen fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen utrede spørsmålet om en sentral krisehåndteringsenhet som ved kriser skal ha koordineringsansvar av departementet og etater som må være operative i beredskapsarbeidet, og komme tilbake til Stortinget med saken på egnet måte."

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti mener at man i dag allerede har en slik enhet gjennom de ordninger som eksisterer, slik som departementsrådsgruppen som møtes ved kriser og ved Justis- og politidepartementets samordningsansvar. De departement som er mest berørt av krisen må ha hovedansvaret for samordningen. Er det usikkerhet, må Justis- og politidepartementet avklare samordningsansvaret med de aktuelle departement. Ved uenighet om ansvarsforhold må Justis- og politidepartementet sikre en effektiv samordning av sivil krisehåndtering på sentralt nivå inntil regjeringen har behandlet saken.

Disse medlemmer vil presisere at Statsministerens kontor alltid kan ta initiativ til å fastsette en særskilt organisering av sentral krisehåndtering.

Disse medlemmer legger vekt på et krisehåndteringssystem som er fleksibelt. Det er viktig at etablerte strukturer lett kan tilpasses forandringer. Permanente krisehåndteringsorganer kan i sterk grad bli tilpasset tidligere krisesituasjoner og er ikke fleksible nok til å håndtere det som er annerledes. Disse medlemmer mener at det er den organisasjon som har ansvaret for et saksområde til daglig som vil være best rustet til å håndtere aktuelle krisesituasjoner. (jf. meldingens kapittel 11).

Terrorisme og risikobilde (jf. kap. 5)

Komiteen viser til at internasjonal terrorisme representerer en svært alvorlig global sikkerhetsutfordring som kan berøre alle nasjoner og verdensdeler. Terrorister er uforutsigbare og velger ofte uventede målvalg og angrepsmetoder. Forebyggende virksomhet som etterretning er i den sammenheng viktig for å verne om innbyggernes sikkerhet. Komiteen mener at det må settes av tilstrekkelig med ressurser til etterretning som forebyggende tiltak mot terror. Komiteen vil presisere viktigheten av et tett samarbeid mellom våre sikkerhetstjenester. Komiteen legger vekt på at internasjonal terrorisme må bekjempes ved bruk av flere ulike virkemidler, hvorav sikkerhetspolitikken er ett virkemiddel. Disse må nyttes på en helhetlig måte og mot hele bredden av aktuelle innsatsområder.

Komiteen påpeker at handlinger som tidligere ble kategorisert som alvorlig kriminalitet har fått nye dimensjoner og aspekter de senere år. Terrorismen har på mange måter utviklet seg til virksomhet som rammer samfunnets demokratiske verdier, økonomiske stabilitet, trygghet og sikkerhet. Terror er mer enn tradisjonell alvorlig kriminalitet og kan føre til kriser med sikkerhetspolitiske dimensjoner.

Komiteen vil understreke viktigheten av et nært og fleksibelt samarbeid mellom politiet og Forsvaret i møtet med terrorisme, jf. gjeldende instruks for Forsvarets bistand til politiet. I Norge skal terror i utgangspunktet håndteres av politiet med eventuell bistand fra Forsvaret. Komiteen har merket seg den klargjørende gjennomgangen av henholdsvis politiets og Forsvarets oppgaver i St.meld. nr. 39 (2003-2004) kapittel 5.1 og St.prp. nr. 42 (2003-2004).

Komiteen viser videre til trusselfaktorer som er knyttet til miljøforringelse, og mener at meldingen på dette området er bedre beskrivende enn på tiltakssiden. Det gjelder særlig på det som angår forebygging av miljørelaterte samfunnstrusler.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet mener at St.meld. nr. 39 (2003-2004) Samfunnssikkerhet og sivilt-militært samarbeid er for lite konkret når det gjelder fokus på terror og terrorbekjempelse. Disse medlemmer ser det som viktig å ta til seg de senere hendelser i verden når det gjelder utviklingen av terrorisme og sammenhengen med religiøs fanatisme og politisk ekstremisme. Terrorismen er en kalkulert frembringelse av frykt for skade eller død hos en gruppe, basert på bruk av eller trussel om vold. Terrorismebegrepet blir ofte brukt i forbindelse med politisk motivert vold av ikke-statlige grupper.

Attentatforsøket mot William Nygaard i 1993 er vel det mest kjente eksemplet på terrorisme i Norge. Det er også kjent at det har vært planlagt aksjoner mot oljeraffineriet på Slagen under oljekrisen på 1970-tallet, og planer om aksjoner mot den egyptiske og israelske ambassaden etter Camp David-avtalen i 1979. Mindre kjent er det at personer med tilknytning til IRA og uidentifiserte vesttyskere fremsatte tilbud til representanter fra Sameaksjonen og Folkeaksjonen mot utbyggingen av Alta-vassdraget om å gjennomføre sabotas-

sjeaksjoner mot "det norske samfunnsmaskineriet". Norge har også vært åsted for tre flykapringer med tilknytning til internasjonale konflikter det siste tiåret.

Disse medlemmer viser til at USA i NATO-sammenheng har kjempet for at bekjemping av terrorisme må bli en ny oppgave for alliansen. Flere utviklingstrekk kan tyde på at terrorisme i noen tilfeller kan fremstå som en mer strategisk og nasjonal sikkerhetsutfordring.

Faren for bruk av masseødeleggelsesvåpen i terroraksjoner er økende, spesielt ettersom slike våpen har et stort potensial. Det er stadig flere terrororganisasjoner som anser masseødeleggelsesvåpen som hensiktsmessig og besitter nødvendig kunnskap for å benytte slike våpen. Dette er forhold som er bekymringsfulle.

Flere terrorgrupperinger har etterspurt masseødeleggelsesvåpen og har uttrykt intensjon om bruk. For enkelte fanatiske sekter kan terskelen for å ta i bruk masseødeleggelsesvåpen være svært lave, jf. Aum Shinrikyos aksjon med nervegassen sarin på T-banen i Tokyo i mars 1995.

Tilgangen til spaltbart materiale har økt, og kunnskap om og kompetanse for å konstruere og bruke masseødeleggelsesvåpen er mer tilgjengelig enn før. Det har ikke vært gjennomført terroraksjoner med bruk av spaltbare materialer, men attentat med radioaktive materialer har forekommet. Selv trusler om atomterrorisme eller bruk av biologiske eller kjemiske stridsmidler vil kunne skape svært stor uro.

Disse medlemmer vil også rette fokus mot faren med terrorisme som følge av deltakelse i internasjonale fredsoperasjoner. Norges utenlandsengasjement, innenfor rammen av FN, NATO og OSSE og gjennom selvstendige initiativ, er et viktig bidrag for å skape internasjonal fred og stabilitet. Dette bidrar også til vår egen, nasjonale sikkerhet. Samtidig innebærer dette engasjement at vi vil kunne påkalle oppmerksomhet fra stater og grupper som vi i liten grad har vært årvåkne overfor tidligere. Trusselen må blant annet ses i sammenheng med at nye stater og grupperinger på sikt vil kunne skaffe seg masseødeleggelsesvåpen og missiler med lang rekkevidde.

Disse medlemmer mener det er usikkert om et økende internasjonalt engasjement øker faren for internasjonal terrorisme i Norge. Men innser at terroraksjoner mot internasjonale freds- og tvangsoperasjoner kan være et effektivt virkemiddel for grupper og stater som ønsker fredsstyrken fjernet.

Disse medlemmer viser til at aktiviteten blant høyreekstreme grupper er økende. Norge og de nordiske landene har opplevd en del politisk vold fra høyreekstreme og rasistiske grupper. Volden har i første rekke rettet seg mot asylsøkere og flyktninger, norske antirasister og enkelte representanter for norske myndigheter. Det høyreekstreme miljøet i Norge kan etter disse medlemmers oppfatning utgjøre en trussel mot myndighetspersoner, mennesker av utenlandsk opprinnelse, antirasister og personer som offentlig tar avstand fra miljøet.

Disse medlemmer er svært opptatt av farene knyttet til organisert kriminalitet også linket mot ekstreme grupperinger og terrororganisasjoner.

Disse medlemmer mener at risikoen for at Norge og norske interesser blir utsatt for grenseoverskridende, organisert kriminalitet stiger i takt med økende økonomisk og teknologisk samarbeid og integrasjon på tvers av landegrensene. Kriminelle grupper benytter seg av de fordeler internasjonale nettverk kan gi, herunder muligheten til å utnytte forskjellen mellom rettsregler i ulike land. Fremveksten av ikke-statlige aktører som benytter vold og terror som virkemiddel, f.eks. grupperinger med nasjonalistiske ambisjoner, kompliserer trusselbildet ytterligere. Disse medlemmer viser til at disse elementene benytter i økende grad de samme metodene, eksempelvis utpressing, smugling, kidnapping, bombing og sabotasje, for å realisere sine mål og medvirker til å fjerne det tradisjonelle skillet mellom terrorisme, etterretning og organisert kriminalitet.

Disse medlemmer er videre urolige for den ulovlige etterretningsvirksomheten som skjer i vårt samfunn. Ulovlig etterretningsvirksomhet kan defineres som enhver illegal aktivitet som utføres mot Norge for å skaffe informasjon om militære, politiske, økonomiske, teknologiske eller andre samfunnsmessige forhold, og som kan være til skade for landets sikkerhet. Flyktningsspionasje, der enkelte stater driver etterretningsvirksomhet rettet mot egne borgere som befinner seg i Norge, innbefattes også. Hensikten med slik spionasje er å utføre kontroll med personer som avviker i politiske eller religiøse spørsmål i forhold til hjemlandets regime, og ofte legges det press på flyktningene til å utføre informantoppdrag.

Disse medlemmer viser til at meldingen presenterer noen sentrale risikofaktorer som Regjeringen vil vektlegge i perioden frem til 2008, men disse medlemmer finner allikevel meldingen mangelfull når det gjelder omtalen av aktører som kan rette terrorliknende angrep mot det norske samfunnet. Disse medlemmer er av den oppfatning at den største internasjonale terrortrusselen i dag kommer fra aktører som bekjenner seg til politisk islam, ofte omtalt som islamister. Islamister står for en radikalisert og politisert variant av muslimsk fundamentalisme, som direkte henvender seg mot det åpne samfunnet. Sayyid Qutb blir regnet som bevegelsens fremste teoretiker, og han ble henrettet i 1966 av Nasser i Egypt og ble en av de første martyrer for bevegelsen. Qutb og hans etterfølgere ville gjenskape samfunnet slik det var på midten av 600-tallet på den arabiske halvøen i traktene omkring Mekka og Medina, og Qutbs ideer var et direkte angrep på de moderne, vestlige ideene om et fritt og demokratisk samfunn.

Disse medlemmer viser til at terroranslagene mot USA 11. september 2001 ikke bare var angrep rettet mot det amerikanske samfunn eller den daværende amerikanske administrasjonen - det var et angrep rettet mot den frie verden og de verdier som frie, liberale samfunn bygger på. USA ble truffet 11. september, senere har terrorister med tilhørighet til ekstreme mus-

limske grupperinger slått til også i andre deler av verden, som Indonesia, Spania og Russland. Takket være styrket satsning på etterretning og infiltrasjon har terroraksjoner blitt stoppet jevnlig de siste årene i flere allierte land. Disse medlemmer viser spesielt til terroraksjonen mot Madrid, der islamister klarte å påvirke valgresultatet i et demokratisk valg ved å skape frykt hos de spanske velgerne bare dager før valget. Den dagen skal aldri komme da terrorister av noe slag skal få anledning til å påvirke den politiske retningen det norske samfunnet skal følge.

Disse medlemmer vil understreke at dagens verden ikke er den samme som gårsdagens verden, og morgendagen vet vi lite om. Det vi imidlertid vet er at terrorister med en knivskarp politisk-religiøs agenda er på fremmarsj og deres agenda er det stikk motsatte av vestlige, liberale og kristne verdier. Disse medlemmer mener det er grunn til å ta spredningen av islamistiske terrororganisasjoner på alvor. Ettersom disse politisk-religiøse grupperingene bevisst etablerer seg via cellevirksomhet og ofte i åpne, liberale og demokratiske samfunn der de kan planlegge i fred for myndighetenes innblanding, er det disse medlemmers oppfatning at vi er nødt til å anta at Norge kan være et mulig holdepunkt for slike grupperinger. Det er derfor etter disse medlemmers oppfatning klokere å være forberedt og planlegge i forhold til mulige ubehagelige utviklingstrekk, i stedet for å sette vår lit til at Norge er et lite land som ingen terrorister har interesse av å skade.

Disse medlemmer viser til at de islamistiske grupperingene har et felles verdensbilde som de står samlet om - et verdensbilde der grensene mellom religion og politikk er visket ut og erstattet av et politisk islam, der politikk og religion er smeltet sammen til én samlet ideologi. Demokratiet kan derfor være som en trojansk hest for islamistene, og det er etter disse medlemmers oppfatning nødvendig å ta fra fundamentalistene muligheten til å skaffe seg arbeidsro, slik at de ikke får noen mulighet til å sette noen av sine menneskefiendtlige ideer ut i praksis, verken i Norge eller i andre land. Disse medlemmer viser til at Regjeringen i meldingen påpeker at trusler fra ikke-statlige aktører kan utvikle seg raskt og uten særlig forvarsel. Det er derfor etter disse medlemmers oppfatning grunn til å inkludere trusselen fra islamistiske grupperinger spesifikt i vurderingen av terrortrusselen mot Norge. Disse medlemmer viser til at Regjeringen i meldingen påpeker at det i dag eksisterer internasjonale terrororganisasjoner med vilje og evne til å skape ødeleggelse og ramme uskyldige sivile.

Disse medlemmer mener det er viktig ikke å glemme attentatforsøket mot forlegger William Nygaard, etter utgivelsen av "Sataniske vers" skrevet av Salman Rushdie. Det var en tragisk hendelse som ble en vekker for det norske samfunnet, og som viste at heller ikke Norge er skånet for islamistenes vrede. Disse medlemmer viser i denne forbindelsen til den tragiske hendelsen i Nederland for kort tid siden, der filmskaperen Theo van Gogh ble knivdrept og funnet med et brev dolket inn i sin døde kropp. Brevet som

var festet til van Gogh, inneholdt en påkallelse av religionsstifteren Muhammed som Emiren for De hellige krigere og som den leende drapsmann, og en fordømmelse av Ayaan Hirshi Ali, den kvinnelige liberale somalisk-nederlandske politiker som samarbeidet med Theo van Gogh, og som oppfordrer nederlandske myndigheter til å gå i kraftig forsvar for de liberale vestlige verdier. Angrepet mot van Gogh kom på bakgrunn av filmskaperens samarbeid med Hirshi Ali om en film som angrep islamistenes undertrykkende kvinnesyn.

Disse medlemmer viser videre til at Frankrike gjennom flere år har ført en stram og vellykket politikk når det gjelder bekjempelse av terror og spesifikt i forhold til islamistisk terror. Frankrike har hatt en fast politikk når det gjelder utvisning av imamer som sprer hatbudskap samt ledende islamister som søker trygge baser de kan operere fra. Det bør etter disse medlemmers oppfatning ikke være rom for at islamister som sprer ideer som går på tvers av norsk lov og rett skal få anledning til å ha sin base i vårt samfunn, og det bør derfor både av sikkerhetsmessige grunner og av preventive grunner bli lettere å få utvist slike hatets apostler. Disse medlemmer mener det er verdt å lytte til den franske innenriksminister Dominique de Villepin når han påpeker at det finnes en hårfin balanse mellom sikkerhet og sivile rettigheter, og når han insisterer på at samfunnet aldri må sette seg selv i den posisjon at det blir maktesløst overfor de utfordringer det står overfor i forhold til terrorisme. Disse medlemmer viser til at Frankrike overvåker aktiviteten ved 1 500 bønnesteder, hvorav 50 av disse predikerer en radikal form av islam. Disse medlemmer er av den oppfatning at selv om ikke radikale muslimske organisasjoner eller menigheter nødvendigvis vil utføre vold i praksis, så kan disse fungere som samlingspunkter for aktører som ønsker å terrorisere samfunnet, og de kan derfor avle frem terrorister.

Disse medlemmer mener at norske myndigheter bør styrke dialogen med blant annet franske myndigheter når det gjelder hvordan man skal håndtere fremveksten av radikale muslimske aktører i samfunnet, og viser til at Frankrike bevisst søker samarbeid med andre europeiske land om felles løsninger på felles utfordringer, slik at deres strenge politikk på området ikke fører til at problemet flyttes til land med en noe mykere tilnærming til utfordringene. Disse medlemmer viser til at Frankrike har sikret forpliktende avtaler med Storbritannia, Tyskland, Italia og Spania når det gjelder utveksling av sensitiv informasjon om radikale islamister.

Disse medlemmer viser til den amerikanske skribenten og Senior Fellow ved World Policy Institute, Paul Berman, som har bakgrunn fra den amerikanske venstresiden, som sammenlikner forståelsen av selvmordsbombere med en dødsdømte. Berman skriver i boken "Terror og liberalisme" følgende:

"Selvmordsterroreren mot israelerne var dømt til å lykkes på bare ett område, og det var dødens område - der en perfekt palestinsk stat kunne blomstre i skyggen av

en perfekt koransk ro, rensset for alle skammelige tanker og fristelser og for alle rivaliserende religioner og etniske grupper (...) den trassige fremvisningen av spedbarnslig i de palestinske begravelsene, de makabre plakaten, de unge mennene som marsjerer gjennom gatene i martyrsvøp - disse ytringene og handlingene viste med all mulig klarhet at i den folkelige forestillingsverden hadde utopien og likhuset smeltet sammen, folket forsto dette, og døden var målet (...) Pendlerbussene, pizzastedene, diskotekene, hotellrestaurantene, de travle fortauene - de eksploderte i et vilkårlighetens blodbad."

Disse medlemmer mener det derfor ikke finnes noen grunn til ikke å ta de verdier som enkelte ledende muslimer i Norge prediker på alvor, når de går ut og forsvarer selvmordsbombere på sine hjemmesider og deretter i media. Disse medlemmer mener at selv om ikke slike ytringer nødvendigvis blir omsatt i praktiske handlinger, kan de true samfunnssikkerheten, ved at ekstremister kan finne tilhørighet i miljøer som ellers er akseptert i samfunnet, og slik danne grunnlaget for ytterliggående grupperinger innenfor disse miljøene. Disse medlemmer vil understreke at det ikke er islam eller muslimer i sin alminnelighet som utgjør en fare, men det er de enkeltpersoner eller grupperinger som tolker sin religion med ekstremistens øyne, som utgjør trusselen. Disse medlemmer mener derfor det vil være i vanlige norske muslimers interesse, som gode og lovlige borgere i det norske samfunnet, å være med på en felles kamp for å avsløre mulige islamister som har infiltrert de norske muslimske miljøene. Dette krever større åpenhet og økt samarbeid mellom myndighetene og de ulike muslimske miljøene i Norge.

Disse medlemmer mener et demokratisk samfunn som det norske er sårbart for mulige basevirksomhet fra ytterliggående grupperinger, og det må være hevet over enhver tvil om det er aktører med røtter i islam som i dag utgjør den største faren.

Disse medlemmer viser til at dette er en situasjon som vi deler med andre land, enkelte av disse landene har fått merke islamistenes vrede i praksis, og det vil være nyttig å dra lærdom av hvilke sikkerhetstiltak disse landene har igangsatt for å styrke samfunnets beredskap i forhold til mulige nye terroranslag.

Disse medlemmer vil derfor fremme forslag for å styrke statens mulighet til å holde oversikt og kontroll med disse miljøene.

Disse medlemmer er av den oppfatning at man må forebygge trusselen fra terrorister gjennom mer dyptgripende tiltak enn hva er tilfelle i dag. Disse medlemmer ser det som naturlig og nødvendig å bedre og styrke samarbeidet mellom politiet og Forsvaret. Dette samarbeidet er av en avgjørende betydning i forhold til å motstå det nye trusselbildet. Forsvaret er en viktig ressurs i kampen mot terror. Det er særdeles viktig at politiet og Forsvaret samøver for å utarbeide felles doktriner for terrorbekjempelse. Felles øvelser og koordinering er av stor betydning i denne forbindelse. Forsvaret besitter mye spesialkompetanse og materiell som vil være svært relevant i forbindelse med bekjempelse av og forebygging av terror. Forsvaret har gjennom sine utenlandsoppdrag vært aktivt med i kri-

gen mot terror og har derfor førstehånds erfaring og kompetanse på dette felt. Anti-terror har i mange vært et hovedtema for Forsvarets spesialkommando, Marinejegerkommandoen har og en viktig rolle i forbindelse med bekjempelse av terrorisme i forbindelse med våre oljeinstallasjoner. Forsvaret har gjennom en årrekke gjennomført tjeneste og øving på anti-terroroppdrag, Forsvaret er derfor de eneste som er profesjonelle på anti-terrorentjeneste i Norge. Politiets anti-terroravdeling består av polititjenestemenn/kvinner som bare delvis er spesialisert på anti-terrorentjeneste, Politiets personell er halve tjenestetiden i ordinær polititjeneste, noe som gjør at denne gruppen er mindre forberedt og trent på eventuelle anti-terror oppdrag enn hva som er tilfellet for Forsvarets personell som har dette som heltidsbeskjeftigelse. Det er derfor etter disse medlemmers oppfatning naturlig at Forsvaret i større grad trekkes inn i anti-terrorberedskapen enn hva er tilfelle i dag. Politiet er i fredstid den rekvirerende myndighet i forhold til å motta bistand og støtte fra Forsvaret. Det er også viktig å bedre det etterrettningmessige samarbeidet mellom sivile og militære myndigheter. Lovverk må tilpasses og tilrettelegges på en slik måte at informasjonsutveksling kan gå mest mulig fritt mellom etatene. Informasjonsutvekslingen må og tilrettelegges slik at ervervet informasjon kan nyttes i forbindelse med eventuell straffeforfølgelse av personer og organisasjoner. Disse medlemmer ønsker en lovtilpassing i forhold til benyttelse av militært personell i forbindelse med operasjoner til støtte for Politiet. Lovtilpasningen må være slik at det blir likhet mellom Forsvares rekvirerte personell og Politiet, i de tilfeller hvor Forsvaret rekvireres til å utføre oppdrag på forespørsel fra justismyndighetene, når det gjelder oppdragsutførelse og ansvarsforhold. Disse medlemmer savner mange av de gode innspill som kom frem i Norges offentlige utredninger NOU 2000:24 Et sårbart samfunn – Utfordringer for sikkerhets- og beredskapsarbeidet i samfunnet (Innstilling fra utvalg oppnevnt ved kgl.res. 3. september 1999 – Avgitt til Justis- og politidepartementet 4. juli 2000). Utvalget ble ledet av tidligere statsminister Kåre Willoch.

Disse medlemmer mener at Willochs og Sårbarhetsutvalgets arbeid i forbindelse med disse problemstillinger, også når det gjelder organiseringen av myndighetsapparatet, var meget prisverdig og ønsker derfor her å referere til noen av Sårbarhetsutvalgets konklusjoner og forslag.

De viktigste forslagene knyttet til de ulike sektorene er:

Terror og sabotasje

"Å styrke samarbeidet mellom politi og forsvar mot mulig omfattende terror og sabotasje. Eksisterende regelverk og beslutningsprosedyrer for bistand fra Forsvaret til politiet i fred bør gjennomgås med sikte på at man overfor væpnede motstandere i kritiske situasjoner så raskt og effektivt som mulig vil kunne sette inn militære ressurser som støtte til politiets krisehåndtering."

Organisatoriske forslag

For å styrke arbeidet for sikkerheten og beredskapen i samfunnet foreslår utvalget:

- Samling av arbeid for samfunnssikkerhet og beredskap i ett departement som får dette som hovedoppgave.
- Opprettelse av et koordineringsorgan for EOS-tjenestene.
- Samlet strategi og vurdering av å slå sammen organer for tilsyn med sikkerhet på ulike områder.
- Gjennomgang av landets operative rednings- og beredskapsressurser.
- Felles granskningskommisjon for store ulykker og kriser."

Disse medlemmer ønsker nedenfor å referere utdypningene av disse fem punktene fremmet av Willoch og Sårbarhetsutvalget:

"Samling av arbeid for sikkerhet og beredskap i ett departement"

Utvalget mener det er behov for at ett departement har et overordnet ansvar for å ta initiativ, fungere som pådriver, være koordinator og kontrollør for det ikke-militære arbeid for samfunnssikkerhet. Dette vil bidra til kontinuerlig fokus på og prioritering av sikkerhets- og beredskapsarbeidet, styrke mulighetene for effektiv krisehåndtering, og få positive følger for viktige kompetansemiljøer. Utvalget anbefaler derfor at det etableres et eget departement med sikkerhet og beredskap som en hovedfunksjon. I og under dette departementet bør det samles flest mulig instanser med ansvar for samfunnets sikkerhet mot andre former for risiko og trusler enn de rent militære.

Følgende arbeidsoppgaver bør, sett ut fra et sikkerhets- og beredskapsmessig synspunkt, legges til ett og samme departement:

- Politiet, terror- og sabotasjeberedskap.
- Samordning av redningstjeneste, storulykkesberedskap, brannvesen og sivilforsvar.
- Samordning av beredskapen for komplekse kisesituasjoner.
- Forebyggende beredskapsarbeid.
- Koordinering av EOS-tjenestene og utarbeidelse av nasjonale sårbarhets- og trusselvurderinger.
- Metode- og regelverksutvikling innen sikkerhet og beredskap.
- Strategisk forskning innen sikkerhet og beredskap.

Departementet bør ha en egen enhet for å tilrettelegge for koordinering av sentrale myndigheters krisehåndtering. Det bør også vurderes å etablere dette departementet som fast varslingspunkt ved ulykker og katastrofer i andre land.

Etater og funksjoner som etter utvalgets forslag vil bli underlagt dette departementet er blant annet:

- Politidirektoratet og Politiets overvåkingstjeneste, samt et sekretariat for koordinering av EOS-tjenestene.
- Direktoratet for sivil beredskap.
- Direktoratet for brann- og eksplosjonsvern.
- Oljedirektoratets sikkerhetsavdeling.
- Produkt- og elektrisitetsilsynet.
- Hovedredningssentralene.
- Fylkesmennenes beredskapsarbeid.
- Samarbeid med Næringslivets sikkerhetsorganisasjon.

Arbeidsmiljø- og sikkerhetsavdelingen i Kommunal- og regionaldepartementet foreslås også overført til dette departementet. Videre mener utvalget at flere organer for tilsyn med sikkerhet i ulike virksomheter kan knyttes til dette departementet.

Utvalget foreslår å skille ut den delen av Forsvarets sikkerhetstjeneste som får oppgaven som nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) etter Sikkerhetsloven. Denne enheten bør naturlig forankres til det ovenfor beskrevne departementet.

Opprettelse av et koordineringsorgan for EOS-tjenestene

Utvalget foreslår et eget organ i ett departement for å samordne etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetsarbeidet på permanent basis. Koordineringsorganet skal blant annet:

- Være bindeledd mellom sivile myndigheter og EOS-tjenestene.
- Innhente og prioritere sivile myndigheters behov for informasjon fra EOS-tjenestene.
- Samle inn og bearbeide informasjon om aktuelle sårbarhets- og trusselvurderinger fra EOS-tjenestene, Kripos, Økokrim, Tollvesenet, Utenriksdepartementet, Direktoratet for sivilt beredskap og det Senter for informasjonssikring som utvalget foreslår etablert.

Koordineringsorganet skal informere Regjeringen og ta imot oppdrag fra denne.

Juridiske forslag

Utvalget fremmer enkelte forslag om tilpasning av lovgivning for å fremme samfunnets sikkerhet og beredskap:

- Ansvarsområdet til Politiets overvåkingstjeneste bør lovfestes. Utvalget er kjent med at dette er under utredning i Justisdepartementet. Som en del av denne prosessen bør det foretas en nødvendig samordning og avklaring i forhold til lovgivningen til etterretnings- og sikkerhetstjenestene. Det bør gis lovbestemmelser som gir Politiets overvåkingstjeneste muligheter til offensiv forebyggende virksomhet, herunder kommunikasjonskontroll i forebyggende øyemed.
- Det nåværende regelverket og beslutningsprosedyrene for bistand fra Forsvaret til politiet (og andre sivile myndigheter) i fred bør gjennomgås med sikte på at det i kritiske situasjoner overfor væpnede motstandere vil være mulig raskt å sette inn militære ressurser som støtte til politiets krisehåndtering. I denne gjennomgangen vil det kunne være aktuelt med en ny drøfting av beredskapslovgivningen.

Konklusjon og anbefalinger

Utvalget understreker verdien av å ha tydelige ansvars- og kommandoforhold. Som hovedregel mener utvalget at politiet må ha ansvaret for den operative beredskapen i forhold til terror og sabotasje i fredstid. Utvalget mener det er viktig at politiet settes i stand til operativt å løse enhver forutsebar terror- og sabotasje-handling så langt som mulig med egne ressurser. I denne sammenhengen må også Politireserven kunne utnyttes.

Politiets kapasitet til å møte enkelte former for krevende kritesituasjoner vil like fullt være begrenset. I mange tilfeller er det derfor nødvendig å innhente bistand fra Forsvaret. Utvalget mener det er viktig å utvikle samarbeidet mellom politiet og Forsvaret, og å tilpasse dette til de nye utfordringer samfunnet står

overfor. Et godt operativt samvirke må tilrettelegges gjennom utvikling av koordinerte planverk, regelmessige samøvelser og prosedyrer som gjør det så enkelt som mulig raskt å kunne sette inn bistandsstyrker fra Forsvaret i krisehåndteringen.

Utvalget mener det er avgjørende for landets beredskapsmessige slagkraft at det inntas en fleksibel holdning til bruk av militære styrker for å forebygge og begrense skader av terror- og sabotasjevirksomhet på land eller til sjøs uten at dette betyr en utvisking av skillet mellom sivilt og militært ansvar. Utvalget viser i denne sammenhengen til totalforsvarskonseptet som innebærer at man i krig skal kunne ta i bruk alle sivile og militære ressurser til samlet forsvarsinnsats. Dette er en tilnærming som også bør kunne anvendes under krevende situasjoner i fredstid som krever maktanvendelse for å beskytte nasjonale interesser. Utvalget vil anta at viktige kriterier for når det er aktuelt å anvende Forsvarets ressurser, er:

- hva som kjennetegner situasjonen,
- hvilke verdier som er truet, og
- hvem som har best kapasitet og kompetanse til å håndtere situasjonen.

Det er spesielt kapasitetshensyn som kan tvinge frem bruk av Forsvaret.

Det kan hevdes at prosedyrene for bistand fra Forsvaret til sivile myndigheter har fungert rimelig godt. Enkelte prosedyrer kan imidlertid synes noe tungvinte og lite praktiske. I verste fall kan man risikere at beslutningsprosessen tar for lang tid, og at tapene blir større enn nødvendig. Dette gjelder særlig hvis departementene ikke har en operativ beredskap i forhold til slike situasjoner eller dersom det skulle bli svikt i kommunikasjonen mellom lokale og sentrale beslutningstakere. At man ikke har fått klare eksempler på behov for å justere instruksverket på område, kan ha sammenheng med at vi ikke siden annen verdenskrig har hatt noe omfattende tilfelle av slik terror og sabotasje som vi nå ser behov for sterkere beskyttelse mot. Utvalget anbefaler derfor at eksisterende regelverk og beslutningsprosedyrer gjennomgås med sikte på at man i kritiske situasjoner så raskt som mulig vil kunne sette inn tilgjengelige militære ressurser som støtte til politiets krisehåndtering. I denne gjennomgangen vil det også kunne være aktuelt med en ny drøfting av beredskapslovgivningen.

Utvalget anbefaler samtidig en grundig utredning av om kommandoforholdene mellom politiet og Forsvaret er hensiktsmessige i forhold til ulike alvorlige situasjoner samfunnet kan risikere å stå overfor.

Utvalgets anbefaling:

- Eksisterende regelverk og beslutningsprosedyrer for bistand fra Forsvaret til politiet (og andre sivile myndigheter) i fred bør gjennomgås med sikte på at man i kritiske situasjoner så raskt som mulig vil kunne sette inn militære ressurser som støtte til politiets krisehåndtering. I denne gjennomgangen vil det også kunne være aktuelt med en ny drøfting av beredskapslovgivningen.
- Det bør foretas en grundig utredning for å vurdere om kommandoforholdene mellom politiet og Forsvaret er hensiktsmessige i forhold til de trusler samfunnet kan risikere å stå overfor."

Disse medlemmer ønsker å følge opp Willoch og Sårbarhetsutvalget, og vil derfor fremme forslag om at Regjeringen vurderer å iverksette de tiltak Willoch og Sårbarhetsutvalget fremmet.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen foreta en vurdering av de sikkerhetstiltak som er igangsatt for å holde oversikt over de islamistiske miljøene i Norge, som står for ekstreme holdninger som går på tvers av de verdier det norske samfunn er bygget på, og vurdere ytterligere tiltak for å begrense disse miljøenes mulighet til å utvikle seg."

"Stortinget ber Regjeringen vurdere en eventuell godkjenningsordning for imamer som skal ha sitt virke ved norske moskeer, slik at man minsker muligheten for at det kan etableres miljøer rundt disse moskeene som kan tjene til å arbeide imot det norske samfunnets sikkerhetsinteresser."

"Stortinget ber Regjeringen iverksette hovedelementene i forslagene fra Sårbarhetsutvalget ledet av Kåre Willoch."

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet viser til de risikofaktorer som identifiseres i stortingsmeldingen. Disse medlemmer er enig i analysen av trusselbildet som presenteres, men mener at Regjeringen ikke i tilstrekkelig grad reflekterer dette i sine budsjettprioriteringer.

Disse medlemmer viser videre til utredningen fra Sårbarhetsutvalget, hvor det heter at:

"Utvalget anser heller ikke at det er unaturlig å stille spørsmål ved balansen i ressurstildelingen mellom den sivile og den militære delen av samfunnets totalberedskap mot ekstraordinære påkjenninger, gitt de grunnleggende endringene i trusselbildet."

Disse medlemmer viser til at bevilgningen til f.eks. Kystvakta ikke tillater at denne får utnyttet sitt fulle seilingspotensial. Beskrivelsen som gis i meldingen om betydningen av å sikre havområdene utenfor norskekysten i et samfunnssikkerhetsperspektiv, betinger slik disse medlemmer ser det at Kystvakten og Redningshelikoptertjenesten styrkes betydelig.

Det nye Totalforsvarskonseptet (jf. kap. 4)

I Innst. S. nr. 9 (2002-2003), jf. St.meld. nr. 17 (2001-2002), viste komiteene til en uklar definisjon av totalforsvarskonseptet og ba Regjeringen gjennomdrøfte samarbeidet mellom Forsvaret og sivilt beredskap.

Komiteen er tilfreds med at begrepet totalforsvar beholdes. Det er gitt gode tilbakemeldinger på flere områder, både i dokumentene fra Justisdepartementet og fra Forsvarsdepartementet.

Komiteen vil presisere begrepet "totalforsvar" i lys av samfunnssikkerhets- og beredskapsarbeidet. Totalforsvaret består av militære og sivile virkemidler. Det militære forsvaret består av Forsvaret. Det sivile forsvar omfatter hele samfunnet med alle sine funksjoner som må fungere i krise og krig. Komiteen vil også presisere at de totale ressurser som er tilgjengelige for å håndtere en krig, også skal kunne brukes ved vanskelige, kriselignende hendelser i fred.

Komiteen vil peke på viktigheten av felles innhold i begreper innenfor det nye totalforsvarskonseptet. Det er viktig å arbeide aktivt for å implementere en felles

forståelse (konsensus) av begreper innenfor det sivil-militære samarbeid. Dette vil lette planarbeid, samt sikre god kommunikasjon på alle forvaltningsnivå.

Komiteen viser til at totalforsvarskonseptet må i tillegg til samarbeid mellom Forsvaret og det sivile samfunn, også styrke samarbeidet mellom sivile institusjoner for å gi bedre helhetsløsninger og bedre ressursutnyttelse. Komiteen tar det for gitt at Regjeringen har en jevnlig vurdering av ulike samfunnssektors behov for samordning innen sikkerhet og beredskap.

Komiteen mener også at arbeidet med samfunnssikkerhet må gjøre bruk av et totalforsvarskonsept som sikter mot å styrke samarbeidet mellom sivilt og militært beredskap.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til at det er introdusert nye begreper og forklaringer både i St.meld. nr. 39 (2003-2004) Samfunnssikkerhet og i St.prp. nr. 42 (2003-2004) Forsvaret. For å nevne noen eksempler: Statssikkerhet, menneskelig sikkerhet, kollektiv sikkerhet, gråsone eller krise med sikkerhetspolitisk dimensjon, episoder. Flertallet mener at det kan være behov for en "samfunnssikkerhets-perm" som et nyttig hjelpemiddel for å bli fortrolig med ord og uttrykk innen det nye totalforsvarskonseptet.

Flertallet vil understreke at innenfor rammen av det nye totalforsvarskonseptet skal Forsvaret, som en av sine oppgaver, bidra til samfunnssikkerhet. Det er en forutsetning at Forsvaret vil bidra med utgangspunkt i tilgjengelige kapasiteter, kompetanse og de ressurser som er etablert for å løse primæroppgavene. Forsvaret har høy kompetanse på svært mange områder som det sivile samfunn har bruk for. Den videre modernisering av Forsvaret sikter mot å skape et enda mer moderne og fleksibelt forsvar, som vil utgjøre et effektivt og tidsriktig sikkerhetspolitisk virkemiddel for norske myndigheter. Dette vil også gjøre Forsvaret i bedre stand til å ivareta samarbeidet med relevante sivile myndigheter. Et helhetlig og moderne konsept for totalforsvar må bestå av gjensidig støtte mellom Forsvaret og det sivile samfunn i hele krisespekteret (ref. Innst. S. nr. 234 (2003-2004), jf. St.prp. nr. 42 (2003-2004) side 47).

Sivilt-militært samarbeid (jf. kap. 4)

Komiteen vil understreke at det generelle ansvaret for antiterrorberedskap er lagt til politiet. Komiteen viser til at Forsvaret skal bidra til å ivareta norsk samfunnssikkerhet, redde liv og begrense konsekvensene av ulykker, katastrofer, anslag og angrep fra statlige og ikke-statlige aktører. Territorialforsvarets innretning, utrustning og trening må legge tilstrekkelig vekt på evnen til å bidra til å løse slike oppgaver, bl.a. gjennom kvalitetsreformen i Heimevernet (HV). HV som bistandsressurs til politiet antas primært å kunne være aktuelt i forbindelse med situasjoner der det iverksettes omfattende objektsikring, eller hvor beskyttelsesbehovet vil kunne strekke seg over en lengre periode. På områder av samfunnssikkerhetsarbeidet hvor sivile instanser har hovedansvaret (primæransvaret), er det en forutsetning

at Forsvaret støtter opp og bidrar med utgangspunkt i tilgjengelige kapasiteter, kompetanse og ressurser etablert for å løse de militære hovedoppgavene

Komiteen viser til at Forsvarsdepartementet, Olje- og energidepartementet og Justis- og politidepartementet i samarbeid bl.a. har vurdert ansvarsforholdene mellom politiet og Forsvaret i ekstraordinære situasjoner. Komiteen har merket seg at arbeidsgruppens konklusjon i hovedsak gir politiet ansvar for å håndtere slike situasjoner og at vedkommende politimester er ansvarlig for å iverksette nødvendige tiltak.

Komiteen er enig i at det kan være situasjoner der det er naturlig at Regjeringen vurderer å tildele Forsvaret ansvaret for å håndtere situasjonen, f.eks. ved massive angrep mot oljeinstallasjoner og hvor det er uklart om man står overfor en fredskrise, sikkerhetspolitisk krise eller krig. Komiteen viser til at Forsvaret besitter nødvendig kompetanse eller det nødvendige utstyr på visse områder, og derfor har et overordnet ansvar ved terrorsituasjoner som kun kan løses ved bruk av f.eks. Forsvarets jagerfly.

Komiteen merker seg at nøkkelpersonell på oljeinstallasjonene i liten grad er bevisstgjort på mulige scenarier som kan inntreffe. De som har ansvar for sikkerheten på og rundt plattformene til daglig, må trekkes med i øvelser som holdes sammen med politi og forsvar. Det samme gjelder personell som er øremerket redningsoppdrag.

Komiteen vil påpeke at det er viktig at politiets metoder er hensiktsmessige ut ifra en samlet vurdering av trusselbildet. I et samfunn hvor rettssikkerheten står sentralt, må politiets metoder vurderes opp mot rettsikkerhetsprinsippet (NOU 2004:6 Mellom effektivitet og personvern).

Komiteen viser videre til at det er nødvendig at politiets ressurser står i rimelig forhold til de oppgaver de er satt til å utføre.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet vil peke på at det i enkelte sammenhenger kan oppstå en vanskelig balansegang mellom politiets ansvar og Forsvarets oppgaver både når det gjelder krisehåndtering og terrorberedskap. Disse medlemmer vil i den sammenheng understreke politiets overordnede ansvar. Det er politiet som må avgjøre om og hvordan man eventuelt ønsker bistand fra Forsvaret. På denne bakgrunn vil disse medlemmer advare mot at Forsvaret bruker tid og knappe ressurser på øvelse i forhold til oppgaver som i utgangspunktet tilligger politiet.

Disse medlemmer viser til de beskrevne rammebetingelser for totalforsvaret. Disse medlemmer deler sårbarhetsvurderingene som er gjort, men mener at problemstillingen med oppsplitting av virkemidlene som følge av privatisering og delprivatisering av forsvarsfunksjoner, innen energisektoren og av infrastruktur generelt, ikke er problematisert og diskutert tilstrekkelig. Det er etter disse medlemmers oppfatning betydelig risiko til den fragmentering av ansvar og manglende helhet som følger ved denne utviklingen.

Disse medlemmer er uenig i framstillingen av at omleggingen av Forsvaret slik stortingsflertallet har bestemt gjør Forsvaret bedre egnet til å bidra til samfunnssikkerhet.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, viser til Innst. S. nr. 234 (2003-2004), jf. St.meld. nr. 42 (2003-2004), og den understreking som der ble gjort med hensyn til legalitet og legitimitet ved bruk av militær makt i internasjonale operasjoner, og at militær maktbruk er legal når den har basis i folkeretten, mens den er legitim når den kan begrunnes politisk og moralsk. Flertallet er enig i at norsk deltagelse i internasjonale operasjoner må være basert på FN-mandat og prinsippene i FN-pakten. I tillegg er politisk og moralsk legitimitet nødvendig. For øvrig er det viktig at militære engasjement i utlandet er gjenstand for en bred og åpen debatt. Dette er avgjørende for å forankre norsk utenrikspolitikk i folket. Flertallet vil vise til at Norge dermed fortsatt må avstå fra deltagelse i preventiv krigføring og forkjøpsangrep som ikke har en klar forankring i folkeretten.

Krisehåndtering, herunder beredskapslovgivning (jf. kap. 5, 10 og 11)

Komiteen har merket seg vurderingen at beredskapslovens § 3 er en fullt ut tilstrekkelig "hjemmel" i forbindelse med aktuelle krisescenarier hvor det helt unntaksvis kan tenkes behov for å overføre ansvar fra politiet til Forsvaret.

Komiteen støtter Regjeringens syn på at beredskapslovgivningen fremdeles er et nyttig verktøy for å kunne møte situasjoner der rikets sikkerhet står i fare. Beredskapslovgivningen anses som tilstrekkelig fleksibel til å kunne møte det endrede trussel- og risikobildet. Komiteen mener imidlertid det er viktig å være oppmerksom på samfunnsendringer som kan gjøre en ny vurdering nødvendig.

Komiteen viser til at det samlede beredskaps-systemet for militær og sivil sektor er under revisjon for å gjøre det bedre i forhold til dagens sikkerhetsutfordringer.

Komiteen viser til at gjensidig sivil-militær støtte og samarbeid må tilpasses sikkerhetsutfordringer også i den lavere del av krisespekteret, uavhengig av om beredskapslovgivningen kommer til anvendelse.

Komiteen vil understreke nødvendigheten av å vektlegge øvelser i fredstid som det beste grunnlag for å møte utfordringer i alle deler av krisespekteret. Komiteen vil i den sammenheng peke på behovet innen sivil sektor for ressurser til øvingsvirksomhet. Komiteen vektlegger også den frivillige sektors rolle i forbindelse med øvelser, og vil oppfordre til at frivillige organisasjoner innlemmes både i felles planlegging og øvelser.

Komiteen mener at prinsippene for håndtering av militære utfordringer ikke nødvendigvis vil være tilsvarende som for håndtering av sivile utfordringer innenfor samfunnssikkerhet.

Komiteen viser til at sikkerhetspolitiske kriser vil måtte håndteres av sentrale myndigheter.

Komiteen viser til at beredskapslovgivningen ble gjennomgått NOU 1995:31. Det er med dette i minnet at komiteen viser til at flertallet i Innst. S. nr. 9 (2002-2003), jf. St.meld. nr. 17 (2001-2002), ba om at beredskapslovgivningen gjennomgås på nytt bl.a. med tanke på klargjøring av kommandolinjer. Komiteen finner ikke at den aktuelle stortingsmelding på dette punkt leverer i tilstrekkelig grad.

Komiteen fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen gå gjennom beredskapslovgivningen bl.a. med tanke på klargjøring av kommandolinjer og definering av gråsoner i akutsituasjoner."

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Høyre og Kristelig Folkeparti, viser også til at et klart flertall i Innst. S. nr. 9 (2002-2003), jf. St.meld. nr. 17 (2001-2002), mente at meldingen ikke i tilstrekkelig grad fastsette et totalkonsept for samfunnssikkerhet, sårbarhetsforebygging og antiterroriltak. Flertallet i innstillingen mente derfor at Regjeringen måtte komme tilbake til Stortinget med proposisjoner, hvor bl.a. utgangspunktet er et totalkonsept som omfatter forebygging, beredskap og krisehåndtering, og der en rekke av de områdene som ble beskrevet i St.meld. nr. 17 (2001-2002) ble konkretisert. Flertallet vil igjen be om at disse proposisjonene blir utarbeidet og oversendt Stortinget.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti mener at Regjeringens tilbakemeldinger på sårbarhetsforebygging, antiterroriltak, beredskap, krisehåndtering m.m. som ble beskrevet i merknadene i Innst. S. nr. 9 (2002-2003), jf. St.meld. nr. 17 (2001-2002), har vært tilfredsstillende. For å bedre prosessene ved behandlingen av slike saker, mener disse medlemmer det er nødvendig å vurdere nye rutiner for å ivareta forsvarskomiteens behov for å bli holdt å jour og beholde en helhetstenkning på samfunnssikkerhet.

Komiteen viser til at komiteenes flertall i Innst. S. nr. 9 (2002-2003), jf. St.meld. nr. 17 (2001-2002), ville understreke at etterretning, overvåking og sikkerhet vil stå meget sentralt for å nå målsettingene for samfunnssikkerhetsarbeidet, og at følgende tekst fulgte opp:

"Derfor opprettes en EOS-komité med et eget fast sekretariat (Koordinerings- og rådgivningsutvalget (KRU)) som skal sikre en helhetlig bruk av alle EOS-ressurser innenfor et utvidet trusselbilde. Flertallet mener sekretariatet må inneha en bred analysekompetanse for komiteen som er basert på en bred tilnærming til det samlede trusselbilde. Flertallet vil påpeke viktigheten av klare kommandolinjer og ansvarsforhold."

Komiteen ber Regjeringen komme tilbake på egnet måte og snarest mulig med en evaluering av ordningen med rullerende sekretariats- og ledelsesfunksjon for å videreutvikle denne.

Internasjonalt samarbeid om sivil krisehåndtering (jf. kap. 6)

Komiteen vil understreke at i dagens sikkerhetspolitiske situasjon er det avg jrende for samarbeid både nasjonalt og internasjonalt   møte de nye sikkerhetsutfordringene det sivile samfunn står overfor.

Komiteen mener at ved å bidra til fred og stabilitet internasjonalt gjennom konfliktforebygging, rettsoppg r og freds- og forsoningsarbeid, ivaretar vi også sikkerheten i egne nærområder. Komiteen er enig med Regjeringen i at de internasjonale aspekter ved samfunnssikkerhetsarbeidet derfor skal ha en fremtredende plass.

Komiteen støtter Regjeringens ønske om å bidra til størst mulig klarhet i rollefordelingen mellom sivile og militære aktører i konfliktområder og understreker betydningen av FNs rolle når det gjelder koordinering av ulike aktører.

Komiteen mener det er svært viktig at humanitære grunnprinsipper om nøytralitet og upartiskhet ivaretas, slik de er nedfelt i internasjonal humanitær rett bl.a. i Gen ve-konvensjonen.

Komiteen viser videre til at internasjonalt samarbeid på det justispolitiske området står sentralt, særlig rettet mot stabilisering av situasjoner med sammenbrutt statsmakt, bistand ved naturkatastrofer eller teknologiske kriser.

Komiteen har merket seg at prosjekt "styrkebrønn" er opprettet i regi av Justis- og politidepartementet. Denne beredskapsgruppen for internasjonal sivil krisehåndtering er en oppfølging av forsvarskomiteens og justiskomiteens merknader i Innst. S. nr. 9 (2002-2003), jf. St.meld. nr. 17 (2001-2002).

Komiteen har merket seg at innenfor NATOs ramme for sivil kriseplanlegging har det fra norsk side vært lagt vekt på beskyttelse av sivilbefolkningen forut for og etter en eventuell bruk av masseødeleggelsesvåpen.

Komiteen ser positivt på at Norge har innledet et uformelt samarbeid innen sivil krisehåndtering med andre nordiske land, Tyskland, Polen og de baltiske land.

Komiteen vil understreke betydningen av norske humanitære hjelpeorganisasjoners viktige innsats innen sivil krisehåndtering. Det er imidlertid viktig at deres arbeid samordnes med andre aktører i de situasjonene hvor det er nødvendig. I den sammenheng støtter komiteen DSBs arbeid for å forbedre internasjonal krisehåndtering særlig gjennom FNs system for krisevurdering og koordinering (UNDAC).

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmet fra Sosialistisk Venstreparti, mener at militære styrker kan ha spesielle kapabiliteter som ikke andre aktører innehar eller er i stand til å skaffe tilveie tidsnok. Det forekommer at militære styrker er de eneste som kan nå fram med humanitær hjelp til sivile på grunn av sikkerhetshensyn. Det er også situasjoner der militært nærvær eller annen støtte er en forutsetning for at humanitære aktører kan arbeide i et område med høy sikkerhetsrisiko.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til at EU har vedtatt en erklæring som forplikter medlemslandene til å handle felles og solidarisk dersom et av landene blir utsatt for terrorangrep. Flertallet ber Regjeringen sørge for at de mekanismer for dialog og konsultasjoner som er etablert, følges opp på best mulig måte. Det viktigste elementet i Berlin-avtalen er prinsippet om at NATO, i de tilfeller der Alliansen som organisasjon ikke ønsker å involvere seg, kan stille kollektive militære kapasiteter til rådighet for EU-ledede operasjoner.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti ser behovet for militære støttefunksjoner rundt noen sivile krisehåndteringer og i fredsbyggingsoppdrag, men mener det er behov for klarere skillelinjer mellom sivile og militære oppgaver knyttet til internasjonale oppdrag. Dette medlem frykter at humanitære oppdrag kan miste legitimitet i sine respektive sivilsamfunn dersom denne fordelingen av slike oppgaver ikke er klart definert. Dette medlem vil vise til at begrepet humanitære styrker som er blitt anvendt om norske militærbidrag i Irak, er svært uheldig.

Dette medlem mener at norsk militær deltakelse i utlandet må ha legitimitet, og vil derfor understreke at FN-mandat må ligge til grunn for slike oppdrag.

Dette medlem viser til at Norge som NATO-medlem har vektlagt sivil kriseplanlegging forut for og etter eventuell bruk av masseødeleggelsesvåpen. Dette medlem mener at Norge også bør arbeide aktivt for at NATO går bort fra strategien med førstebruk av atomvåpen og arbeide for nedrustning av kjernefysiske våpen.

Dette medlem savner videre en analyse av FNs plass i det internasjonale samarbeidet.

Beredskap mot masseødeleggelsesmidler (jf. kap. 7)

Komiteen viser til at det nye risikobildet omfatter fare for bruk av masseødeleggelsesvåpen fra statlige eller ikke-statlige aktører, også rettet direkte mot det sivile samfunn. Dette risikobildet omfatter også farer relatert til utilsiktede utslipp fra infrastruktur og industri. Komiteen har merket seg Forsvarets plan for oppgradering av ARBC-vernenheter med mulighet for deteksjons-, analyse- og rensekapasitet for bl.a. å kunne løse nasjonale oppgaver og gi støtte til samfunnssikkerhet (ref. Innst. S. nr. 234 (2003-2004), jf. St.prp. nr. 42 (2003-2004)).

Arbeid for å hindre spredning av atomvåpen og masseødeleggelsesvåpen er en viktig del av norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk. For komiteen er det viktig at Norge bidrar til at ikke-spredningsarbeidet fortsetter og at Ikke-spredningsavtalen (NPT) videreføres og styrkes.

Komiteen viser til definisjonen av masseødeleggelsesmidler som legges til grunn. Komiteen er kjent med de omfattende ødeleggelser radiologiske, kjemiske og biologiske stridsmidler kan medføre. Som masseødeleggelsesmiddel står imidlertid atomvåpen i en særstilling i forhold til de skader de kan forårsake.

Komiteen mener derfor at atomvåpen bør behandles særskilt i omtalen av masseødeleggelsesmidler.

Komiteen vil også vise til den viktige oppryddingen av atomavfall i Nordvest-Russland. Dette utgjør i første rekke en alvorlig miljøfare. Dersom denne type avfall kommer på avveie kan det også representere en trussel ved å kunne benyttes til fremstilling av radiologiske våpen, såkalte "skitne bomber".

Komiteen har merket seg at Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) skal understøtte Justis- og politidepartementets samordningsansvar i forhold til beredskap mot masseødeleggelsesmidler, samt informere og rapportere om den helhetlige situasjonen.

Videre har komiteen merket seg at DSB skal utrede hvordan den interkommunale beredskapen mot akutt forurensning kan utvikles til å inngå i den samlede beredskapen mot masseødeleggelsesmidler.

Komiteen viser til bl.a. "storulykkeforskriften" om tiltak for å avverge og begrense skadevirkninger av storulykker i virksomheter der farlige kjemikalier forekommer. Komiteen er innforstått med at ikke alle områder er detaljert informert om i denne meldingen og ber derfor Regjeringen komme tilbake med en fylldigere redegjørelse på en egnet måte, også når det gjelder sykdomsfremkallende smittestoffer.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til Innst. S. nr. 9 (2002-2003), jf. St.meld. nr. 17 (2001-2002), der komiteene sluttet seg til følgende:

"Komiteene viser til at Sårbarhetsutvalget foreslo å styrke kontrollen med svært farlige kjemikalier og sykdomsfremkallende smittestoffer, og vil be Regjeringen om å vurdere hvilke tiltak som kan iverksettes for en bedre sikring av lagre av kjemikalier og sykdomsfremkallende smittestoffer ved mikrobiologiske laboratorier og industrielle virksomheter. Komiteene vil videre be Regjeringen om å vurdere hvilke tiltak som kan iverksettes for bedre sikring mot at farlige kjemikalier som produseres eller brukes av vannverk, næringsmiddelbedrifter og industribedrifter kommer på avveie gjennom tyveri og sabotasje."

Dette flertallet kan ikke se at Regjeringen på en fullstendig måte har fulgt Stortingets oppfordring.

Komiteen vil be Regjeringen komme tilbake til Stortinget med en helhetlig gjennomgang av på hvilken måte og på hvilke arenaer Norge best kan bidra i arbeidet med nedrustning og ikke-spredning, og fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen om å fremme en sak for Stortinget med en helhetlig gjennomgang av på hvilken måte og på hvilke arenaer Norge best kan bidra i arbeidet med nedrustning og ikke-spredning."

Reservestyrke (jf. kap. 4, 5 og 12)

Sivilforsvaret

Komiteen har merket seg at det arbeides med ny lov om Sivilforsvaret og at det samtidig vil foretas en

gjennomgang av styrkestrukturen. Komiteen støtter forslaget om at det vurderes et tettere samarbeid med Brannvesenet.

Komiteen ber Regjeringen avklare om det er behov for sanitetsavdeling i Sivilforsvaret, og om Sivilforsvaret skal fornye bl.a. bærbart utstyr for helsepersonell til bruk i ulendt terreng eller ikke.

Komiteen mener det er viktig at flest mulig får en utdanning eller opplæring innenfor samfunnssikkerhet som gir relevant kompetanse. Komiteen ser positivt på en utredning av felles sesjon for personell til Forsvaret, Sivilforsvaret og eventuelle andre beredskapsmyndigheter (forsterkningsgrupper).

Komiteen ber om at lengden på tjenesten og innholdet i den sivile verneplikten også blir vurdert, bl.a. i forhold til prinsippet om likebehandling og samfunnets behov for opplæring og kompetanse på sårbarhet og samfunnssikkerhet innenfor totalforsvarskonseptet.

Komiteen har merket seg det voldsforebyggende arbeid (VOKT) som spesielt skal avdekke og forebygge mobbing, vold og konflikter i ungdomsmiljøet. Komiteen er enig i at dette arbeidet må prioriteres.

Heimevernet

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til Innst. S. nr. 234 (2003-2004), jf. St.prp. nr. 42 (2003-2004), om den videre modernisering i Forsvaret i perioden 2005-2008. HV skal ha oppdrag knyttet til suverenitetshevdelse og må kunne forsterke annen militær tilstedeværelse i utsatte områder og ivareta spesielle oppdrag som f.eks. forsterket grensevakt, styrkebeskyttelse, sikring av nasjonale styrker og mottak av allierte forsterkninger. Dette må HV-styrken være trent til å mestre. Når det gjelder bistand til politiet i forbindelse med å bekjempe terroranslag, kan HV i gitte situasjoner være en viktig ressurs. Slik bistand antas primært å kunne være aktuelt i forbindelse med situasjoner der det iverksettes omfattende objektsikring, eller hvor beskyttelsesbehovet vil strekke seg over en lengre tidsperiode.

HV vil i 2005 starte utviklingen av en kjerne av styrker på høy beredskap innsatsstyrkene (ca. 5 000 personell). Ytterligere forsterkning lokalt vil bli ivaretatt av forsterknings- og oppfølgingsstyrker (hhv. 20 000 og 25 000 personell). I tillegg skal HV ha en reserve på 33 000 personell. HVs styrke vil totalt være på ca. 83 000 personell.

Flertallet vil vise til Innst. S. nr. 234 (2003-2004) jf. St.prp. nr. 42 (2003-2004) Den videre moderniseringen av Forsvaret 2005-2008 vedrørende omstillingen i Heimevernet (HV) der et flertall understreket at Vernepliktsverket får en nøkkelrolle i å etablere en kompetansedatabase for reserven på 33 000 personer.

Kystvakta

Komiteen vil understreke at Forsvaret gjennom Kystvakta har fått tildelt begrenset politimyndighet for blant annet fiskerioppsyn, fangstoppsyn, tolloppsyn og miljøoppsyn og yter en betydelig bistand innen red-

ningstjenesten og i forbindelse med bergingsberedskap til sjøs. Det sivilt-militære samarbeidet fungerer godt og vil utvikles videre.

Kommune og fylkesmann (jf. kap. 11)

Komiteen har merket seg at fylkesmennenes ansvar og oppgaver innen samfunnssikkerhet og beredskap gjennomgås for å sikre god kvalitet, ønsket kompetanse og nødvendige ressurser. Det skal legges fram en rapport som skal danne grunnlaget for revisjon av fylkesmannens beredskapsinstruks.

Komiteen viser til Innst. S. nr. 9 (2002-2003), jf. St.meld. nr. 17 (2001-2002), og ber om at de kommunene som ennå ikke har utarbeidet selvstendige sårbarhets- og beredskapsplaner, blir pålagt å slutføre dette arbeidet. Komiteen mener at fylkesmannens samordningsansvar får større reell betydning når alle kommuner deltar i dette arbeidet.

Komiteen viser til at Regjeringens kriseinformasjonssenhets (Kriseinfo) består av informasjonssjefer fra ti ulike departement som skal bistå sentralforvaltningen med informasjonshåndtering ved større kriser og hendelser i fredstid. Komiteen har merket seg at Statskonsult sitter med ansvaret for sekretariatsfunksjonen for Kriseinfo, men at oppgavene knyttet til sekretariatet inntil videre har blitt ivaretatt av Moderniseringsdepartementets budsjett i påvente av en evaluering, etter at Statskonsult ble foreslått omdannet til aksjeselskap fra 1. januar 2004. Komiteen mener at evalueringen av Kriseinfo bør komme i gang så snart som mulig.

Komiteen fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen iverksette en evaluering av organiseringen av Kriseinfo."

Klimaendringer og konsekvenser for samfunnssikkerheten (jf. kap. 8)

Komiteen har merket seg rapporter om at klimaendringer allerede har påvirket mange fysiske og biologiske systemer over hele kloden. Klimaendringer kan medføre økt sårbarhet i kritisk infrastruktur og primærnæringene, og kan medføre helsemessige konsekvenser. Det er behov for økt kunnskap om klimaendringenes konsekvenser for sikkerhets- og beredskapsarbeidet.

Komiteen vil understreke at endrede klimatiske betingelser krever økt bevisstgjøring i berørte virksomheter og hos ansvarlige myndigheter.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, mener at den trusselen klimaendringene utgjør for samfunnssikkerheten, ikke er tilstrekkelig vektlagt i stortingsmeldingen. Flertallet viser til at årsaker til temperaturstigning i form av menneskelig aktivitet ikke er gitt noen plass, og at vurderingene og tiltak som er beskrevet utelukkende er forbeholdt nasjonale oppgaver knyttet til skred, ras og flom i Norge. Flertallet mener at norske bidrag til å

redusere den globale klimatrusselen, både i form av å begrense norske klimautslipp og i form av internasjonal aktivitet for å øke oppslutningen om og forpliktelsene til dette, burde vært omtalt. Flertallet mener det er en svakhet at meldingen legger mer vekt på å tilpasse seg klimaendringer enn å begrense dem.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti viser til meldingen der det blir presisert at klimaendringer vil gi økologiske og samfunnsmessige konsekvenser. Regjeringen har et overordnet ansvar for miljø, både nasjonalt og internasjonalt (globalt) for å forebygge klimaendringer, f.eks. Kyoto-avtalen. For den sivile beredskap blir det en hovedoppgave å kunne håndtere konsekvensene av klimaendringene, f.eks. skred, ras og flom.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til at det er gitt økonomisk bistand til å starte opp et samarbeidsprosjekt mellom tre fylkeskommuner, ledet av Norges geologiske undersøkelse (NGU). Prosjektet har hatt som hensikt å kartlegge og informere om store fjellskred. Flertallet mener at dette prosjektet bør videreføres i sin nåværende form, og foreløpig ikke inngå som en del av det nasjonale programmet for skredkartlegging under NGU.

Flertallet viser til at større fare for ekstremt vær kan gi seg dramatiske utslag for norsk sokkel. Flertallet mener det er en stor svakhet ved stortingsmeldingen at den ikke diskuterer oljevernberedskap i forbindelse med konsekvenser av klimaendringer.

Et annet flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, vil fremheve at de sikkerhetsmessige og beredskapsmessige utfordringer knyttet til klimaendringer er store, og har merket seg at Justis- og politidepartementet har gitt DSB i oppdrag å gjennomføre en utredning som ser nærmere på disse forholdene, og som også skal inneholde vurderinger av konsekvenser og aktuelle tiltak.

Dette flertallet vil presisere at dette arbeidet bør prioriteres høyt og vil fremme følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen om å iverksette arbeid for å få oversikt over mulige konsekvenser av klimaendringer, og fremme en sak for Stortinget om aktuelle tiltak for å begrense effektene av klimaendringer innenfor alle samfunnssektorer."

Sikkerhets- og beredskapsarbeid innen enkelte sektorer (jf. kap. 10 og 12)

Nødnett (jf. kap.12)

Komiteen viser til Innst. S. nr. 9 (2002-2003), jf. St.meld. nr. 17 (2001-2002), og til de respektive partiers merknader om nytt digitalt nødsamband.

Komiteen vil vise til at Regjeringen i Tillegg nr. 3 til St.prp. nr. 1 (2004-2005) fra Justis- og politidepartementet tar initiativ til utbygging av et felles digitalt

radiosamband for nød- og beredskapsetatene, hvor det legges opp til en prosess med sikte på ferdigstillelse av et landsdekkende nødnett i løpet av 2009. Det vises til at denne saken pr. november 2004 er til behandling i Stortingets justiskomite.

Informasjonssikkerhet

Komiteen merker seg at det skal vurderes om en koordinerende enhet som effektivt kan håndtere en krise der flere samfunnskritiske funksjoner blir angrepet samtidig bør etableres.

Komiteen vil påpeke nødvendigheten av tilstrekkelig og tilgjengelig kompetanse for gjenoppbygging av data.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Høyre og Kristelig Folkeparti, mener St.meld. nr. 39 (2003-2004) ikke på en tilstrekkelig måte tar inn over seg at det offentlige Norges vern mot IT-angrep synes for lite koordinert. Flertallet mener at ansvaret for det offentlige IT-sikkerhet synes for dårlig, og at dette sakskomplekset lider under det faktum at for mange aktører er tildelt ansvar. Dette gjelder ikke bare på underordnet nivå, men det kan også synes som om det på departementalt nivå er for mange som har en rolle i utformingen av den statlige IT-sikkerheten. Flertallet mener dette ansvaret må samles i langt større grad, og viser til Innst. S. nr. 9 (2002-2003), jf. St.meld. nr. 17 (2001-2002), der komiteene mente at:

"Komiteene mener det er svært viktig at Økokrim oppretter et senter til bekjempelse av datakriminalitet. Komiteene mener det blir viktig å utvikle lovverk og tiltak mot IKT-kriminalitet."

Flertallet mener i tillegg at det offentlige organisatoriske ansvar må klargjøres, og at ansvaret også sentralt i større grad må sentraliseres.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti viser til Regjeringens fire overordnede mål for arbeidet med informasjonssikkerhet. Disse medlemmer vil vise til Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) som er tillagt ansvaret for Varslingssystem for digital infrastruktur (VDI) og det viktige arbeidet de gjør både for offentlige etater og private bedrifter. NSM er tillagt sertifiseringsmyndighet for IT-sikkerhet i IT-produkter og systemer.

Videre vil disse medlemmer vise til at Politiets datakrimsenter ble etablert i 2002 og offisielt åpnet i 2003. Senteret er foreløpig organisert under ØKO-KRIM, men vil fra 1. januar 2005 inngå i et nytt særorgan i politiet: Den nasjonale enhet for bekjempelse av organisert kriminalitet og annen alvorlig kriminalitet (se meldingens kapittel 8.1)

Komiteen viser til komiteens spørsmål nr. 28 og justisministerens svar datert 25. oktober 2004, se vedlegg. Ansvaret for Senter for informasjonssikring (SIS) er nå overført fra Nærings- og handelsdepartementet til Moderniseringsdepartementet.

Kraftforsyning

Komiteen har merket seg at Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) har utarbeidet et strategidokument for arbeidet med kraftforsyningsberedskap.

Komiteen vil understreke at det er viktig å opprettholde og videreføre kompetanse på områder innen kraftsektoren, som f.eks. vedlikehold av kraftverk, linjenett, demninger og øvrig infrastruktur.

Transport

Komiteen har merket seg at Regjeringen har fremmet forslag om en felles Havarikommisjon for transportulykker innen sivile luftfarts-, jernbane-, vei- og sjøfartsulykker samlet og at dette pr. november 2004 er til behandling i Stortingets næringskomité. Komiteen ser en styrke i en samlet behandling av ulykker, og mener at et formelt samarbeid mellom tilsynene på de samme områdene også vil kunne gi bedre effekt av arbeidet med oppfølging og forbedring av sikkerheten.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Høyre og Kristelig Folkeparti, viser til at komiteene i Innst. S. nr. 9 (2002-2003), jf. St.meld. nr. 17 (2001-2002), ba om følgende under avsnittet Transportsikkerhet:

"Komiteene viser til at Sårbarhetsutvalget foreslo å opprette en uavhengig tilsynsordning for sikkerheten på veger og i tunneler, og at det skulle utarbeides klare krav til sikkerhetsnivå i konsesjonsvilkårene når transportruter legges ut på anbud. Komiteene viser til at det er betydelige oppgaver knyttet til å opprettholde og styrkes sikkerheten for transport på veger og i Norges mange tunneler, også knyttet til bedre sikring av transport av farlig gods langs norske veier. Komiteene mener at disse forslagene fra Sårbarhetsutvalget bør følges opp og vil be Regjeringen om å utrede en tilsynsordning som skal ivareta sikkerheten på veger og i tunneler, samt å utarbeide tydeligere krav til sikkerhetsnivå i konsesjonsvilkårene når transportruter legges ut på anbud.

Komiteene vil be Regjeringen komme tilbake til Stortinget med forslag om å øke sikkerheten i t-bane/togtunneler, vegtunneler og ved sjøtransport i forbindelse med rulleringen av Nasjonal transportplan. Komiteene mener det må innføres sikkerhetskontroll ved alle større flyplasser og at ID-kontrollen skjerpes.

Komiteene vil be Regjeringen vurdere om politiet bør få nødvendig lovgivning for å kunne få adgang til passasjerlistene ved innenriksflyvninger, i tillegg til utenriksflyvninger."

Flertallet kan ikke se at disse anmodningene er tilstrekkelig fulgt opp i den framlagte stortingsmeldingen.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, vil vise til at Regjeringen på flere samfunnssektorer i økende grad omstiller statlig virksomhet til aksjeselskaper. Slik AS-ifisering har et kostnadsfokus som etter dette flertallets syn ikke lar seg forene med grunnleggende prinsipper for samfunnssikkerhet. Statlige etater har et ansvar som strekker seg utover det faktum at det skal være et kostnadsfokus på etatens virksomhet. Å omgjøre statlige virksomheter til aksjeselskaper vil også bidra til å

splitte opp innarbeidede fagmiljøer. Dette er svært uheldig, og bidrar ikke til at etatene kan koordinere sin virksomhet mot en høyere grad av samfunnssikkerhet. Det er ingen garanti for at etableringen av aksjeselskaper vil medføre at det etableres gode fagmiljøer. Det kan heller tenkes at de offentlige fagmiljøene som var etablert, vil forvitte som en følge av denne omstillingen, som dessverre også ofte er koblet sammen med en nedbemanning. Dette flertallet viser også til at Norge er et lite, langstrakt land med en langstrakt kyst og med små fagmiljøer, for eksempel knyttet til jernbane.

Det er etter dette flertallets mening viktig at etater med ansvar for transport til lands og til havs ikke omgjøres til aksjeselskaper, men at Regjeringen heller vektlegger hvordan disse fagmiljøene kan utvikles og samordnes i offentlig regi.

Det er dette flertallets oppfatning at meldingen i liten grad reflekterer et reelt sentralt ansvar for samfunnssikkerhet. I stadig økende antall eksempler ser vi behovet for at det tas et overordnet ansvar for samfunnets totale sikkerhet. Transportberedskapen må ses i en slik sammenheng, og det er uheldig om kunnskap og kompetanse i dette arbeidet fragmenteres. I verste fall vil det kunne svekke muligheten til effektiv krisehåndtering. Dette flertallet ser det derfor som ønskelig at Regjeringen kommer tilbake til Stortinget med en melding om hvordan de vil prioritere en modernisering av beredskapsordningene innen transportsektoren.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti peker på at tiltakene det her vises til, enten er fulgt opp eller at arbeid med oppfølging er i gang. Disse medlemmer viser til at det er et omfattende FN- og EU-regelverk på området som har gitt oppdatering av norsk regelverk med iverksettelse 1. januar 2005. Dette inkluderer også tilsynsordninger.

Disse medlemmer viser til St.meld. nr. 24 (2003-2004) Nasjonal transportplan og St.meld. nr. 39 (2003-2004). Sikkerhetskontroll er nå praksis ved alle stamflyplassene og ved de regionale lufthavner. Videre vil disse medlemmer vise til at politiet ved mistanke om noe kriminelt i dag har adgang til passasjerlister ved innenriksflyvninger.

Sikkerhet på skip

Komiteen viser til at komiteene i Innst. S. nr. 9 (2002-2003), jf. St.meld. nr. 17 (2001-2002), ba om følgende:

"Komiteene vil be Regjeringen foreta en gjennomgang om sikkerhet og antiterroriltak mot norsk skipsfart."

Komiteen viser til punkt 10.3.2 i St.meld. nr. 39 (2003-2004) der det gjøres rede for det arbeidet som er igangsatt når det gjelder sikkerhet og antiterroriltak mot norsk skipsfart. Komiteen vil eksempelvis henlede oppmerksomheten mot kommende tiltak som at skip, rederier og havneanlegg skal ha en sikkerhetsansvarlig og at det skal utarbeides sårbarhetsanalyser og sikkerhetsplaner.

Kystberedskap

Komiteen peker på at Norge har jurisdiksjon over et havområde som er syv ganger større enn vårt land-territorium, og dette er blant verdens mest ressursrike og produktive havområder. Det er derfor behov for omfattende kystovervåkning, i et samarbeid mellom sivile og militære myndigheter.

Komiteen har merket seg at detaljprosjektering av trafikkentralen Nord-Norge i Vardø er startet. Fram til trafikkentralen settes i operativ drift vil overvåkingen av skipstrafikken utenfor Nord-Norge ivaretas av Kystverket ved Fedje trafikkentral og ved bruk av AIS (Automatisk informasjonssystem), samt ved samarbeid med Forsvaret. Komiteen har merket seg at Kystverket har ansvar for forebyggende tiltak, overvåkning av skipstrafikken, mottak av informasjon av farlig last, og for å aksjonere ved behov.

Komiteen deler Regjeringens visjon om helhetsløsninger og god ressursutnyttelse og mener at det kan være noe å hente på samarbeidsstrukturer innen kystberedskapen, f.eks. kystdirektorat, kystverk og sjøkartverk.

Komiteen vil understreke at formålet med overvåkning skal være å etablere et godt situasjonsbilde, og kontinuerlig videreutvikle et tilfredsstillende beslutningsgrunnlag. I det nasjonale overvåkningskonseptet bør det legges vekt på fellestenkning i forhold til forskning og utvikling, anskaffelse og utnyttelse av både militære og sivile systemer. Innsamlet og bearbeidet informasjon må i størst mulig grad gjøres tilgjengelig for brukere i et nettverk. Komiteen mener at for å muliggjøre fellestenkning og tilgjengelighet, vil det være avgjørende med en velfungerende informasjonsinfrastruktur som beskrevet i Innst. S. nr. 234 (2003-2004), jf. St.prp. nr. 42 (2003-2004).

Komiteen vil vise til at det er opprettet en krisestyrringskommando på Reitan, som også ivaretar viktige overvåkningsfunksjoner i nordområdene. Komiteen viser i den forbindelse til Innst. S. nr. 9 (2002-2003), jf. St.meld. nr. 17 (2001-2002), og til Innst. S. nr. 234 (2003-2004), jf. St.prp. nr. 42 (2003-2004). Komiteen viser også til justisministerens svar til komiteen på spørsmål nr. 1, gitt i vedlegg til denne innstillingen.

Mat og næring

Komiteen har merket seg at Mattilsynet skal avklare og konkretisere sin rolle i samfunnssikkerhetsarbeidet etter kravene i lov om forebyggende sikkerhetstjeneste og lov om helsemessig og sosial beredskap.

Komiteen slutter seg til Nærings- og handelsdepartementets prioriteringer knyttet til samfunnssikkerhet og næringsberedskap.

Komiteen mener det er svært viktig å sikre kritisk infrastruktur og mulighetene for sikker tilgang på samfunnsviktige varer og tjenester, og komiteen er derfor tilfreds med at dette nå skal vurderes.

Komiteen har merket seg at det er gjennomført risiko- og sårbarhetsanalyser bl.a. når det gjelder matvaretilgang.

Komiteen er kjent med at det er inngått juridisk bindende avtaler som skal dekke de krisescenariene som ikke dekkes av beredskapslovverket. Rammebetingelsene fastsettes av myndighetene som også har det formelle ansvaret.

Komiteen viser til omtalen av mattrygghet. Komiteen er enig i at trygg mat må være en prioritert oppgave, men savner en gjennomgang av matvaresikkerhet. Komiteen mener det er av stor samfunnssikkerhetsmessig betydning å sikre god og likeverdig matvareberedskap i hele landet.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet viser til merknadene fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet i Innst. S. nr. 9 (2002-2003), jf. St.meld. nr. 17 (2001-2002), som ba Regjeringen om å vurdere å gjenopprette et basismatvarelager i Finnmark, samt å opprettholde et matkornlager og et såkornlager i Nord-Norge og Sør-Norge.

Helse

Komiteen har merket seg at det er inngått avtale med Smittskyddsinstituttet i Sverige om døgnerberedskap for bruk av deres høysikkerhetslaboratorium (P4-nivå) ved behov for å undersøke særlig smittsomme mikrober. Videre har komiteen merket seg at Helseforetakene og Folkehelseinstituttet er i ferd med å oppgradere sine laboratorier på P3-nivå, og at dette gir Norge en god og tilstrekkelig beredskap på området.

Komiteen vil understreke viktigheten av oppfølging fra helsemyndighetenes side, slik at primær- og spesialisthelsetjenesten får styrket beredskapsplanlegging og krisehåndtering ved smittsomme sykdommer og mulig bioterrorisme. Komiteen vil presisere at selv om helsevesenet i seg selv er en beredskapsorganisasjon, har de behov for å øve sammen med andre institusjoner/organisasjoner og gå igjennom ulike krisescenarier.

Komiteen viser til at smittevernloven pålegger alle kommuner å ha smittevernplaner, og at de etter helse- og sosialberedskapsloven er pålagt beredskapsplaner.

Komiteen ber Regjeringen følge opp og iverksette nødvendige tiltak overfor de kommunene som mangler slike planer.

Komiteen vil påpeke nødvendigheten av at Norge har en sykehusberedskap både nasjonalt og ved avtale med andre land for å takle større kriser.

Samordning av sikkerhets- og beredskapsarbeidet (jf. kap. 11)

Komiteen har merket seg at Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) har kommet godt i gang med sitt arbeid. Arbeidsoppgavene for DSB spenner over et vidt spekter og foregår både nasjonalt og internasjonalt.

Komiteen er tilfreds med at Nasjonalt utdannings-senter for samfunnssikkerhet og beredskap (NUSB) i Asker skal være kompetansesenter for både samfunnssikkerhetsspørsmål og totalforsvar. Komiteen er

enig i at opplæringstilbudet må utvikles i nært samarbeid både med relevante sivile institusjoner/fagmiljøer og Forsvarets kompetansemiljøer (f.eks. Forsvarets forskningsinstitutt, Forsvarets høyskole).

Komiteen ser det som viktig at DSB har en sentral rolle som aktiv deltaker i internasjonalt arbeid innen regelverksutvikling og sivil krisehåndtering, både med de andre nordiske landene og gjennom samarbeid med FN, NATO, EU.

Komiteen har merket seg at det er et nært samarbeid og en koordinering mellom Forsvarsdepartementet og Justisdepartementet om både ressurstildeling og styring av Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM), samt om mål for det forebyggende sikkerhetsarbeidet i sivil og militær sektor.

Brann og redningsressurser

Komiteen har merket seg at Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap er sentral tilsynsmyndighet for de kommunale og interkommunale brannvesenene, samt brannvernet på Svalbard.

Komiteen er fornøyd med at det er satt fokus på brann i pleie- og omsorgsboliger, på uerstattelige nasjonale kulturverdier, i tunneler m.m. for å forebygge hendelser.

15. JUSTISKOMITEENS MERKNADER

Utkast til innstilling har vært forelagt justiskomiteen som i brev av 24. november 2004 opplyser følgende:

"Justiskomiteen viser til forsvarskomiteens utkast til innstilling datert 18. november 2004 vedrørende St.meld. nr. 39 (2003-2004).

Justiskomiteens medlemmer slutter seg til forsvarskomiteens innstilling og merknader til St.meld. nr. 39 (2003-2004). Justiskomiteens medlemmer vil imidlertid foreslå følgende presiseringer under kapitlet "Det nye Totalforsvarskonseptet" (s. 92, linje 22-27 i den foreløpige avgitte innstilling):

"Komiteen vil presisere begrepet totalforsvar i lys av samfunnssikkerhets- og beredskapsarbeidet. Totalforsvaret omfatter utnyttelse av de militære og sivile ressurser for å opprettholde et organisert og funksjonsdyktig samfunn, beskytte befolkningen samt samfunnets verdier. Det militære forsvaret består av Forsvaret. Den sivile delen av totalforsvaret omfatter hele samfunnet med alle sine funksjoner som må fungere i krise og krig. Komiteen vil også presisere at de totale ressurser som er tilgjengelige for å håndtere en krig, også skal kunne brukes ved vanskelige, kriselignende hendelser i fred."

Justiskomiteen har ellers ingen ytterligere merknader."

16. FORSLAG FRA MINDRETALL

Forslag fra Fremskrittspartiet:

Forslag 1

Stortinget ber Regjeringen foreta en vurdering av de sikkerhetstiltak som er igangsatt for å holde oversikt over de islamistiske miljøene i Norge, som står for ekstreme

holdninger som går på tvers av de verdier det norske samfunn er bygget på, og vurdere ytterligere tiltak for å begrense disse miljøenes mulighet til å utvikle seg.

Forslag 2

Stortinget ber Regjeringen vurdere en eventuell godkjenningsordning for imamer som skal ha sitt virke ved norske moskeer, slik at man minsker muligheten for at det kan etableres miljøer rundt disse moskeene som kan tjene til å arbeide imot det norske samfunnets sikkerhetsinteresser.

Forslag 3

Stortinget ber Regjeringen iverksette hovedelementene i forslagene fra Sårbarhetsutvalget ledet av Kåre Willoch.

17. KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til meldingen og rår Stortinget til å gjøre slikt

vedtak:

I

Stortinget ber Regjeringen utrede spørsmålet om en sentral krisehåndteringsenhet som ved kriser skal ha koordineringsansvar av departementet og etater som må være operative i beredskapsarbeidet, og komme tilbake til Stortinget med saken på egnet måte.

II

Stortinget ber Regjeringen gå gjennom beredskapslovgivningen bl.a. med tanke på klargjøring av kommandolinjer og definering av gråsoner i akuttssituasjoner.

III

Stortinget ber Regjeringen om å fremme en sak for Stortinget med en helhetlig gjennomgang av på hvilken måte og på hvilke arenaer Norge best kan bidra i arbeidet med nedrustning og ikke-spredning.

IV

Stortinget ber Regjeringen iverksette en evaluering av organiseringen av Kriseinfo.

V

Stortinget ber Regjeringen om å iverksette arbeid for å få oversikt over mulige konsekvenser av klimaendringer, og fremme en sak for Stortinget om aktuelle tiltak for å begrense effektene av klimaendringer innenfor alle samfunnssektorer.

VI

St.meld. nr. 39 (2003-2004) - om samfunnssikkerhet og sivilt-militært samarbeid - vedlegges protokollen.

Oslo, i forsvarskomiteen, den 25. november 2004

Marit Nybakk
leder

Åse Wisløff Nilssen
ordfører

Vedlegg

Brev fra Justisdepartementet v/statsråden til forsvarskomiteen, datert 25. oktober 2004

Svar på spørsmål om St.meld. nr. 39 (2003-2004) Samfunnssikkerhet og sivilt-militært samarbeid

Det vises til Forsvarskomiteens brev 12. oktober 2004. Spørsmålene i brevet er her angitt i kursiv.

1. Krisestyringskommandoen på Reitan- jf. vedtak i Inns. S. nr. 9 (2002-2003):

- a. Hvordan går det med gjennomføringen av vedtaket, hva har skjedd til nå?*
- b. Ber om en vurdering av samlokalisering av Hovedredningssentralen i Bodø inn på Reitan og en vurdering av trafikksentralen i Vardø også inn på Reitan.*

a. I forbindelse med behandlingen av Innst. S. nr. 342 (2000-2001), jf. St.prp. nr. 45 (2000-2001) om omleggingen av Forsvaret i perioden 2002-2005, vedtok Stortinget at det skulle opprettes en Landsdelskommando Nord på Reitan (LDKN). Stortinget sluttet seg også til at denne skulle være en nasjonal krisestyringskommando for nordområdene. Det vises også til Stortingets vedtak i forbindelse med behandlingen av Innst. S. nr. 9 (2002-2003), jf. St.meld. nr. 17 (2001-2002) Samfunnssikkerhet.

Enheten ble opprettet i desember 2002 og erklært operativ i mars 2003. Stortingets vedtak er med andre ord gjennomført fra Forsvarets side. Det kan også legges til at Stortinget har gitt sin tilslutning til at LDKN rendyrkes som krisestyringskommando på permanent basis, jf. Innst. S. nr. 234 (2003-2004) til St.prp. nr. 42 (2003-2004) om den videre moderniseringen av Forsvaret i perioden 2005-2008.

b. Forsvarsdepartementet nedsatte i mars 2003 en arbeidsgruppe bestående av aktuelle etater for å gjennomgå kystberedskapen. Det er en målsetting at de samlede overvåkingsressurser kan utnyttes på en rasjonell måte for løsning av de sivil og militære oppgavene. Rapporten ble avlevert til Forsvarsdepartementet i mai 2003. Arbeidsgruppen konkluderte med at det ikke er nødvendig å samlokalisere personell fra de berørte etatene på permanent basis, men heller dele på innhentet informasjon gjennom elektroniske løsninger. Arbeidsgruppens forslag blir i all hovedsak fulgt opp av Fiskeri- og kystdepartementet.

Hovedredningssentralen Bodø har igangsatt en prosess for samlokalisering med Bodø kystradio og det tas sikte på innflytting i nye felles lokaler i januar/februar 2006, jf. St.prp. nr. 1 (2002-2003), St.prp. nr. 1 (2003-2004) og St.prp. nr. 1 (2004-2005).

Hovedredningssentralens arbeid er svært utadrettet. Det er til tider stor pågang (besøk) fra presse, pårørende (ved og etter ulykker), samarbeidspartnere samt generelt besøk fra interesserte mv. Det vil være upraktisk dersom denne virksomheten blir lagt til fjellanlegget på Reitan.

I St.prp. nr. 65 (2002-2003) ble Stortinget orientert om at regjeringen, på bakgrunn av det endrede trafikk-mønsteret i nordområdene, ville foreslå etablering av en trafikksentral i Nord-Norge i Vardø. Kystverket skulle ha ansvaret for opprettelsen og driften da Kystverket er ansvarlig for sivil maritim trafikkkontroll og overvåking, og driver trafikksentralene i Sør-Norge. Når det gjelder lokaliseringen, er det lagt vekt på strategisk beliggenhet og distriktspolitiske hensyn. Regjeringen foreslo derfor at trafikksentralen burde legges til Vardø, som har en strategisk beliggenhet i forhold til Barentshavet, både ut fra et nasjonalt perspektiv, ut fra et samarbeid med Russland, og i forhold til den internasjonale trafikken i området. I St.prp. nr. 1 (2003-2004) for Fiskeridepartementet fremmet regjeringen forslag om startbevilgning og bestillingsfullmakt for oppstart av arbeidet med trafikksentral i Vardø. Dette fikk Stortingets tilslutning, jf. Budsjett-innst. S. nr. 13. (2003-2004). Arbeidet med etablering av trafikksentralen er startet.

Fiskeri- og kystdepartementet har etablert et tettere samarbeid med Russland om sjøsikkerhet og oljevernberedskap i de nordlige farvann. Som en del av dette arbeidet vurderes det også et samarbeid om sivil trafikkkontroll og overvåking i Barentshavet, med trafikksentralen i Vardø som knutepunkt i Norge. I denne sammenheng er det et tett samarbeid mellom Fiskeri- og kystdepartementet/Kystverket og Forsvarsdepartementet/ Forsvaret om bruk av eksisterende infrastruktur og informasjonsutveksling. I forbindelse med etablering av trafikksentralen arbeides det for å samlokalisere denne med Vardø Radio.

2. Har Forsvaret utarbeidet en oversikt over materiell som kan stilles til disposisjon for politiet ved behov?

Forsvaret har ikke utarbeidet en særskilt oversikt over materiell eller øvrige ressurser som kan stilles til disposisjon for politiet. I prinsippet kan alt av Forsvarets utstyr og materiell stilles til disposisjon, gitt at dette skjer i henhold til konstitusjonelle rammebetingelser, jf. Grunnlovens § 99 andre ledd, og bestemmelser gitt i Instruks om Forsvarets bistand til politiet, fastsatt ved Kongelig resolusjon 28. februar 2003.

3. De nasjonale overordnede beredskapsplanverk tilpasses NATOs krisehåndteringssystem og ventes ferdig utarbeidet i 2008. Legges strukturen i det reviderte beredskapssystemet til grunn i øvelser nå, eller øves det etter gamle planer fram til etter 2008?

Det nasjonale beredskapssystemet bygger på strukturen i NATOs krisehåndteringssystem NATO Crisis Response System (NCRS), men innholdet er tilpasset nasjonale forhold. Det nasjonale revisjonsarbeidet nærmer seg ferdigstillelse.

Strukturen i det reviderte beredskapssystemet legges til grunn for øvelser nå. Under gjennomføring av

NATOs årlige krisehåndteringsøvelse Crisis Management Exercise (CMX) 2004 ble utkastene til nye beredskapssystemer, både nasjonale og i NATO, benyttet og de vil bli benyttet ved fremtidige øvelser.

4. Det har fremkommet opplysninger om at ansvarslinjene ved øvelser kan være uklare mellom ulike offentlige etater: Sivilforsvaret, Politiet, Helsedirektoratet, Forsvarets ulike våpengrener etc. Hvordan er dette ansvaret fordelt for å sikre en overordnet ansvarlig instans?

Ansvarslinjene ved øvelser gjenspeiler etatenes ansvar i en reell krisesituasjon. Ansvarslinjene er avklart og omforent mellom berørte instanser og departementer, og krisehåndteringen skjer i samsvar med ansvars- og sektorprinsippet og i henhold til prinsippene for sentral krisehåndtering, jf. St.meld. nr. 39 (2003-2004). Samfunnssikkerhet og sivilt-militært samarbeid, pkt. 11.3. Hvis spørsmålet sikter til ansvarsfordelingen mellom politiet og Forsvaret er dette beskrevet i pkt. 5.1.1.

Ansvaret for å avholde og planlegge øvelser tilligger også etatene. Det er viktig at de etater som har en rolle i krisehåndteringen deltar i planlegging og gjennomføring av øvelser, for at de skal bli så realistiske som mulig. Hovedredningssentralene har et ansvar for å stimulere til øvelser innen redningstjenesten. Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) har lagt vekt på å synliggjøre ansvars- og rollefordeling ved gjennomføring av øvelser på sentralt, regionalt og kommunalt nivå.

5. Hvorfor fremmer ikke departementet en gjennomgang av beredskapslovgivningen parallelt med St.meld. nr. 39 (2003-2004)?

Beredskapslovgivningen ble grundig utredet av et offentlig utvalg (Beredskapslovutvalget) i 1995, jf. NOU 1995:31 - "Beredskapslovgivningen i lys av endrede forsvars- og sikkerhetspolitiske rammebetingelser". Utvalget konkluderte med at vilkårene for iverksetting er utformet så fleksibelt at de ikke utelukker muligheten for en konkret vurdering i det enkelte tilfelle, og etter utvalgets syn verken kan eller bør lovgiver oppstille helt klare og generelle retningslinjer for når beredskapslovgivningen skal benyttes. Departementet viser til St.meld. nr. 39 (2003-2004), pkt. 5.1.2, hvor det fremkommer at regjeringen slutter seg til Beredskapslovutvalgets (NOU 1995:31) vurderinger og konklusjoner om at beredskapsloven § 3 er en fullt ut tilstrekkelig hjemmel i forbindelse med aktuelle krisescenarier hvor det helt unntaksvis kan tenkes behov for å overføre ansvar fra politiet til Forsvaret.

6. Hvilke tiltak er det naturlig å utvikle videre for å få en bedre oljevernberedskap i et terrorperspektiv?

Det er viktig at de myndigheter som samhandler i en krisesituasjon med utgangspunkt i petroleumsinfrastrukturen utarbeider samordnede planverk, og at disse videreutvikles og øves jevnlig. I denne forbindelse er det nødvendig at både administrative og operative øvelser fokuserer på sivilt-militært samarbeid på alle

nivåer. Øvelse "Gemini", som avholdes årlig, er et eksempel på en øvelse innrettet mot terrortrusler mot oljeinstallasjoner, og hvor samarbeidet mellom politi og Forsvar øves særskilt.

For øvrig vises det til omtale om terror- og sabotagesituasjoner offshore i St.meld. nr. 39 (2003-2004), pkt. 5.1.4.

7. På hvilken måte blir øvingsområder og andre fasiliteter lagt til rette for at etater som skal fungere sammen i krise og krig, får øve sammen i fredstid?

Når Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) arrangerer øvelser benyttes i stor grad fasilitetene til dem som øves. I tillegg benyttes Nasjonalt utdannings for samfunnssikkerhet og beredskap (NUSB), 20 sivilforsvarsdistrikter, Beredskaps- og kompetansesentret i Sør-Trøndelag, Rogaland og Oppland, Norges brannskole i Tjeldsund og Justissektorens kurs- og øvingssenter i Stavern. For eksempel gjennomfører DSB i samarbeid med Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) syv samhandlingsøvelser med fylkesmenn og tilknyttede fylkesberedskapsråd i inneværende år.

Hovedprinsippet for øvelser i samvirke mellom Forsvaret og andre etater er at planlegging og ledelse skjer gjennom en tett integrert ledelsesorganisasjon, mens den taktiske utførelse skjer klart atskilt. Det er for eksempel ingen integrering av Forsvarets og politiets enheter under utførelse av oppdrag. Trening av ledelsesfunksjonen skjer kontinuerlig gjennom øvelser som CMX, Kristiania og Orion. Øvelser av denne typen krever i liten grad spesielle fasiliteter sammenlignet med rene militære øvelser.

Forsvarets infrastruktur for understøttelse av øving og trening av avdelinger er utviklet og bygget med Forsvarets behov for øye. I de tilfeller andre etater ser seg tjent med å benytte disse anleggene, stilles disse så langt som mulig til disposisjon.

8. I Innst. S. nr. 9 (2002-2003) jf. St. meld. nr. 17 (2001-2002) gav et stort flertall uttrykk for at det var ønskelig med et overordnet styringsansvar. Hvorfor fremmer ikke departementet forslag om en sentral krisestyringsenhet?

I St.meld. nr. 39 (2003-2004) Samfunnssikkerhet og sivilt-militært samarbeid er det i pkt. 11.3 gitt en detaljert redegjørelse for sentral krisehåndtering og regjeringens vurdering.

9. Stortinget gav ved behandlingen av St.meld. nr. 17 (2001-2002) noen tilbakemeldinger omkring ledelsen av det såkalte Koordinerings- og rådgivningsutvalget for etterretnings- og sikkerhetstjenestene. Hvorfor er det rullerende lederskapet av dette utvalget opprettholdt?

Også i det tidligere koordinerings- og rådgivningsutvalget for etterretnings, overvåkings- og sikkerhetstjeneste ble leder av utvalget valgt blant utvalgets medlemmer fra departementene. Denne ordningen ble videreført i forbindelse med etableringen av koordinerings- og rådgivningsutvalget for etterretnings- og

sikkerhetstjenestene (KRU). Ledelsen av utvalget vil alternere mellom Justisdepartementet, Forsvarsdepartementet og Utenriksdepartementet, i nevnte rekkefølge og for henholdsvis to år av gangen. Det er etablert et fast sekretariat for KRU, slik regjeringen gikk inn for i St.meld. nr. 17 (2001-2002) Samfunnssikkerhet.

10. Hvordan vurderes den todelte rapporteringsrutinen til Nasjonal sikkerhetsmyndighet, og hva er kommandolinjene i krise, krig og fred?

Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) er et sivilt direktorat administrativt underlagt Forsvarsdepartementet. NSM skal på vegne av Forsvarsdepartementet og Justisdepartementet ivareta et overordnet sektorovergripende ansvar for forebyggende sikkerhetstjeneste i henhold til sikkerhetsloven i henholdsvis militær og sivil sektor. Denne ansvarslinjen i fred opprettholdes i krise og krig. Fordeling av ansvaret for forebyggende sikkerhetstjeneste og NSM er fastsatt gjennom kgl. res. 4. juli 2003, og ytterligere utdypet ved at de to departementer i fellesskap har utarbeidet retningslinjer for etatsstyring av NSM.

Den todelte rapporteringslinjen har fungert godt. Etableringen av den todelte ansvar har bidratt til å sikre koordinerte tiltak for militær og sivil sektor innenfor forebyggende sikkerhet, samt etablere NSM som en viktig møteplass for militær og sivil sektor i spørsmål om forebyggende sikkerhet.

11. Hvilken rolle ser Justisdepartementet for seg at reserven i Heimevernet på 33 000 mann skal spille i ulike kriser? Hvilken responstid og rapporteringsrutiner skal denne styrken ha?

Stortinget sluttet seg i juni 2004, i forbindelse med behandlingen av Innst. S. nr. 234 (2003-2004), jf. St.prp. nr. 42 (2003-2004), til at det skal gjennomføres en kvalitetsreform i Heimevernet (HV). I brev til forsvarskomiteen av 11. mai 2004 presiserte forsvarsministeren at hensikten med reservestyrken er å kunne sikre utholdenhet ved særlig omfattende og langvarige kriser, og at reservestyrken ikke vil ha noen rolle i oppdrag av kort varighet.

Etter at Stortinget sluttet seg til kvalitetsreformen for HV, har forsvarsministeren i iverksettelsesbrevet for planperioden 2005-2008 gitt forsvarssjefen i oppdrag å gjennomføre reformen. Konkrete rutiner og organisatoriske forhold knyttet til HV-reserven vil bli vurdert i en helhetlig sammenheng i denne forbindelse.

12. Hvordan har endringene i den internasjonale sikkerhetssituasjonen påvirket arbeidet med St.meld. nr. 39 (2002-2003)?

Fremveksten av internasjonale terrornettverk og trusler om bruk av masseødeleggellesvåpen har blitt en viktig del av dagens trusselbildet. Terrortrusselen har fått økt oppmerksomhet de siste år og er blitt en viktigere del av den sikkerhetspolitiske utvikling og sikkerhets- og beredskapsarbeidet, slik det fremgår av St.meld. nr. 39 (2003-2004). I meldingen legges det vekt på at endringer i det internasjonale trusselbildet og globale sikkerhetsutfordringer skal møtes gjennom økt

internasjonalt samarbeid. Videre at det vil bli arbeidet aktivt for å skape større bevissthet om spørsmål tilknyttet det sivil-militære samarbeid, også på internasjonalt nivå, spesielt i NATO og FN.

13. I Innst. nr. 9 (2002-2003), jf. St.meld. nr. 17 (2001-2002) har flertallet merket seg at det vil bli arbeidet for å delta i den videre utviklingen av sivile ressurser i EUs sikkerhets- og forsvarspolitik. På hvilken måte har det fra norsk side blitt arbeidet med dette?

I St.meld. nr. 39 (2003-2004) redegjøres det for utviklingen av EUs sikkerhets- og forsvarspolitik. Som ikke-medlem deltar ikke Norge i EUs samarbeid om en felles utenriks-, sikkerhets- og forsvarspolitik. Det er imidlertid etablert mekanismer for dialog og konsultasjoner mellom EU og Norge og andre tredjeland.

Når det gjelder sivile aspekter har Norge meldt inn politiresurser (ca. 80 personer) som en del av det grunnlag EU vil kunne trekke på i en politioperasjon. Den norske beredskapsgruppen for internasjonal sivil krisehåndtering, som består av dommere, påtalemyndighet og fengselspersonell, vil også kunne benyttes i en EU-ledet sivil krisehåndteringsoperasjon. Norsk medvirkning er imidlertid avhengig av invitasjon til deltagelse fra EUs råd. Norge har bidratt i begge de sivile krisehåndteringsoperasjoner som EU så langt har iverksatt (EUPM og Proxima).

Nærmere beskrivelse av Norges deltagelse i EUs samordningsmekanisme for sivil krisehåndtering er gitt i St.meld. nr. 39 (2003-2004), pkt. 6.4.

14. Hvilket departement har det overordnede sikkerhetsansvaret for transportsektoren i Norge, eksempelvis kontroll av flypassasjerer?

Samferdseldepartementet er overordnet sikkerhetsansvarlig departement for transport innen veg, bane, luft og innenlands sjøtransport, som for eksempel kontroll av flypassasjerer.

15. Transport er viktig langs norskekysten. Hvilken etat har det overordnede ansvar for:

- Ett skip som trenger assistanse pga feil kurs
- Ett skip som trenger hjelp pga motorstopp og
- Ett skip som er i ferd med å synke og må evakueres?

Fiskeri- og kystdepartementet ved Kystverket er den etat som har det overordnede ansvar for situasjoner hvor skip trenger assistanse pga. feil kurs eller motorstopp. Dette følger av at Kystverket har det overordnede ansvar for sivil trafikk kontroll og overvåking, og myndighet etter forurensningsloven til å iverksette tiltak på skipets vegne for å unngå fare for akutt forurensning. Kystverkets ansvar rokker ikke ved det grunnleggende ansvar skipets fører har for navigeringen og manøvreringen av dette, og for å unngå fare for akutt forurensning, herunder å ta kontakt med andre skip eller kyststaten dersom det er tvil om egen posisjon eller på annen måte trenger assistanse.

Justisdepartementet ved hovedredningssentralene har det overordnede ansvar dersom det er fare for menneskeliv. Fiskeri og -kystdepartementet ved Kystverket

har det overordnede ansvar for hendelser som ikke innebærer fare for menneskeliv.

For å overvåke og kontrollere skipstrafikken i de mest risikoutsatte områdene i Sør-Norge er det etablert fire trafikksentraler, og pga. økende trafikk med olje i nordlige farvann er det under etablering trafikksentral for Nord-Norge i Vardø. I tillegg bygger Kystverket ut et system for automatisk identifisering av skip (AIS) langs kysten. Dette for primært å kunne overvåke transport av farlig og/eller forurensende last. AIS-informasjonen gjøres også tilgjengelig for Forsvaret. Forsvaret kan, i henhold til sin rolle innen KYBAL (KYstBeredskap og AksjonsLedelse), aksjonere på vegne av Kystverket som primæretat. Men Kystverket har også i denne situasjonen ansvaret.

Et skip som er ute av kurs og trenger assistanse vil normalt melde fra om dette gjennom en av kystverkets trafikksentraler, kystradioen eller hovedredningssentralen. Det samme vil være gjeldene for skip med motorstopp. Det overordnede ansvaret ligger hos Kystverket som vil iverksette tiltak for å assistere skipet.

Dersom et skip er i ferd med å synke og må evakueres er det en situasjon hvor liv og helse står på spill, og ansvaret tilligger hovedredningssentralene. En redningsaksjon eller annen assistanse vil i praksis bli utført av tilgjengelige ressurser som redningshelikoptertjenesten, Forsvarets fartøyer(kystvakt mv.), Kystverkets fartøyer, Redningsselskapet, private slepebåter mv. Kystverket og hovedredningssentralene skal til enhver tid ha oppdaterte ressursregistre.

Dersom det også anses å også være fare for akutt forurensning som følge av forliset, vil Kystverket mobilisere for en oljevernaksjon parallelt med redningsoperasjonen. Redning av liv og helse vil imidlertid ha først prioritet, og Kystverkets og andre offentlige og/eller private ressurser vil ikke bli disponert for en oljevernaksjon så lenge dette ikke er forenlig med redningsaksjonen.

16. Hvilken etat skal lede operasjonen om drikkevann i Norge blir forurenset som ledd i terrorangrep?

Det generelle ansvaret for antiterrorberedskap er lagt til politiet. For øvrig er det slik at virksomhetseier og den myndighet som har ansvaret i det daglige også har et ansvar i en terror- eller beredskapssituasjon (ansvarsprinsippet).

Som det framgår av St.meld. nr. 39 (2003-2004) vil en situasjon med forurenset drikkevann, der folk blir syke, være de kommunale smittevernmyndighetenes oppgave å håndtere. De kan eventuelt trekke Mattilsynets lokale ledd og eventuelt Folkehelseinstituttets feltepidemiologiske gruppe inn i arbeidet med å spore smitekilden og gi råd om tiltak. Ved mistanke om terror vil politiet kontaktes på vanlig måte, i samarbeid med smittevernmyndighetene. Kompetansemiljøer i Forsvaret, kan bistå som rådgivere.

Dersom konsekvensene av et terrorangrep blir svært omfattende og berører viktige samfunnsfunksjoner som følge av stort sykefravær, vil det være nødvendig å trekke inn flere myndigheter i håndtering av situasjonen. Den overordnede koordineringen på lokalt nivå

skjer gjennom det kommunale beredskapsrådet som ledes av ordføreren. På regionalt nivå er dette ansvaret lagt til fylkesberedskapsrådet under ledelse av fylkesmannen. Både det kommunale beredskapsrådet og fylkesberedskapsrådet er samordningsorganer, der ansvarsprinsippet legges til grunn.

Det vises også til fullmakten som politiet har i henhold til politiloven § 27 3. ledd for å beslutte og å iverksette, om nødvendig også å koordinere, tiltak for å avverge fare og begrense skader. Ansvaret gjelder inntil rett myndighet overtar og under forutsetning av at overtakelse skjer på kortest mulig tid.

For øvrig vises det til utredningen om sårbarheten i norsk landbasert vannforsyning og utarbeidelse av handlingsplan, beskrevet i St.meld. nr. 39 (2003-2004), pkt. 10.6.

Se også svar på spørsmål 23.

17. Vil det også i krigssituasjoner være slik at det er sivile etater som ber om militær assistanse, eller kan det være situasjoner disse rollene er byttet om?

I Innst. S. nr. 234 (2003-2004), jf. St.prp. nr. 42 (2003-2004), sluttet Stortinget seg til en videreutvikling av totalforsvarskonseptet. Totalforsvarskonseptets grunnprinsipp har i hele etterkrigstiden vært at samfunnets samlede ressurser om nødvendig skal kunne settes inn for å understøtte forsvaret av Norge i krig eller når krig truer.

Det nye totalforsvarskonseptet består av gjensidig støtte og samarbeid mellom Forsvaret og det sivile samfunn i hele krisespekteret fra fred til sikkerhetspolitisk krise og krig. Det er ikke lenger en forutsetning at beredskapslovgivningen trer i kraft. Prinsippet om sivil støtte til Forsvaret i krise og krig ligger fast. Det nye totalforsvarskonseptet vektlegger imidlertid i større grad militær støtte til det sivile samfunn.

Også i krigssituasjoner vil det altså kunne finne sted gjensidig støtte og samarbeid mellom Forsvaret og det sivile samfunn. Omfattende og pliktmessig sivil støtte til Forsvaret i alvorlige krisesituasjoner vil fortsatt forutsette at beredskapslovgivningen kan anvendes. Sivil støtte til Forsvaret i situasjoner der beredskapslovgivningen ikke kommer til anvendelse baseres på kommersielle ordninger, samt på samarbeid med og støtte fra sivile myndigheter.

18. Har kommunesektoren i Norge, kommuner og fylkeskommuner en selvstendig beredskapsplikt?

Kommuner er pålagt beredskapsplikter innen enkeltområder som for eksempel helse- og sosial, akutt forurensning og brannvern. Lov 23. juni 2000 nr. 56 om helsemessig og sosial beredskap pålegger kommuner, fylkeskommuner, regionale helseforetak å utarbeide beredskapsplan for de helse- og sosialtjenestene de skal sørge for tilbud av eller er ansvarlige for. Sykehus, vannverk og næringsmiddelkontrollen har også en selvstendig planplikt.

Regjeringen har i tillegg, i tråd med sårbarhetsutvalgets anbefaling, kommet til at det bør innføres en generell beredskapsplikt jf. St.meld. nr. 17 (2001-2002) pkt. 8.4.3. I Inst. S. nr. 9 støttet komiteen regjeringens kon-

klusjon om innføring av generell beredskapsplikt i kommunene. Arbeidet med å utarbeide lovforslag om kommunal beredskapsplikt blir igangsatt i 2004, jf. St.prp. nr. 1 (2003-2004). I denne forbindelse vil grensesnittet og samordningsmuligheter med andre allerede etablerte sektorlover på området bli vurdert. Dette arbeidet blir sett i sammenheng med ny lov om sivilforsvaret.

I kraft av sitt forvaltningsansvar har også kommuner ansvar for en rekke samfunnskritiske tjenester og samordningsfunksjoner ved lokal kriseberedskap. Det vil i 2005 bli arbeidet videre med å utvikle modeller for effektiv organisering av arbeidet med samfunnssikkerhet og beredskap gjennom interkommunalt/regionalt samarbeid, jf. St.prp. nr. 1 (2004-2005).

19. Har Fylkesmannen en selvstendig beredskapsplikt?

Fylkesmannen har et regionalt samordningsansvar under kriser og katastrofer i fred, jf. kgl.res. av 12. desember 1997; retningslinjer for regionalt samordningsansvar ved kriser og katastrofer i fred, samt et særskilt ansvar for planmessig koordinering i tilfelle atomulykke, jf. kgl.res. av 26. juni 1998.

Fylkesmannens rolle, jf. kgl.res. av 21. september 1979 om instruks for fylkesmannens beredskapsarbeid, er å samordne og føre tilsyn med all sivil beredskapsplanlegging i fylket. Sentrale oppgaver for fylkesmannen er å være regional samordner, pådriver og veileder for arbeidet med samfunnssikkerhet og beredskap i fylket. Fylkesmannen får tildelt oppgaver innen samfunnssikkerhet og beredskap gjennom tildelingsbrev og embetsoppdrag fra Justisdepartementet ved Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap.

I St.meld. nr. 39 (2003-2004) vises det til at DSB er bedt om å utarbeide en rapport som skal legges til grunn for den videre tilretteleggingen av fylkesmannens beredskapsarbeid. Utvalgets rapport vil bli oversendt Justisdepartementet i nær fremtid og vil blant annet inngå i grunnlaget for arbeidet med ny instruks for fylkesmannens beredskapsarbeid.

20. Hvilken etat har det overordnede koordineringsansvar for kommunene i ett fylke, og hvor ofte er det pålagt å øve dette ansvaret, slik komiteene understreket viktigheten av i Innst. S. nr. 9 (2002-2003) jf. St.meld. nr. 17 (2001-2002)?

Som nevnt under spørsmål 19 har Fylkesmannen har et regionalt samordningsansvar under kriser og katastrofer i fred, jf. kgl.res. av 12. desember 1997; retningslinjer for regionalt samordningsansvar ved kriser og katastrofer i fred, samt et særskilt ansvar for planmessig koordinering i tilfelle atomulykke, jf. kgl.res. av 26. juni 1998.

Fylkesmannens rolle på dette området øves jevnlig gjennom oppdrag og oppfølging fra Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap.

21. Hvilken etat har det overordnede fag- og koordineringsansvar for utilsiktede samfunnshendelser, som ras, flom og andre naturskader?

Det er ikke en etat som har overordnet fag- og koordineringsansvar for utilsiktede samfunnshendelser. Det

er flere aktører og myndigheter som har et ansvar for beredskap i forhold til ulike typer ras og skred. Ansvarsforholdene på området er klarlagt i tråd med ansvarsprinsippet. Sentrale myndigheter har en rolle i beredskapen på sine ansvarsområder mot naturgitte hendelser, slik som flom og vassdragsulykker (Olje- og energidepartementet) og skredfare i forhold til veg- og jernbanenett (Samferdselsdepartementet).

Kommuner har et ansvar for sikring mot naturskader gjennom naturskadeloven og plan- og bygningsloven. Landbruksdepartementet ved Statens naturskadefond kan gi tilskudd i forbindelse med kartlegging av fareområder ved skred, inkludert store fjellskred. Statlige tilskudd til sikringstiltak mot naturskader og kommunalt finansierte sikringstiltak forutsettes å supplere hverandre.

Norges geologiske undersøkelse (NGU) har ansvaret for koordinering av det nasjonale programmet for skredkartlegging. Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap tilrettelegger for og stimulerer nasjonal, regional og kommunal beredskapsplanlegging og deltar i samarbeid med flere andre virksomheter i utviklingen av NGUs nasjonale skreddatabase.

Landbruksdepartementet forvalter lov 25. mars 1994 nr. 7 om sikring mot og erstatning for naturskader (naturskadeloven). Loven er grunnlaget for virksomhetene i styret og ankenemnda for Statens naturskadefond (statens naturskadeordning). Statens landbruksforvaltning (SLF) er sekretariat for styret og ankenemnda. I henhold til naturskadeloven yter det offentlige erstatning for naturskader i de tilfellene hvor det ikke er adgang til å forsikre seg mot skaden ved en alminnelig forsikringsordning. Erstatning ytes for naturskader som direkte skyldes naturulykke, så som skred, storm, stormflo, jordskjelv, vulkanutbrudd eller lignende. Statens naturskadefond (statens naturskadeordning) har også til oppgave å fremme sikring mot naturskade, og å yte tilskudd til sikringstiltak mot naturskade/naturulykke, jf. St. meld. 39 (2003-2004) kapittel 9.

Når det gjelder vassdragsulykker og skadeflom som skyldes sabotasje eller naturgitte hendelser, har forvaltningsapparatet under OED viktige beredskapsmessige oppgaver. Koordineringsansvaret tilligger de alminnelige beredskapsmyndigheter som politi, kommune, redningssentral og fylkesmann. NVE og andre fagorganer vil først og fremst ha en viktig rådgivende rolle, men NVE kan også bidra operativt i en situasjon der det er behov for strakstiltak på bakgrunn av sin erfaring og kompetanse med sikringsarbeider i vassdrag.

22. Hvilken etat har det overordnede ansvaret fag- og koordineringsansvar for tilsiktede hendelser samfunnshendelser, som berører transport i lufta, på sjøen og på land?

Ansvar for transport på sjøen er besvart i spørsmål 15.

Samferdselsdepartementet er overordnet sikkerhetsansvarlig departement for transport innen veg, bane, luft og innenlands sjøtransport, som for eksempel kontroll av flypassasjerer.

23. Hvilken etat har det overordnede fag- og koordineringsansvar for tilsiktede samfunnshendelser, som berører mat- og vannforsyning?

Drikkevann og vannforsyning er regulert i forskrift 4. desember 2001 (drikkevannsforskriften). Forskriften er hjemlet i matloven, kommunehelsetjenesteloven og lov om helsemessig og sosial beredskap. Helse- og omsorgsdepartementet er ansvarlig departement.

Mattilsynet har tilsyns-/forvaltningsansvar for bestemmelser som har hjemmelsgrunnlag i matloven. Kommunen har ansvar for bestemmelser som har hjemmel i kommunehelsetjenesteloven. Det er gitt særbestemmelser for innretninger til sjøs og skip.

Drikkevannsforskriften har i kapitel 4 særskilte bestemmelser om leveringssikkerhet og beredskap. Det er i kapitel 5 (§ 18) gitt hjemmel til kommunene til - i en alvorlig nødssituasjon - å tillate vannforsyning fra et anlegg selv om kravene til vannkvalitet ikke er oppfylt.

Vannverk har en særskilt plikt til beredskapsplanlegging etter forskrift 23. juli 2001 om krav til beredskapsplaner og beredskapsarbeid mv etter lov om helsemessig og sosial beredskap. Vann er også regulert av andre lover, blant annet plan- og bygningsloven, vannressursloven og forurensningsloven.

For øvrig vises det til svaret i spørsmål nr 16. Med henvisning til ansvarsprinsippet, vil en krisesituasjon bli håndtert med utgangspunkt i det fagansvaret som enhver myndighet er tildelt ved lov eller forskrift. Dersom en krisesituasjon berører flere sektorer, håndteres situasjonen i et samvirke mellom de berørte fagmyndighetene og -virksomhetene.

En prinsipiell beskrivelse av delingen av departementsansvaret ved mattrygghet gis i Landbruks- og matdepartementets St. prp. nr. 1 (2004-2005). Kort sammenfattet vil regulering av tiltak i primærproduksjonen for å ivareta helsemessig trygg mat tillegge Landbruks- og matdepartementet hva angår produksjon på land og Fiskeri- og kystdepartementet hva angår produksjon i vann. Etter primærproduksjon har Helse- og omsorgsdepartementet ansvar for regulering med henblikk på matens helsemessige trygghet.

24. På hvilken måte har de sikkerhetspolitiske endringer - og utviklingen av den allmenne verneplikten - påvirket argumentene for det som har blitt kalt en tredje kategori verneplikt?

I St.meld. nr. 17 Samfunnssikkerhet (2001-2002) reises spørsmålet om en mer alminnelig bruk av at utskrevne mannskaper i arbeidslivet vil være i samsvar med våre internasjonale forpliktelser. Det vises i den forbindelse til den europeiske menneskerettskonvensjonen 4. november artikkel 4, FN konvensjon 16. desember 1966 om sivile og politiske rettigheter som forbyr tvangsarbeid, og til ILO-konvensjonen nr. 29 av 28. juni 1930 om forbud mot tvangsarbeid. I tillegg vil en tredje kategori verneplikt medføre høye kostnader og driftskostnader er tidligere anslått til opp mot eller over 5 milliarder pr. år. De sikkerhetspolitiske endringer har ikke påvirket argumentene mot tvungen tjeneste.

25. Hvordan virker politireformen inn på arbeidet med sivil beredskap? Anses det som viktig at det er nære relasjoner mellom politimestrene og kommunesektorens beredskapsarbeid?

Politiets trygghetsskapende virksomhet dreier seg ikke bare om den daglige løpende tjenesten, men er også knyttet til å ha en beredskap for å kunne håndtere særskilte ulykker, kriser og faresituasjoner som erfaringsmessig inntreffer. Etter departementets vurdering er den totale politiberedskapen styrket gjennom reduksjonen av antall politidistrikt, ved at distriktene nå er mer ressursmessig likestilt. Nære relasjoner mellom lokal politimyndighet og kommunesektorens beredskapsarbeid er viktig for å ivareta en god beredskap.

26. Hvilken rolle er Forsvaret tiltenkt i et kjemisk og/eller biologisk angrep i Norge?

Forsvaret skal som en av sine oppgaver bidra til å håndtere nasjonale sikkerhetspolitiske episoder og kriser, jf. omtale i Innst. S. nr. 234 (2003-2004) til St.prp. nr. 42 (2003-2004). Slik det er omtalt i St.meld. nr. 39 (2003-2004) hviler beredskap mot masseødelegelsesmidler på ansvarsprinsippet og den ordinære beredskapen i forhold til smittevern og ulykker med atom-/radiologiske og kjemiske midler. Forsvaret har således ikke noe primæransvar for å håndtere et kjemisk og/eller biologisk angrep i Norge. Forsvaret skal imidlertid bidra til det samlede samfunnssikkerhetsarbeidet innenfor rammen av et utvidet totalforsvarskonsept, jf. Innst. S. nr. 234 (2003-2004) til St.prp. nr. 42 (2003-2004). Det er en forutsetning at Forsvarets støtte til sivile myndigheter må være forenlig med Forsvarets primæroppgaver.

Forsvarets organisasjon, bemanning og materiell for beredskap mot masseødelegelsesmidler er primært dimensjonert for å beskytte Forsvarets avdelinger ved et eventuelt angrep med bruk av slike midler. Kapasitetene vil imidlertid kunne gjøres tilgjengelig for sivile myndigheter dersom behovet skulle oppstå og det ikke går på bekostning av Forsvarets evne til å løse primæroppgavene. Forsvaret har blant annet et visst overskudd av vernemasker som kan gjøres tilgjengelig for andre etater, samt laboratoriekapasitet til å analysere kjemiske stridsmidler og mikroorganismer. I tillegg kan Forsvaret bistå med generelle kapasiteter som transport, vakthold og deltakelse i redningsoperasjoner. Forsvarets kanskje viktigste rolle i en slik situasjon vil imidlertid være å bistå det sivile samfunn med faglig rådgivning.

Slik det fremgår av St.prp. nr. 1 (2004-2005) for Forsvarsdepartementet, planlegger regjeringen å forbedre Forsvarets evne til beskyttelse av de militære styrker mot masseødelegelsesmidler. Det vurderes å opprette egne enheter for ARBC-vern. Disse kapasitetene vil ha evne til søk, påvisning og rens av ARBC-forurensning, og vil også kunne benyttes som et bidrag til økt samfunnssikkerhet på områder som Forsvaret ikke har primæransvaret for. Det er i tillegg igangsatt et arbeid for nærmere å vurdere den videre utvikling av de militære ARBC-kapasiteter, noe som skal lede frem til en frem-

tidsrettet strategi for å sikre best mulig beredskap mot slike trusler på militær side.

27. I årene som har gått siden Stortinget behandlet St.meld. nr. 17 (2001-2002), på hvilken måte inngår arbeidet med sivilt beredskap i Norge i NATOs krisehåndteringsarbeid?

Norge er en pådriver i arbeidet med å utvikle det sivile krisehåndteringsarbeidet i NATO. Dette arbeidet foregår i NATOs komité for sivilt beredskap (SCEPC - Senior Civil Emergency Planning Committee). Nærmere beskrivelse av hovedområdene i dette arbeidet er beskrevet i St.meld. nr. 39 (2003-2004) i pkt. 6.3, for eksempel beredskap mot masseødelegelsesmidler.

28. Hvordan har Senter for informasjonssikring fungert i prøverperioden, og anses det som hensiktsmessig at dette sentret fortsatt ligger under Næringsdepartementet?

Ansaret for Senter for informasjonssikring (SIS) er overført fra Nærings- og handelsdepartementet. De evalueringer som er gjort av prøveprosjektet tyder på at erfaringene er gode.

Som det fremgår av St.meld. nr. 39 (2003-2004) i pkt. 8.1.2 vil en beslutning om den videre innretning av Senter for informasjonssikring bli tatt innen utgangen av 2004.

29. Hvor mange øvelser har vært avholdt med sikte på å trene de sivil-militære relasjoner, og hvilke erfaringer har blitt gjort etter høstens øvelse Kristiania?

Som det fremgår av St.meld. nr. 39 (2003-2004) øves sivil-militære planverk jevnlig på internasjonalt og nasjonalt nivå. Det foregår et tett samarbeid mellom sivile og militære myndigheter på regionalt og lokalt nivå både i forbindelse med planlegging og gjennomføring av øvelser hvor Forsvaret medvirker. For inneværende år kan følgende øvelser med særskilt fokus på samvirket mellom sivile og militære myndigheter nevnes: Joint Winter, Kabul, Bright Eye, Kristiania, NATO

Crisis Management Exercise 2004 (CMX 04), Barents, Nidaros, Gemini og Orion.

Formålet med Øvelse Kristiania var å styrke sivile etaters og Forsvarets evne til å håndtere en terrorssituasjon på norsk jord. Politiet har ansvaret for antiterrorberedskap og kan be om bistand fra Forsvaret. Den endelige erfaringsrapporten etter øvelse Kristiania er ikke ferdigstilt. Den foreløpige tilbakemeldingen fra aktørene er øvelsen var vellykket. Den la vekt på operative prosedyrer i forbindelse med objektsikring, samt ansvars- og rolleforståelse mellom politi og Forsvar.

30. Hva er status i helikopterforhandlingene med ESA?

Anskaffelsesprosessen ble innklaget for ESA i oktober 2003 med påstand om at anskaffelsen av redningshelikoptre i hovedsak er en sivil anskaffelse og at den opsjonen som foreligger i forbindelse med anskaffelsen av NH-90 til Forsvaret ikke kan benyttes. Saken for ESA føres av Nærings- og Handelsdepartementet, mens både Justisdepartementet og Forsvarsdepartementet har bidratt med saksopplysninger. ESA har pålagt regjeringen ikke å foreta seg noe som kan forrykke konkurransesituasjonen mens saken behandles i ESA.

Det er ikke indikert når det kan forventes et svar fra ESA. Regjeringen vil avvente ESAs rettslige vurdering før det tas endelig standpunkt til den videre anskaffelsesstrategien.

31. Hva vil etableringen av en ekstra helikopterbase i Florø koste, og er det tatt høyde for at Forsvaret ikke har logistikkfunksjoner knyttet til dette området?

Redningshelikopterbasen i Florø blir en ren sivil base som skal lyses ut på konkurranse i EØS-området. Opprettelse og drift av basen blir således helt uavhengig av Forsvarets infrastruktur og logistikkfunksjoner. Kostnad for etablering og drift vil ikke være klart før en konkurranse er gjennomført og leverandøren er valgt.

